

Vybrané kapitoly teológie IV.

Obsah

1	Teológia.....	- 5 -
1.1	Predmet teológie	- 6 -
1.2	Ciele teológie.....	- 8 -
1.3	Nezobjektívizované pramene teológie	- 9 -
2	Pohľad na seba – na človeka	- 11 -
2.1	Kto je človek?	- 12 -
2.1.1	Odpoveď filozofie.....	- 13 -
2.1.2	Odpoveď náboženstiev.....	- 17 -
2.1.3	Kresťanský pohľad.....	- 19 -
2.2	Človek a jeho zmysel.....	- 22 -
2.2.1	Pohľad na seba	- 23 -
2.2.2	Aký je zmysel života?.....	- 25 -
2.2.3	Tri rozmery človeka.....	- 27 -
2.2.4	Vzťah k druhým ľuďom, k svetu, k okoliu.....	- 29 -
2.2.5	Naplnenie života podľa Krista.....	- 32 -
3	Osobnosť človeka.....	- 33 -
3.1	Svetlé stránky človeka	- 34 -
3.1.1	Ľudské čnosti	- 34 -
3.1.2	Božské čnosti.....	- 43 -
3.2	Temné stránky ľudskej osobnosti	- 50 -
4	Paradox viery.....	- 65 -
4.1	Postoje človeka k viere	- 67 -
4.1.1	Ateizmus.....	- 68 -
4.1.2	Sekularizmus.....	- 73 -
4.1.3	Viera v Boha.....	- 76 -
4.2	Viera vo Svätom Písme	- 78 -
4.3	Aspekty viery	- 82 -
4.4	Boh - tajomstvo	- 83 -
4.5	Dôkazy Božej existencie	- 84 -
4.5.1	Sv. Pavol.....	- 84 -
4.5.2	Sv. Tomáš Akvinský.....	- 85 -
4.6	Symbyly viery	- 86 -
5	Viera v Boha Otca.....	- 88 -
5.1	Problematika otca.....	- 88 -
5.2	Boh ako Otec v dejinách náboženstiev	- 91 -
5.3	Boh ako Otec v Starom Zákone	- 92 -

5.3.1	Boh – Otec národa.....	- 94 -
5.3.2	Boh – Otec človeka.....	- 95 -
5.3.3	Otec očakávaného Mesiáša	- 96 -
5.4	Boh ako Otec v Novom zákone.....	- 97 -
5.4.1	Osoba Otca.....	- 101 -
5.4.2	Otec Syna.....	- 102 -
5.5	Boh ako Otec v dejinách teológie a dogmy	- 103 -
6	Ježiš Kristus - náš Pán a Boh	- 106 -
6.1	Pozemský Ježiš	- 107 -
6.1.1	Čo vieme o Ježišovi?	- 107 -
6.1.2	Ježišovo poslanstvo.....	- 108 -
6.1.3	Ježišovo správanie a skutky.....	- 111 -
6.2	Ježiš Kristus - Bohočlovek.....	- 112 -
6.2.1	Ježiš Kristus - náš brat.....	- 112 -
6.2.2	Ježiš Kristus - Boh	- 113 -
6.2.3	Ježiš Kristus - náš Pán	- 115 -
6.2.4	Ježiš Kristus - Syn Boží v tele	- 116 -
6.3	Ježišov kríž a spása.....	- 117 -
6.3.1	Spasiteľ'ná Božia vôľa	- 121 -
6.4	Ježiš vstáva z mŕtvych.....	- 122 -
6.4.1	Biblické svedectvá o zmŕtvychvstaní	- 123 -
6.4.2	Význam zmŕtvychvstania	- 124 -
7	Duch Svätý – Pán a Oživovateľ.....	- 126 -
7.1	Duch Svätý ako skutočnosť Novej zmluvy	- 128 -
7.2	Sedem darov Ducha Svätého.....	- 132 -
7.3	Ovocie Ducha Svätého.....	- 132 -
7.4	Chariztny Ducha Svätého.....	- 133 -
7.5	Služby	- 133 -

Motivácia na úvod

Načo nejaké Vybrané kapitoly teológie? To nepotrebujem! Nemám záujem! To bude nuda! Je to tak, ako keď odmietneme niečo, čo sme ešte nikdy nezakúsili. Napríklad nejakú činnosť, knihu či film, stretnutie. Keby sme tak robili so všetkým, nikdy by sme neokúsili ani čokoládu, lebo nemôže vopred vedieť, akú má chuť, ak ju nikdy nevezme do úst.

Ktovie aké to bude, možno sa Vám to zapáči. Ale myslím, že každý rozhovor o Bohu je potrebný a užitočný... Že je to, to najdôležitejšie na svete.

Si predstavte takú rozprávku. Takú celkom krátku. Išli spolu traja chlapi. Jeden z nich si vzdychol: „Keby mi tak niekto vykúzlil euro, hneď by som si šiel kúpiť žuvačku, mám na ňu takú chuť.“ Ten druhý povedal: „Ty si ale hlúpy! Keby voľakto vedel čariť, radšej by som chcel autíčko na diaľkové riadenie.“ A toho tretieho bolel zub, a tak si pomyslel, že on by chcel, aby mal hneď zub zdravý a aby nemusel ísť k zubárovi. No a zrazu stála pred nimi naozajstná víla. Ponúkla sa im, že im ich želania splní. Ale, že si to môžu ešte rozmyslieť, že im ponúkne niečo iné. Tomu prvému namiesto eura stotisíc eur, ale až keď skončí školu. Tomu druhému skutočné veľké auto, ale až ho bude môcť sám riadiť. A tomu tretiemu ponúkla zdravie na celý život, ak teraz hneď pôjde k lekárovi. Dala im päť minút na rozmyslenie.

Čo by ste im poradili, keby to bolo naozaj? Však len hlupák by si vybral to prvé! A už ste snád' aj uhádli zmysel tejto rozprávky. Možno, si hovoríte ... Nedá sa využiť čas nejako praktickejšie? študenti – čítanie kníh, zábava na mobile, rozhovory...

1 Teológia

Slovo teológia vzniklo od gréckych slov **theos** (Boh) a **logos** (slovo, reč, náuka) podobne prešlo do latinčiny theologia, Taliani: teológia, aj Francúzi, Španieli, Angličania, Američania (theology), len Nemci popri theologie používali Glaubenslehre (náuka viery).

Slovná definícia teológie znie: **náuka o Bohu, slovo (reč) Boha, slovo (reč) o Bohu.**

Starovekí grécki filozofi (Platón, Aristoteles) používali pojem teológia a stotožňovali ho s časťou filozofie - s náukou o nemeniteľnom bytí. Napríklad Platón teológiu chápe ako reč o Bohu poznamenanú filozoficky interpretovaným mýtom, Aristoteles pojíma teológiu ako jednu z troch filozofických vied po matematike a fyzike. Sv. Augustín zmieňuje tri spôsoby používania termínu teológia: **1. mýtická teológia básnikov, 2. politická teológia alebo štátna ideológia a 3. filozofická náuka o Bohu.**

Pre túto spojitosť slova teológia s gréckym myslením sa Cirkevní otcovia vyhýbajú slovu teológia. Náuku viery pomenúvajú inými pojmami. Napríklad sv. Gregor Veľký (+604) namiesto teológia používa pojmi *Doctrina christiana, Sacra scriptura, Sacra pagina, Divina pagina*. Tomáš Akvinský (+ 1274) v Sume Teologickej používa pojem *Sacra doctrina* (asi 80 krát) a len 3 krát názov teológia. Tým chcú odlíšiť kresťanské učenie od pohanského učenia, ktoré bolo nazývané ako teológia.

Použitie tohto termínu pre vedecké skúmanie, predstavenie a preniknutie skutočnosti sveta a človeka v perspektíve kresťanského Zjavenia na Západe sa presadilo od 12 storočia. Gilbertom z Poitiers a zvlášť Peterom Abelardom (+ 1142), ktorý používa pojem „teológia“ vo svojom diele *Theologia christiana*.

Obsahové určenie *teológie* vychádza z reflexie o jej nutnosti v samotnej cirkvi. Poslanie cirkvi spočíva v šírení evanjelia všetkým ľuďom. **Teológia je úsilím o teoretické osvojenie a uplatnenie Zjavenia v rôznych duchovných, psychických a kultúrnych podmienkach človeka. Pojem teológia stal sa skoro výlučným pomenovaním toho**

širokého poľa vedy, ktoré v sebe obsahuje biblické náuky, systematickú a praktickú teológiu.¹

Teológiu možno rozdeliť na mnoho odborov z rozličných hľadísk. Toto rozdelenie sa venuje akademickým odvetviam teológie v kresťanstve:

- **biblická teológia** - zameriava sa na výskum a interpretáciu Biblie (biblická textová kritika, biblická exegéza, ...),
- **dejiny teológie** - sa venujú výskumu náboženského alebo teologického myslenia, patrí tu:
 - patristická teológia – nazývaná aj patrológia či patristika, skúma obdobie cirkevných Otcov (do cca. roku 800),
 - scholastická teológia – obdobie stredovekej „scholastickej“ teológie a jej druhej vlny v 16. storočí,
 - cirkevné dejiny – alebo aj dejiny cirkvi, pojednávajú o cirkvi v jej historických súvislostiach,
- **systematická teológia, dogmatická teológia** či **dogmatika** - sa snaží rozčleniť a systematizovať jednotlivé teologické koncepty,
- **morálna teológia** - skúma teologické dôvody, prečo by mal človek konať dobro a nekonať zlo,
- **spirituálna teológia** - sa venuje teologickému skúmaniu diela rôznych duchovných autorov a náboženských skupín či hnutí, modlitba,
- **porovnávacia teológia** - sa venuje porovnávaniu jednotlivých tém medzi rôznymi náboženstvami,
- **praktická teológia** - má za cieľ skúmať praktické uplatnenie teologických myšlienok, patrí tam napríklad: pastorálna teológia, evanjelizácia, homiletika, katechetika...

1.1 Predmet teológie

Samotný názov *Teológia* ukázal na Boha ako „predmet“ teológie, a predsa možno rozlične hovoriť o tomto predmete. Najpodstatnejším predmetom teológie je cirkvou ohlasovaná viera v sebazjaveniu Boha. Totiž Bohu sa vo svojej „*dobrote a múdrosti páčilo zjaviť samého seba a dať poznať tajomstvo svojej vôle, že ľudia majú skrze Krista, Slovo, ktoré sa stalo telom, v Duchu Svätom prístup k Otcovi a stávajú sa účastnými na Božej prirodzenosti*“ (DV 2). A z toho vyplýva, že predmetom teológie a jej skúmania zostáva: **Boh, Ježiš Kristus, Božie slovo (Zjavenie), viera a samotný človek.**

¹ Porov. MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 2010, s. 12-14.

Jednotlivo:

- **Boh** - „Od Boha k Bohu“ – teológia vychádza od Boha in se (o Bohu v Trojici) a končí pri Bohu, ktorý prijíma človeka ako Stvoriteľ a Zavŕšiteľ. Samotný Tomáš Akvinský v *Sume teologickej* definuje teológiu, ako posvätnú náuku o Bohu, ako najvyššej príčine: „V posvätnej náuke sa jedná o všetko vzhľadom k Bohu, buď že je to Boh sám alebo je to v pomere k Bohu ako k pôvodu a cieľu. Z toho vychádza poznanie, že Boh je v pravde podmetom a predmetom tejto vedy.“²
- **Kristus** – Zvlášť sv. Augustín zdôraznil kristocentrizmus teológie. Stredoveká teológia rozprávala o Kristovi ako hlave a o Cirkvi ako o údoch Krista; Kristus ako Ženích Cirkvi a Cirkev ako Nevesta Krista. Karol Rahner a H. Urs von Balthasar orientovali teológiu tiež na tajomstvo Krista. Pokoncilová teológia sa orientuje na kristologickú syntézu teocentrizmu a antropocentrizmu. Podčiarkuje pritom dôležitú pravdu, že v Kristovi sa napĺňa epifánia Boha a klasický teocentrizmus získava v kristocentrizmus najväčší kresťanský výraz.
- **Božie slovo (Zjavenie)** - Práca teológa obracia sa k Svätému Písmu. Knihy Svätého Písma sú predmetom univerzitných prednášok. Veľkí teológovia „učili Sväté Písmo“ a „učili teológiu“. Komentovali biblický text, vysvetľovali dogmatické otázky, morálne, asketické a právne. Pracovať s Písmom Svätým (laborare in Sacra Scriptura) značilo „pestovať teológiu“. Teológia okrem iného nazýva sa vedou, ktorá sa usiluje porozumieť zjavenie (intelgentia revelationis). Najmä protestantskí teológovia často pod pojmom teológia chápali Offenbarungs theologie (Teológia zjavenia).
- **Viera** - ako úkon **osobného vzťahu k Bohu** sa vo svojej prirodzenosti líši od jednoduchého nahliadnutia či spoznania nejakej skutočnosti, ako sa to deje pri vedeckom bádání. To však nevylučuje, že táto pravda o Bohu a o spásu človeka sa prostredníctvom vedeckých metód stáva predmetom reflexie a bádania človeka. Kresťanská viera sa preto nechápe ako iracionálna, žeby ju nebolo možné rozumom posúdiť. Nejde o nejakú spontánnu náboženskú extázu alebo akýsi prvok špekulatívneho svetonázoru (gnóza, ezoterika, New Age...)³. Od cirkevných Otcov, cez scholastiku až k terajším časom teológia sa rozumie ako veda o viere, scientia fidei, intellectus fidei a od sv. Anzelma: fides quaerens intellectum. E. Schillebeeck pod predmetom teológie

² AKVINSKÝ, T. *Suma teologicá*. I, 1, a. 7.

³ Porov. MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 2010, s. 4-6. Aj v súčasne dobe je možné sledovať medzi ľuďmi zúženie chápania viery ako „citové prežitie“. Rastie záujem hlavne u mladých a dospelých o rôzne spoločenstvá, ktoré sa zameriavajú na tento spôsob prežitia vzťahu človeka k Bohu.

rozumie obsah viery. Pojem viera rozumieme objektívne (fides quae creditur) a subjektívne (fides qua creditur).

- **Človek** - človeka je možné považovať za predmet teológie, a pritom ho nedávať v šialenstve na miesto Boha. Človek sa v teológii chápe tiež ako spoločenstvo veriacich i ľudské spoločenstvo. Je potrebné si uvedomiť, že Boh stvoril celý svet, zjavil sa a dal sa na cestu záchrany. A to všetko pre človeka (propter nos et propter nostram salutem). Tak je nutné prijať človeka za predmet teológie. K tomuto poznaniu nás vedie aj fakt, že sám Kristus je Bohočlovek.

1.2 Ciele teológie

Ciele teológie možno rozdeliť na: Kultúru viery, kresťanskú múdrosť, Služba Božiemu slovu a Božiemu ľudu:

- **Kultúra viery** - Pod kultúrou sa zvykne rozumieť to, čo ľudstvo zušľachtilo v prírode. Podobne možno rozprávať aj o kultúre viery, keď kresťan vyznáva „verím Pane!“ vyjadruje vieru, ešte nevieme, či je teológom. Keď kresťan vie prejaviť svoju nádej (1Pt 3, 15) to značí, že je teológom, má kultúru viery. Preto pestujeme teológiu, aby sme raz aj pred inými dokázali odpovedať na otázku prečo veríme, aká je naša viera, o čo sa opiera, ako sa ona zhoduje s rozumným myslením s filozofiou a rozvojom vied. Neraz tzv. obyčajní ľudia bez formálneho teologického štúdia majú vysokú kultúru svojej viery: hlboko rozumejú evanjeliu, vedia o ňom svedčiť a žiť ho, vo svetle viery trefne rozuzľujú ťažké problémy.
- **Kresťanská múdrosť** - Celá teológia slúži kresťanskej múdrosti. Samotná kniha Žalmov hovorí: „bohobojnosť je počiatok múdrosti a múdro robia všetci, čo ju pestujú“ (Ž 111,10). Kresťanská múdrosť nemá nič spoločného so svetskou rafinovanosťou, ktorá chce využiť slabosti druhých ľudí alebo okamžitej situácie pre svoj prospech. Byť múdry v zmysle evanjelia znamená zamerať vedome a vytrvale celý život na Boha. Táto príprava na večnosť však nielen, že nevylučuje, ale naopak vyžaduje vrcholné snaženie sa človeka k zodpovednosti za svetskú úlohu, lenže jedine podľa kresťanského svedomia. V patristickom okruhu sa vyjadrovala v pustovníckom a mníšskom živote. Múdrosť teológie je zviazaná s filozofiou. Je to pýtanie sa po podstate vecí, človeka a sveta. Práve kresťanstvo na tieto otázky dáva odpoveď prostredníctvom Zjavenia a teológie.
- **Služba Božiemu slovu** - Boh slovo svojho zjavenia vložil do Bible, najplnšie ho vypovedal v Ježišovi Kristovi. Univerzálnosť zjavenia si vyžaduje, aby zjavenie Božie bolo odovzdávané novým kultúram až do konca časov. Aktuálnosť a skutočnosť Božieho slova apeluje na teológov,

aby ho znovu čítali vo svetle histórie, kresťanského svedectva a znakom času.

- **Služba Božiemu ľudu** - teológia slúži Božiemu ľudu. Teológ pracuje akoby visiac medzi Božím slovom a vierou Božieho ľudu. Teológia buduje most medzi zjavením a človekom. Človekovi približuje zjavenie, zjaveniu predkladá otázky človeka. Teológ prichádza na pomoc učiteľskému a pastierskemu úradu Cirkvi. Teológovia slúžia Cirkvi tým, že pripravujú kandidátov na kňazstvo, nových profesorov a biskupov, vychovávajú nových veľkých teológov, doktorov Cirkvi.

1.3 Nezobjektívované pramene teológie

Medzi nezobjektívované pramene je možné zaradiť: **znamenie časov, samotného človeka, vieru a svedectvo osôb.**

- **Znamenie časov** – Cez výčitku Židom (nevedia rozoznať znamenia čas sám Ježiš Kristus zdôraznil dôležitosť vnímať znamenia časov pre samotnú vieru a teológiu. Tento pojem vstúpil do úradného jazyka Cirkvi cez pápeža Jána XXIII. Stal technickým termínom teológie predovšetkým v Dokumentoch II. Vatikánskeho snemu.

Znamenia časov zjavujú človeku Božie úmysly, vedú ho ku Kristovi, sú kľúčom k porozumeniu ekonómie kresťanstva, odkrývajú prítomnosť Božieho slova v histórii.

V pastorálnej Konštitúcii Gaudium et spes o Cirkvi v súčasnom svete sa hovorí: *„Cirkev osobitne potrebuje pomoc tých, ktorí žijú vo svete, sú znalcami rozmanitých inštitúcií a disciplín, pričom dobre chápu ich ducha, či už ide o veriacich, alebo neveriacich. Všetok Boží ľud, najmä duchovní pastieri a teológovia, má s pomocou Ducha Svätého pozorne počúvať, rozoznávať a vysvetľovať rozličné spôsoby vyjadrovania našich čias a vedieť ich posúdiť vo svetle Božieho slova, aby sa tak zjavená pravda mohla čoraz dôkladnejšie poznávať, lepšie chápať a vhodnejšie predkladať.“* (GS 44).

Teológia poukazuje na konkrétne súčasné znamenia časov: socializácia, praktický ateizmus nás, túžba žien po zrovnoprávnení, solidarnosť všetkých národov, autonómia vo veciach tohto sveta, túžba po veľkom všel'udskom spoločenstve, obnova liturgie, ekumenické hnutie, vzrast významu robotníckej triedy, emancipácia podmanených národov, túžba po spravodlivosti a pokoji. Teológ sa usiluje o objavenie divinum semen,

toho Božieho semienka, usiluje sa objaviť prítomnosť dobra v súčasnosti a v znameniach doby začuť hlas Pána histórie.

- **Človek** - Človek sa stáva prameňom teológie ako jej bezprostredný tvorca alebo jej adresát. Akosť teológie nezáleží len od Svätého písma a zobjektizovaných teologických miest, ale aj od človeka, ktorý v ich svete pracuje. Teológiu tvorí teológ. Teológ vpisuje svoj osobný charakter do teológie, ktorú tvorí. Aj teológie vytvorené, v rodine rehoľníkov majú svoje špecifiká: dominikánska, františkánska atď. Adresát teológie sa stáva jej prameňom. Dobrá teológia súčasne musí byť pre človeka a to pre konkrétneho človeka, ktorý prežíva svoju históriu spásy v kontexte historickom, politickom, ekonomickom, spoločenskom, kultúrnom. Adresáti vplývajú na tvorbu teológie. Profesor Napiorkowski porovnáva tento vplyv so situáciou na trhu: ponuka a dopyt sa navzájom ovplyvňujú. Podobne aj teológia ponúkaná a očakávaná vzájomne na seba vplývajú a spoločne sa tvoria.
- **Viera** - teológ vychádza z Božieho slova čiže zo Zjavenia. Toto Zjavenie musí vždy prijímať a premýšľať o ňom v duchu viery. Od teológa sa vždy vyžaduje, aby bol vo vnútornej zhode s biblickou interpretáciou histórie spásy. Keby tento prvok viery chýbal pri tvorbe teológie, stala by sa práca takéhoto odborníka len akousi historiosófiou. Teológ pri svojej práci prijíma s vierou aj mimobiblickú autoritu rozličných foriem učenia Magistéria Cirkvi ako aj neomylnosť Božieho ľudu v tom, čo verí (infallibilitas Ecclesiae in credendo). Teológ, ktorý autenticky a hlboko verí a teda žije rovnako svoju vieru, nachádza v nej obrovskú pomoc, svetlo, inšpiráciu a oporu
- **Svedectvo osôb a kresťanských spoločenstiev** - Svätí sú majstri života. Nemôžu nevplyvať aj na teológiu, či už ju sami tvoria alebo či ona rastie v ich blízkosti, akoby v lúčoch ich vplyvu. Tak možno hovoriť o svedectve sv. Augustína (+ 430), sv. Františka z Assisi (+ 1226), Tomáša Kempenského (+ 1475), autora tak vzácnej knihy ako je Nasledovanie Krista, sv. Ignáca z Loyoly (+ 1556), sv. Terézii z Avily (+ 1582), sv. Alfonza z Lignori, ako aj Sv. Otca Jána Pavla II. tvorca teológie solidarnosti. (Por. Napiorkowski, c. d., str. 37 - 48).

2 Pohľad na seba – na človeka

Skôr, ako sa budeme venovať pojmu kresťanskej viery, je nutné sa pozrieť na antropologickú otázku: kto je človek? Sú pre to dva dôvody:

- pre neveriaceho alebo hľadajúceho vo viere je vždy bližší problém človeka ako Boha. Človek ľahšie uverí tomu, čo vidí. Ľahšie hovorí o tom, čo pozná, ako by veril tomu, čo je mu nejasné a vzdialené.
- pretože súčasný človek len málo chápe sám seba, zrejme čoraz menej. Nenachádza odpoveď na základné otázky vlastnej existencie, preto je preňho také ťažké porozumieť vzťahom medzi ním a Bohom, medzi ním a druhými, ale najmä vzťahu k sebe samému.

Práve posledný, vzťah k *-ja*, je základom pre budovanie ostatných vzťahov. Keď si otvoríme KKC je možné tam čítať: *„Boží obraz sa nachádza v každom človekovi. V spoločenstve a vzájomnej komunikácii osôb sa pripodobňuje vnútornej jednote božských osôb (porovnaj druhú kapitolu). Človek, obdarený „duchovnou a nesmrteľnou dušou“, je „jediný tvor na zemi, ktorého Boh chcel kvôli nemu samému“. Už od svojho počatia je predurčený pre večnú blaženosť (porov. KKC 1703-1703)*

Ľudská osoba má účasť na svetle a sile Božieho Ducha. Svojím rozumom je schopná pochopiť poriadok vecí nastolený Stvoriteľom. Svojou vôľou je schopná usmerniť sa k svojmu skutočnému dobru. Dosahuje svoju dokonalosť „v hľadaní pravdy a dobra a v láske k nim“. Pokúšaný Zvodcom, zneužil svoju slobodu hneď na počiatku dejín“. Podľahol pokušeniu a dopustil sa hriechu. Uchováva si však túžbu po dobre, ale jeho prirodzenosť je poranená dedičným hriechom. Stal sa náchylným k zlu a podlieha omylom (porov. KKC 1704; 1707).

Vyznanie viery začína slovom **«verím»**. *Je to krátke, predsa však nesmierne závažné a obsažné slovo.* Lebo rozhodne o celom živote.

Je odpoveďou na otázky: Kto vlastne som? Odkiaľ, prečo, načo som? Môžem naozaj uveriť, t.j. mať dôveru? Čo a komu môžem a mám dôverovať, veriť? Zavše by som rád i uveril, ale nemám skôr dôvody k nedôvere? Ako vysvetliť ten častý strach? Je možné pevne sa vierou zapojiť do určitého náboženstva alebo vierovyznania? Smiem k Veľkému vyznaniu viery pripojiť aj ja svoj hlas?

Život sa míňa každým dňom, každým týždňom. Všetko má svoje miesto a poriadok — kým sa jedného dňa nevynorí otázka: Načo to všetko vlastne je? Kde si, Adam?

2.1 Kto je človek?

Odpoveď na túto otázku očakáva súčasnosť od moderných vied. Pokroky vo vede priam smerujú k tomuto očakávaniu, pretože ponúkajú logicky súvisiace vedomosti, ktoré sú zdôvodnené a metodicky dokázané. Vyriešili mnoho otázok, na ktoré minulé storočia mali iba nedostačujúce alebo žiadne odpovede. Dnes sa vie viac o pôvode sveta, o vzniku života, o zákonitostiach prírody, človeka a medziľudských vzťahov. Vďaka prínosu modernej techniky sa podarilo urobiť ľudský život príjemnejším ako v minulosti. Eliminovali sa mnohé choroby, značne sa zvýšila priemerná dĺžka života, uľahčuje sa práca človeka. Za posledných dvesto rokov ľudstvo vďaka vede a technike zažilo viac zmien ako za celé predchádzajúce tisícročia.

Je však viditeľná aj druhá strana pôsobenia vedy a techniky: ničenie životného prostredia, odosobňovanie medziľudských vzťahov, rastúce tempo, a tým stúpajúce telesné a duševné preťaženie. *Pokrok je teda ambivalentný, je dvojsečnou zbraňou.* Ovládnutie prírody predstavuje väčšie možnosti na ovládnutie ľudí a ich manipulovateľnosť. Rastie otázka: Sme schopní? Sotva! Vedecké a technické prostriedky musíme dať do služieb humánnym cieľom. Čo sú však humánne ciele?

To smeruje k východiskovej otázke: **Čo je človek?** Alebo **Kto je človek?** Psychológia a sociológia pomáha odstraňovať poruchy v živote jednotlivca a spoločnosti, a tak stvárať život ľudsky účelnejšie a plnšie. Odpoveď na otázku o poslednom, definitívnom zmysle človeka presahuje však aj ich hranice.

Moderné vedy pomocou exaktných metód síce dokážu osvetliť mnohé dielčie aspekty. Jestvujú existenciálne oblasti, ktoré sa vymykajú výskumu prostredníctvom týchto metód.⁴ Nedokážu zodpovedať otázku o poslednom zmysle bytia ako takého a jeho príčinách. Najbližšie k tomu smeruje náboženstvo či filozofia.⁵

⁴ V reči *chémie* predstavuje človek pár kilogramov uhlíka, vápnika, niekoľko dekagramov fosforu, železa, ešte niekoľko iných prvkov a ostatné tvorí voda. Tak nás vidí chemik. *Biológ* v nás vidí živého tvora, súčasť živej prírody, jedinca s rozumom, schopného uvedomiť si sám seba. *Dievča* svojho vyvoleného vidí ako najúžasnejšieho chlapca na svete, *odvodová vojenská komisia* branca, ale ekonóm či politik zase vidia v tebe niekoho úplne iného. **Všetky tieto pohľady sú len čiastkové,** a preto človeka redukujú. Najbližšie k pravde je onen moderný maliar. Je potrebné nájsť odpoveď na otázku, čo je človek ako celok. A tiež o tom, čo potrebuje ku svojmu plnému životu.

⁵ Spracované podľa: MATEJE, A.H.: *Viem, komu som uveril.* s. 17-21.

2.1.1 Odpoveď filozofie

Maxim Gorkij napísal: „Človek – to znie hrdo.“ Táto veta vyjadruje veľkosť tajomstva človeka. Iste, vykonal mnoho **dobra!** Vytvoril úžasné, obdivuhodné a veľkolepé diela. Prechádzal sa už po Mesiaci, ponára sa do hĺbín mora a do hĺbok tajomstiev štruktúry hmoty. Skúma vesmírne diaľky a skracaie vzdialenosti medzi ľuďmi na zemi. Dokázal vyliečiť zákerné choroby a vytvoril obdivuhodné umelecké diela. Ale aj mnoho **zla**, nespravodlivosti a krutosti poznajú ľudské dejiny! Už dávno je schopný zničiť život na celej Zemi. Vie s využitím vedeckých poznatkov mučiť druhých a vymývať mozgy. Človek teda musí byť niečím zásadne odlišným od všetkého ostatného, čo vidí okolo seba.

Záujem o človeka je starý ako filozofia sama. A filozofia zasa stará ako ľudstvo samotné. Človek sa oddávna zamýšľal nad hmotou, vesmírom, svetom okolo seba, ale dejiny filozofie poznajú aj mnoho tzv. antropologických obrátov, kedy bola pozornosť viac zameraná na človeka samotného. Nad vchodom do veštiarne v Delfách bolo napísané: „*Poznaj sám seba!*“. Pod vplyvom tohto nápisu sa Sokrates, označovaný aj ako „otec etiky“, snažil z poznania dôstojnosti človeka odvodiť pravidlá pre jeho správanie.

Antika priniesla mnoho rozličných koncepcií človeka (Demokritos, Platón, Aristoteles, novoplatonici ...), ktoré sa potom v rôznych obdobiach sriedali a rozvíjali. Samotní Gréci sa oddávna zaoberali ideou človeka. Človek sa ocitá v strede pozornosti filozofie, ktorá ale nie je schopná sama o sebe vytvárať predstavy o človeku a o svete.⁶ Preto v antickej filozofii dominovala predstava, že človek je súčasťou nejakého vopred daného objektívneho bytia, svetového poriadku: kozmu, prírody, logosu, večných ideí či substancií. Avšak tieto predstavy o príslušnosti človeka k všeobecnému poriadku nevyučovali možnosť jeho poznania ako samostatnej bytosti. Človek tak nejestvuje sám o sebe, ale iba v rámci určitých vzťahov. Polis alebo spoločenstvo je pre neho prirodzenou formou života, vo vnútri ktoréhosi zachováva vedomie svojho JA a právo na vlastný život.⁷

Ranné kresťanstvo na rozdiel od antickej filozofie, ktorá hlásala ideu podriadenia človeka zákonitosti svetového poriadku, zastáva nesmrteľnosť každej ľudskej duše.⁸ **Proti všeobecnosti a anonymite svetového poriadku**

⁶ Porov. DEGRO, I. *Filozofická antropológia*, s. 12-13.

⁷ Porov. GRIGORJAN, B.T.: *Filozofie o podstatě člověka*. Praha : Mladá Fronta 1977, s. 25-29.

⁸ Kresťanstvo zrovnoprávňuje slobodných občanov s otrokmi nie cestou revolúcie, ale cestou jedinej viery.

tak stavia Boha, lásku k Bohu, individuálnu nesmrteľnosť, prvotný hriech a vykúpenie. Pre kresťanstvo je tento svet a príroda iba scénou, na ktorej sa odohráva dráma ľudskej histórie, ľudských vzťahov, a predovšetkým vzťahu človeka k Bohu.⁹ Hlavným predmetom skúmania nebola prirodzenosť človeka, ale jeho spása a podstata Boha Stvoriteľa človeka a sveta.¹⁰

Augustín definoval človeka ako najvyššiu bytosť tvorstva, ktorá nepozná nijakú inú príčinu ako Boha. Človek je svojou dušou podobný Bohu. Človek je zložený z duše a tela, pričom duša má nadradené postavenie. Ľudský duch tvorí pamäť, rozum a vôľa. Táto trojica je obrazom Božskej Trojice, čo len potvrdzuje, že človek je odrazom Boha. Je predmetom filozofie, a síce ako jednotlivec žijúci ako Božie stvorenie v spoločenstve s inými ľuďmi. Dôležitou zložkou človeka je jeho vedomie, v ktorom má zásadný význam skúsenosť času. Vo vedomí sa môžeme zmocňovať nielen prítomnosti, ale aj minulosti vo forme spomienky a budúcnosti vo forme očakávania. V spomienke, uskutočnení a očakávaní sa prejavuje časové členenie ľudského vnútra. Skúsenosť vlastnej časovosti odkazuje potom človeka na to, čo je nepominuteľné, na Boha. Konečným cieľom ľudského snaženia je blaženosť. V láske smerujúcej k Bohu človek nachádza orientáciu pre svoje konanie, takže môže povedať: *Miluj - a konaj, čo chceš*. Láska k Bohu je najvyššou cnosťou a zárukou dobrého konania. Rozhodnutie milovať Boha a konať dobro prináleží samému človeku, ktorý má slobodnú vôľu. Ľudia však často nad lásku k Bohu radia sebalásku, egoizmus, čo ich privádza k tomu, aby konali zlo.

S počiatku **stredoveké filozofické myslenie** bolo zamerané prvom rade na transcendentné Božské bytie. Problémy ľudskej osobnosti, ľudská sloboda a hodnoty boli vysvetľované mysticky v duchu nadprirodzeného života. Až na prelome stredoveku a novoveku sa začali filozofi zameriavať na človeka a všetko čo ho obklopuje, ako na predmet poznania.

Hlavne **renesancia** prináša humanizmus s mnohorakými aspektmi záujmu o človeka. Jej túžba po osvietenectve nie je zďaleka prekonaná. Naplno zasahuje ľudské zmýšľanie, ktoré sa tiahne celými dejinami Európy. Začína pri jónskych prírodných filozofov¹¹ a nachádzame ju aj u sofistov¹² a stoikov¹³,

⁹ Porov. GRIGORJAN, B.T.: *Filozofie o podstate človeka*. Praha : Mladá Fronta 1977, s. 41-44.

¹⁰ Porov. DEGRO, I. *Filozofická antropológia*, s. 13.

¹¹ Na Západe prechod od mýtu k logu – Hesiodos, Táles, Anaximandros, Anaximenes. Práve Táles sa vo svojich dielach vydal na cestu samostatnej, kvázi-vedeckej práce. Snaží sa robiť rozbor mytológie a súdobých náboženstiev. Celá raná filozofia sa predstavuje ako pokus o rozumový výklad sveta v konfrontácii s religióznymi, často emóciami a symbolikou motivovanými nepodloženými náukami. Táles započal éru logického vysvetľovania prírody. Snažil sa výslovne

ktorí sa pokúsili vykladať mýtus racionálne a alegoricky. Človek sa tak postupne chopí slobody. Sloboda a myslenie si uvedomili sami seba a stali sa kritickými. Samotný Kant definuje osvietenectvo ako výstup človeka z nedospelosti, v ktorej je neschopný užívať vlastný rozum bez vedenia niekoho druhého. Osvietenectvo je teda proces emancipácie, kde sa človek oslobodzuje od danej autority a tradície. Chce sám vidieť, sám súdiť a sám rozhodovať. Takto prichádza sám k sebe: nachádza svoju mieru a svoje kritériá v sebe samom. Stáva sa bodom, ku ktorému sa vzťahuje celá skutočnosť. Vie, že už nie je súčasťou vopred danej skutočnosti, ale naopak koncepcie a projekty sveta vychádzajú z človeka a k nemu smerujú.¹⁴

Toto poznanie premenilo celú sociálnu a kultúrnu spoločnosť. Zmenilo dovtedajší spoločenský poriadok. V oblasti ľudského poznania sa rozvíjajú moderné experimentálne vedy, ktoré menia obraz sveta a racionálny postoj k svetu. Človek sa cez tento postoj stáva pánom skutočnosti, aby ju racionálne plánoval, riadil a utváral. Dôsledkom je hominizovaný a sekularizovaný svet.

neopierať o žiadne mytologické predstavy gréckeho, ani žiadneho iného národa. Jeho filozofia, hoci je v princípe v rámci prvotnej metafyziky naivná a jednoduchá, má neoceniteľnú hodnotu práve v tom, že v jeho osobe človek započal racionálnu reflexiu a výskum reality za pomoci čisto rozumových argumentov. Jedná sa teda o zásadný pokrok, v rámci ktorého sa etablovala raná filozofia ako protiklad k mytológii – a Táles je jej zaslúžilým reprezentantom.

¹² **Sofisti** boli predstavitelia myšlienkového prúdu v gréckej filozofii, ktorý sa orientoval prevažne na skúmanie spoločenských problémov. Ich význam spočíva v tom, že ako prví v dejinách filozofie postavili človeka v plnom rozsahu do stredu pozornosti filozofického skúmania. Táto zmena tématiky filozofického uvažovania sa označuje ako antropologický obrat v dejinách antickej filozofie.

Východiskom úvah sofistov teda nie bola príroda či bytie, ale človek so svojim poznávacími schopnosťami a praktickými záujmami. Učili trom schopnostiam človeka: myslieť, hovoriť a konať. Kritizovali tradičné chápanie morálnych hodnôt a predstavy o nadradenosti Grékov. Otvárali cestu k etickým a sociálnym teóriám založených na rozumových argumentoch. Narušali obyčaje predkov. Mnohým sofistom sa dala oprávnenne vyčítať neúcta k bohom a bezbožnosť. Ovplyvnili teoretické myslenie filozofov i politickú prax štátnikov, obrátili pozornosť na dovtedy nepovšimnuté otázky štátu a práva a zaslúžili si o obnovu prírodovedného bádania.

¹³ **Stoicizmus** alebo **stoická škola** je filozofické učenie antickej filozofie, ktorého jadrom je učenie o blaženosti. Človek môže stať šťastným iba tak, že bude žiť v súlade s prírodou, rozumom a cnostne ovládne svoje vášne, túžby a afekty. Život človeka je predurčený a on sám ho nijako nemôže zmeniť. Filozofia ho učí zmieriť sa s touto skutočnosťou a prijať postoj rezignovanej múdrosti.

Pre stoicizmus je človek bytosť vo svete, ktorej duša má materiálny charakter, pričom látka, ktorá túto dušu tvorí, je mimoriadne ušľachtilá ako čiastka všetko oživujúceho ohňa. Sídlo duše je srdce. Najdôležitejšou zložkou človeka je jeho rozum, ktorému podliehajú všetky ľudské sily a ktorý sa po smrti človeka zlučuje s rozumom sveta.

¹⁴ Porov. KASPER, W. *Úvod do viery*, s. 8-9.

Človek sa oslobodzuje od náboženských a metafyzických vzorov a myšlienkových kategórií. Orientuje sa podľa imanentných zákonitostí rôznych oblastí a skutočností.¹⁵

Osvietenectvo sa usiluje o to, aby chápanie človeka vychádzalo z podmienok reálneho pozemského života, z vlastných motívov človeka. Proti náboženskej ideii dedičného hriechu a odriekania stavia vrodennú túžbu po dobre, šťastí a dokonalosti. V mene osvieteného rozumu sa človek stavia proti Stvoriteľovi ako vládcovi vesmíru. Mnohí filozofovia si uvedomovali nebezpečie absolútnej slobody. Nie je dôsledkom čiste počítajúceho myslenia, sa číslom stáva aj samotný človek? Ak chce totiž zostať skutočne kristickým a nestáť sa farizejským, musí podrobiť kritike i seba samotného. Nestráca taj pôdu pod nohami. V tejto súvislosti sa pýta aj Friedrich Nietzsche: „*Čo sme to urobili, keď sme rozbili reťaze zväzujúce túto zem s jej slnkom? Kam teraz letí? Kam letíme my? Preč od všetkých slnk? Nerútíme sa kdesi? Dozadu, na stranu, dopredu, do všetkých strán? Je ešte nejaké hore a dole? Neblúdime akýmsi nekonečným nič? Necítíme dych prázdneho priestoru? Neochladilo sa? Neznáša sa neustále noc, stále hlbšia noc?*“ Akoby posledným dôsledkom emancipovaného myslenia bol teda nihilizmus.¹⁶

Tento postoj spolu s nadšením z prudkého rozvoja vedy a techniky v 19. storočí prináša **scientizmus**. Ide o spôsob myslenia aj v súčasnej filozofie riešiť problémy človeka a sveta faktografickými metódami. Vedeckosť nachádza v postupoch matematickej prírodovedy. Aj keď ide skôr o metodologickú orientáciu prírodných vied je prítomný aj v spoločenských vedách. Vyznačuje sa uprednostňovaním analýzy. Poznať znamená rozložiť na najmenšie relevantné entity. Scientizmus je tak koncepcia, ktorá absolutizuje postavenie vedy v duchovnom živote spoločnosti. Presadzovanie vedy, viera v prírodné vedy je charakteristické pre tento spôsob myslenia. Vedecké je iba to, čo je verifikovateľné, len to, čo sa dá skúsenosťou overiť. Scientizmus sľuboval, že veda, podporená osvieteným a voľným myslením vyrieši všetky problémy a bude plniť aj funkciu náboženskú, spoločenskú, morálnu aj politickú.¹⁷

¹⁵ Porov. KASPER, W. *Úvod do viery*, s. 10.

¹⁶ Porov. KASPER, W. *Úvod do viery*, s. 11.

¹⁷ Porov. FRONC, G.: Postmoderný alebo kresťanský človek. In: http://www.uski.sk/frm_2009/ran/2007/ran-2007-1-05.pdf (24. 2. 2010); porov. tiež: GRIGORJAN, B.T.: *Filozofie o podstatě člověka*. Praha: Mladá Fronta 1977, s. 47-52.

Existencializmus (reflektoval neblahé skúsenosti dvoch svetových vojen) snaží sa vidieť ľudskú bytosť v dynamike najrozličnejších situácií v konfrontácii s vlastným ľudským zlyhaním. V odmietavej reakcii voči metodologizmu a gnozeologizmu začiatku dvadsiatyh rokov nášho storočia sústreďuje svoju pozornosť na ontologickú problematiku. Bytie nie je len empirická realita, ktorá nám je daná vo vnímaní; ani racionálna konštrukcia, ktorú nám poskytujú vedy; ani inteligibilná realita, za ktorú ho považuje tradičná špekulatívna filozofia. Bytie je to, čo sa nám odhaľuje v našom vlastnom bytí (existencia). Ako niečo transcendentné, a javí sa nám alebo ho prežívame ako tajomstvo.

Postmoderna tak skepticky reaguje na množstvo často protichodných teórií odmietnutím akýchkoľvek definitívnych odpovedí.

2.1.2 Odpoveď náboženstiev¹⁸

Tisícročia dávali náboženstvá ľuďom odpoveď na otázku o zmysle života. V prvom rade to bola odpoveď vychádzajúca zo života a smerujúca k realizácii. Vyjadrovali ju v obradoch a zvykoch, modlitbách a piesňach, legendách, symboloch, obrazoch, slávnostiach, umeleckých dielach a spoločenských stavoch. Prejavovala sa v celom spôsobe života, v mravnosti a v právnom poriadku a sprevádzala jednotlivca od narodenia až do smrti. To platí o každom náboženstve, i keď rozličným spôsobom.

Nech sú jednotlivé náboženstvá akokoľvek rozdielne, jedno majú spoločné: **berú vážne problematickosť človeka a jeho neschopnosť bez pomoci nájsť zmysel svojho bytia**. Náboženstvo človeku sprostredkúva zážitok, ako keby ho uchopila a niesla akási vyššia, vznešenejšia a mocnejšia bytosť, Bytosť svätá, božská. Styk s ňou ho napína síce úctou a bážňou, ale aj dôverou a oddanosťou. Cíti, že jej vd'ací za všetko. Nachádza u nej oporu a ochranu, a to ho pobáda k oslave a kultu.

Pre náboženstvá človek a viditeľný svet nie sú jedinými skutočnosťami. *Viditeľný svet je skutočný iba vďaka účasti na svete neviditeľnom, božskom a svätom*. Legendy a symbolické úkony sprístupňujú tento pôvod všetkého bytia.

Náboženstvá¹⁹ však zavše sfaľovali Boží obraz a podstatu človeka tým, že im nasadili masku démonickosti. Naplňali ľudí nie radosťou a nádejou, lež

¹⁸ MATEJE, A.H.: *Viem, komu som uveril*. s. 22-26.

¹⁹ Okrem archaických náboženstiev, zachovaných doteraz napr. u niektorých afrických kmeňov, jestvujú tzv. **veľké náboženstvá**, ktoré majú svoj pôvod vo vyspelých kultúrach

strachom a robili z nich otrokov. Napriek tomu však nachádzali v náboženských úkonoch silu zvládnuť radosť i bôľ, dobro i zlo, život i smrť. Dodnes náboženstvá poskytujú miliónom ľudí zmysel a oporu, dôvod a cieľ života.

a. Hinduizmus

Podľa hinduizmu materiálny svet nie je stvorením osobného boha, ale druhom nevedomého vypudenia z božskej podstaty. Je bez počiatku, bez konca, nereálny a je ilúziou, pretože jedinou skutočnou realitou je brahma - boh. Hinduisti veria, že vesmír „pulzuje“, teda že je opakovane a neustále ničený a opäť tvorený, čo trvá už celé periódy rokov (asi 4 miliardy rokov). Svet je obrovská séria opakujúcich sa cyklov.

Človek zohráva v tomto vesmíre svoju rolu. Duša je bez počiatku a prechádza množstvom reinkarnácií. Ide o kolobeh životov, v ktorých keď dobré skutky vyvážia tie zlé, prestanú tieto znovuzrodenia. Problém existencie utrpenia a zla vysvetľuje jednoduchým spôsobom: tvrdí, že všetko súčasné utrpenie je vo všetkom a úplne zaslúžené, je splácaním osobnej karmy, čo je súčet všetkých skutkov urobených v minulých životoch; a všetko súčasné zlo bude splácané vo forme utrpenia v budúcich životoch.²⁰

Hinduizmus ponúka ľuďom štyri legitímne ciele: 1. *Artha* (svetské bohatstvo a úspech, ktoré sa musí dosahovať bez túžby, hnevu a chamtivosti); 2. *Káma* (vykonávanie činností, ktoré spôsobujú potešenie a túžbu – sexualita, hry, oddych, umenie a literatúra); 3. *Dharma* (konkrétny súbor povinností človeka; je absolútnou a univerzálne platnou morálkou); a 4. *Mókša* (je najvyšším hinduistickým cieľom, ktorý spočíva v duchovnom vyslobodení z pút utrpenia a znovuzrodenia).²¹

Cieľom spasenia človeka v hinduizme je únik z nekonečného kruhu narodení, smrti a ďalších znovunarodení. Môže to znamenať večné miesto oddychu pre osobnosť jednotlivca v náručí boha. Existujú 4 druhy jogy, čiže cesty, ktorými sa toto spasenie dosahuje: Jnanajoga, bhaktjoga, karmajoga, radžajoga.

(hinduizmus, budhizmus, konfucianizmus). Vznikli približne v tom istom čase ako Starý zákon, poväčšine v Ázii, kde sa zachovali doteraz. Niektoré veľké náboženstvá zanikli, napr. náboženstvo Inkov. Jediným veľkým pokresťanským náboženstvom je islam. Vyznávajú ho celé národy, najmä v severnej Afrike a v prednej Ázii.

²⁰ Dostupné na internete: <<http://arcanne.717.cz/menu/religion/hinduizmus>>.

²¹ Porov. *Viery a vyznania*, s. 151.

b. Budhizmus

Budhizmus sa nezaobera počiatkom ani konečnosťou sveta. Aj keď niektoré odnože špekulujú o nekonečných sériách nebies, ktoré sú akými domami a zastávkami na polceste ku nirváne. No aj tieto nebesá sú iba ilúziou. Cyklus reinkarnácií človeka chápe ako prechod svetom skrze bolesť.

Buddha dodal zmienku o tom, že všetky stvorenia vrátane človeka sú iba fikciou: neexistuje skutočné „ego“, či „ja“. Existuje iba séria zdanlivých okamihov bytia, ktoré sa javia ako individuálna bytosť či vec. Ak by sme tzv. osobu rozložili na časti, z ktorých sa skladá, alebo keby sme rozložili jej rozličné skutky a postoje a snažili by sme sa analyzovať ich pohyb v čase, videli by sme, že ich v skutočnosti nič nedrží pospolu.²²

c. Islam

Moslimovia chápu vesmír ako výsledok zámerného činu stvorenia Bohom. Nie je ilúziou, a je dobrý, daný pre úžitok človeku. Cez nádherný poriadok v prírode a stvorení a cez jeden úžasný zázrak, Korán vníma prítomnosť Boha vo svete. Neočakávajú zázračné oslobodenie z utrpenia, ale veria, že dobré skutky budú odmenené v budúcom živote.

Poslaním človeka a cieľom viery je uskutočňovať vo svete morálny poriadok. Človek je obdarený božskou iskrou, prejavujúcou sa vo svedomí. V islame má svedomie najväčšiu hodnotu.

2.1.3 Kresťanský pohľad

Kresťanský pohľad na človeka vychádza z Biblie. Východiskovým bodom je náuka o stvorení. Keď hovoríme o stvorení, nemáme túžbu definovať empiricky uchopiteľný kozmogonický poriadok sveta, ani rozprávať o materiálnych podmienkach evolučného a genetického vzniku človeka ako druhu a individua. Stvorenie človeka znamená, že: *„človek je celou svojou realitou, vo svojej existencii a v uskutočnení svojej duchovno-telesnej bytosti výlučne a celkovo konštituovaný transcendentálnym vzťahom k Bohu ako k svojmu pôvodu a cieľu“*.²³ Prijatím učenia o stvorení je rozhodujúce pre

²² Dostupné na internete: < <http://arcanne.717.cz/menu/religion/buddhizmus>>.

²³ Porov. MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří : Karmalitánske nakladateľstvá, 2010, s. 108.

naplnenie cieľa človeka a sveta, dosiahnutie jeho identity v uskutočnení transcendentálneho vzťahu k osobnému Bohu.

Zo stvorenia človeka vyplývajú tri základné určenia:

1. celková teocentričnosť človeka, čo do uskutočnenia jeho bytnosti;
2. kristocentrická konkretizácia vzťahu k Bohu, pretože v Ježišovi Kristovi sa Boh a človek stretávajú v neprekonateľnej blízkosti;
3. dejinno-eschatologické naplnenie stvorenia, čo znamená, že večný Boh sa v dejinách ľudstva zjavuje ako základ (protológia) a cieľ (eschatológia), ako stvoriteľ a dovŕšiteľ.

V rozprávaní o stvorení je možné čítať, že Adam **pomenoval** všetko, čo okolo seba videl. *Pomenovanie je tu akýmsi symbolickým úkonom, keď človek okolitý svet spoznáva a ovláda.* On je ten, ktorý dáva meno, čiže ide pod povrch veci či skutočnosti, vystihuje podstatu a získava moc. Získava odstup, nadhľad, lebo je odlišný od toho ostatného, jediný, schopný transcendencie. Zároveň získava aj výhľad, ponor do hĺbky, pochopenie zmyslu a súvislostí.

Plní Boží príkaz: „Naplňte Zem a podmaňte si ju.“ Paradigma človeka ako vládca nad prírodou nie je len biblická. Že človek je niečím výnimočným, iným, si uvedomovali filozofi všetkých čias. Pohľad človeka na seba samého – to dokáže jedine on. Ale predsa sa poznanie človeka dotvára veľmi ťažko a komplikovane a dlhá je cesta k spoznaniu, že ľudská dôstojnosť je hodnota, ktorá prináleží každej ľudskej bytosti.

Bolo to však kresťanstvo, ktoré jasne deklarovalo, že ľudská bytosť je osobou. Že teda každý človek bez rozdielu má dôstojnosť, ktorá je daná osobným bytostným vzťahom Boha k nemu.²⁴ Táto téma prichádza do filozofie z teológie. Keď sa teológovia zamýšľali nad otázkami Trojice a vtelenia Božieho Syna, prišli na koncept osoby a prirodzenosti. Potom nasledovalo konštatovanie, že aj každý človek je osoba, teda rozumná a slobodná bytosť s vlastnou individualitou.²⁵

V kresťanskom chápaní je každý človek osobou preto, lebo je osobne Bohom stvorený, osobne milovaný. Na počiatku môjho bytia som Bohom

²⁴ Mnohých napríklad udivuje, že Aristoteles schvaľoval zabíjanie detí a otcovi priznáva právo rozhodnúť, či novorodenec bude žiť. U Sparťanov nás to až tak neprevkápí, že tých, z ktorých asi nebudú dobrí bojovníci, jednoducho zhadzovali zo skaly. Rimania urobili veľké kroky v oblasti práva. Slobodný občan bol *caput* (hlava) – nositeľ práv, ale až stoici „objavili“ že aj otroci a barbari sú ľudia.

²⁵ Slovo osoba, persona pochádza z gréckeho Προσωπον, ktoré vyjadruje jednak tvár, ale aj masku, ktorou herci v divadlách vyjadrovali identitu divadelnej postavy. Cicero spomína, že každý akoby hral dve role (mal dve masky), jednu spoločnú a druhú sebe vlastnú.

oslovený. To znamená povolaný k bytiu, ktoré je bytím osobným. Keď oslovujem, dívam sa do tváre (pros|opon). Zároveň to znamená, že v Božích očiach je každý jeden dôležitý. Kvôli nemu sa Syn Boží stáva človekom a trpí.²⁶

Človek je osoba, lebo:

- *si uvedomuje seba,*
- *seba pozná,*
- *seba vlastní (rozhodovaním slobodnej vôle),*
- *má transcendentálny vzťah k Bohu,*
- *s inými tvorí spoločnosť, vstupuje do dialógu.*²⁷

Človeka Boh oslovil, a tým ho povolal k bytiu, k ľudskému bytiu. Dal mu:

1. *status ľudskej bytosti* (homo religiosus – bytosť rozumná, spoločenská, náboženská),
2. *cieľ* – čím sa mám stať, niečo, čo mám naplniť svojím konaním,
3. *schopnosti, potrebné k tomu, aby som naplnil zmysel* toho, čo to znamená byť človekom, *aby som dosiahol cieľ* (rozum a slobodná vôľa; ľudský cit).

Biblia nám ponúka integrálny pohľad na človeka. Nesnaží sa ho rozčleniť na časti, ale telesné aj duchovné nám predstavuje v jednote.²⁸ Absolutizovanie niektorých stránok totiž zatieňuje iné. **Osvietenstvo** absolutizovalo rozum, ktorý vraj nepotrebuje Boha, vieru, Cirkev. René Descartes poníma dušu a telo ako dve nezlučiteľné substancie, ktoré ale nemôžu mať nič spoločné. Dodnes je niekedy mylne interpretované biblické rozprávanie viac v duchu Descartovho dualizmu než klasickej kresťanskej filozofie, ktorá predstavovala človeka ako jednotu. Sú v tom pozostatky či následky novoplatonizmu, ktorý často v gnostickom duchu považoval ducha za dobro a hmotu za zlo.

²⁶ Porov. FRONC, G.: Postmoderný alebo kresťanský človek. In: http://www.uski.sk/frm_2009/ran/2007/ran-2007-1-05.pdf (24. 2. 2010)

²⁷ Neuspokojí sa v hraniciach sveta: všetky prekračuje – a to v konečnom dôsledku smerom k Bohu. Je nositeľom hodnoty, ktorú nazývame „ľudská dôstojnosť“, a preto dokáže vytvárať iné hodnoty. Nielen spoznáva svet, aby v ňom prežil (πραξις), ale hľadá pravdu aj čisto pre pravdu samotnú (θεορεια), lebo jej objavovanie mu prináša radosť a pôžitok. Tento svet aj pretvára svojou umeleckou (ποιησις) a technickou (τεχνη) tvorivou schopnosťou.

²⁸ Človek je na jednej strane bytosťou, ktorá je vo svete. Má hmotné telo, ktoré podlieha všetkým prírodným zákonom. Zároveň však všetko hmotné presahuje. Presahuje ho svojou poznávacou schopnosťou, svojou slobodnou vôľou, schopnosťou s druhými tvoriť spoločnosť a vstupovať do osobného vzťahu s Bohom. Preto človeka nie je možné adekvátne vysvetliť, ak berieme do úvahy len jeho hmotnú stránku. Je to duch prijatý hmotou, resp. telo oživené dušou ako jedna bytosť.

Toto oddel'ovanie vedie k extrémom. Na jednej strane **k materializmu**, ktorý vidí človeka len ako jedno zo zvierat či dokonca ako síce zložitý, ale predsa iba stroj. Na druhej strane sa naivným spôsobom reinterpretuje pôvodom indická náuka **o reinkarnácii**. Človek je len duša, ktorá blúdi. Potom sa nám ale stráca jedinečnosť a ľudská dôstojnosť osoby a v mnohých západných podobách tejto náuky aj zodpovednosť za každý skutok. E. Coreth vysvetľuje, že v človeku neexistuje čisto biologická prirodzenosť, ktorá by nebola formovaná a preniknutá duchom.

Moderná filozofia prevzala z kresťanskej tradície tému osoby. Vytrhla ju však z koreňov, oddelila od prameňa. Individualita osoby bez vzťahu k Bohu stratila duchovný rozmer. Nastupujú rôzne podoby materializmu, šíri sa technokratický prístup k ľudskej bytosti so snahou o manipulácie najrozličnejšieho druhu až po pretvorenie ľudskej prirodzenosti.

Prázdno, ktoré človek pocíti, keď poprie vzťah k Bohu, sa potom snaží zaplniť mnohými podobami prevažne ezoterickej pseudoduchovnosti. Akonáhle je individuum odtrhnuté od Boha, odtrhne sa aj od druhých ľudí. Každý má svoj svet, v ktorom človek ostáva sám. Po osvieteneckej eufórii prichádza postmoderná delúzia. Stratili sa metapríbehy, ktoré chceli vysvetliť všetko. Namiesto toho prichádza množstvo navzájom nezlučiteľných malých súkromných príbehov, medzi ktorými sa strácajú tak prepotrebné paralely. Potom sa celkom samozrejme nevieme dohodnúť ani na tom, čo je to vlastne ten človek.

2.2 Človek a jeho zmysel

V druhom storočí sv. Irenej napísal: „Sláva Božia je človek, ktorý je naplno živý.“ Mal na mysli skutočnosť, že najpodstatnejšou úlohou a zmyslom človeka je *spôsob, akým chváli Boha a ďakuje mu, keď používa všetky jeho dary*. Boh sa musí nad nami neustále pozastavovať a pýtať sa: „Prečo sa netešíte z krásneho sveta, ktorý som stvoril? Prečo nemáte radi moje iné deti? Prečo neoceňujete a nepoužívate moje dary, ktoré sú pre vás?“

Zdá sa, že väčšina z ľudí sa naozaj neteší z daru života, alebo nežije naplno. Skúmatelia ľudskej prirodzenosti hovoria, že hlavným dôvodom je, že nemilujeme a dokonca ani nemáme radi seba samých. Máme vnútorný obraz, ktorý je škaredý a poškodený. Nedokážeme si predstaviť, že ak by nás niekto skutočne poznal, mohol by nás milovať.

2.2.1 Pohľad na seba

Nieko múdro poznamenal, že pre väčšinu z nás biblický príkaz: „Miluj svojho blížneho ako seba“ by mal znieť: „**Miluj seba a budeš milovať svojho blížneho.**“ Ak nenávidíš seba, tvoj blížny nebude mať šancu. Ak si neceníš Božie čiary v sebe, nebudeš si cenit' jeho dary v iných.

Ako človek upadol do tejto pasce sebaodmietania? Od svojich najmladších rokov je porovnávaný s inými. Nieko pravdepodobne pozrel na dieťa v kolíske vedľa nás a vyhlásil: „Ó, aké krásne bábätko“, a potom sa pozrel na nás a nič nepovedal. Mohlo sa to začať už vtedy. Potom sme sa sami dostali do hry porovnávania sa. Vždy sa nám podarilo nájsť niekoho, kto bol krajší, múdrejší alebo niekoho, kto mal viac, ako my. Ale keď sa porovnáme s inými, stratíme zmysel pre svoju jedinečnosť. Podobne ako dve snehové vločky nie sú rovnaké, tak aj každý jeden z nás je jedinečný, je „originál“ u Boha. Balík dobroty a nadania, ktorým si ty a ja, nebol nikdy doteraz tak zabalený ako je a ani nikdy viac nebude.

Iba Boh sám nás pozná takých, akí v skutočnosti sme. Záleží len na jeho úsudku. A ako povedal: „*Mohol som stvoriť svet bez vás, ale žiaden svet by pre mňa nebol úplný bez vás. Mohol som vás urobiť iných — kráľovnou, kráľom, géniom. Ale nechcel som, aby ste boli niekým z nich. Chcel som, aby ste boli sami sebou, pretože ste to vy, koho som vždy miloval. Tak sa prosím, neporovnávajúte sa nikým iným. Vedzte len, že ste presne takí, akých som vás chcel mať.*“

Psychiater Karl Gustav Jung raz povedal: „*Všetci vieme čo Ježiš povedal, že čokoľvek urobíme najmenšiemu z jeho bratov, bude považovať, akoby sme to urobili jemu samému.*“ Potom sa Jung múdro pýta: „*Ale čo ak zistíme, že ten najmenší z jeho bratov — ten, čo vás potrebuje najviac a bude mať najväčší úžitok z vašej lásky — ste v skutočnosti vy sami?*“²⁹

Pohľad na seba samého je bezpochyby najdôležitejší zo všetkých našich postojov. Keď reagujeme na veci okolo seba, možno používame odlišný objektív, ale pohľad na seba bude vždy priaznivo alebo nepriaznivo ovplyvňovať pohľad na všetko ostatné. Nech by sme boli v akejkol'vek situácii, naše postoje budú vždy pripravené túto situáciu zhodnotiť, vysvetliť a určiť príslušnú reakciu. Preto je dôležité uvedomiť si, že postoj voči sebe *vždy* ovplyvní náš postoj ku všetkému ostatnému, a podfarbí spôsob, akým vidíme každú časť skutočnosti. Postoj k sebe samému je teda najdôležitejším ľudským postojom.

²⁹ POWELL, P.: *Očami viery*. s. 60-62.

Napríklad, ak sa na seba dívam ako na **smoliara**, tak budem aj konať ako smoliar. Ku každému človeku, s ktorým sa stretnem a ku každej novej situácii budem pristupovať z pozície človeka, ktorému sa nikdy nič nemôže podariť. *Všetky moje očakávania do budúcnosti budú filtrované cez moju mentalitu smoliara.* A ako všetci vieme, **očakávanie je často matkou výsledku.** Naše očakávanie neúspechu môže zapríčiniť ozajstný neúspech. A keď sa neúspech skutočne dostaví, len nás utvrdí v našom porazeneckom postoji. „Vidíte, povedal som vám, že sa na to nehodím! Znova som zlyhal.“ Je to začarovaný kruh.

Vo folklóre amerických Indiánov nájdeme príbeh, ktorý túto pravdu jasne potvrdzuje. Ide o príbeh bojovníka, ktorý našiel vajíčko vypadnuté z orlieho hniezda, ktoré sa akoby zázrakom nerozbilo. Keďže bojovník nenašiel hniezdo, odkiaľ vajíčko vypadlo, položil ho do hniezda prérieovej sliepky. Tá ho vysedela spolu s ostatnými vajíčkami. A tak mladý orol vyrastal spolu s pre novými sliepkami a správal sa tak, ako to od nich odporozoval. Hrabal zem, vyhľadával zrnká a stebielka, sem-tam vzlietol zopár centimetrov nad zem a po pár metroch znova dosadol na zem. Prijal a napodobňoval každodenný život prízemných prérieových sliepok. Takto strávil väčšinu svojho života.

Jedného dňa však orol vzlietol nad krdeľ prérieových sliepok. Hoci bol pokročilého veku, stále si myslel, že je prérieovou sliepkou. Pozrel hore k nebu a zbadal obrovského vtáka, ako sa vznáša na širšej oblohe. „Čo je to?“ spýtal sa s úžasom. Jedna staršia prérieová sliepka mu povedala: „Už som jedného takého videla. To je orol, najvznešenejší, najsilnejší a najdôstojnejší zo všetkých vtákov. Ale nech sa ti ani nespína, že by si mohol byť ako on. Ty si taký istý ako my. Si prérieová sliepka.“ A tak orol, uväznený touto predstavou, žil a aj zomrel v domnení, že je prérieová sliepka.

Aj my žijeme a raz zomrieme. Žijeme tak, ako o sebe zmýšľame. Naše najdôležitejšie postoje, ktorými sa vnímame a hodnotíme, hovoria, kto sme, a diktujú nám správanie k sebe samým. Žijeme a umierame podľa toho, ako vnímame seba.

Keď prichádzajú ľudia za nami kňazmi s **nejakým problémom, ako zmeniť ľudí okolo seba**, väčšinou dostávajú od nás, od psychologov či

lekárov rovnakú odpoveď: „Zmeňte seba. Zmeňte svoj pohľad na seba a ľudia automaticky zmenia svoje správanie k vám.“³⁰

Už malé dieťa pri nadobúdaní sebedovedomia dospelých priam zasýpa otázkami: Čo je to? Prečo je to? Načo je to? Rodičia často nie sú schopní dať uspokojivú odpoveď a cítia, že mnohé veci, ktoré sa im predtým zdali samozrejme, v skutočnosti nie sú také jasné. V mladíckom veku sa hlási k slovu vlastné ja a mladí ľudia si chcú sami zariadiť život. Protestujú, lebo spochybnili správnosť sveta dospelých. Mnohých rodičov sa kritika dospievajúcich detí dotkne. Tak dochádza k napätiu medzi generáciami. Každá generácia, ale najmä každá historická epocha má svoj pohľad na veci a vytvára vlastný životný štýl. V súčasnosti sa táto skutočnosť bolestne pociťuje.

Dostalo sa do pohybu všetko alebo jestvujú i nemeniteľné hodnoty? Čo možno a treba odovzdať ďalším generáciám? **Kde nájsť pevný bod, nepochybný zmysel života?**

2.2.2 Aký je zmysel života?

Otázku zmyslu života každý chápe po svojom: šťastie, úspech v práci a vôbec úspech, láska, dobročinnosť, šport a hra, umenie a veda a pod. Ale šťastie sa nedá priamo «vytĺcť» a veľmi rýchlo sa stráca. Dostaví sa znechutenie a je koniec. Aký zmysel má ešte život v takej situácii? Jestvuje pravé šťastie? A v čom spočíva?

Ešte nástojčivejšie sa nanucuje otázka o zmysle bytia v utrpení — vlastnom alebo cudzom — v nevyliciteľnej chorobe, zármutku, samote, núdzi. Aký zmysel má utrpenie, nezapríčené vlastnou vinou? Prečo jestvuje na svete hlad, bieda, nespravodlivosť? Prečo je toľko nenávisť, závisť, lži a násilia? A napokon je tu smrť, napr. priateľa, známeho, príbuzného, ktorého odrazu niet, alebo konfrontácia s myšlienkou na vlastnú smrť. Čo človeka čaká po nej? Čo bude so mnou? Čo ostane z toho, čomu som venoval všetky svoje sily?

Odpovede na tieto otázky nikdy nie sú úplne pádne. **Človek vždy ostane sám sebe otáznikom a hlbokým tajomstvom.** V tom spočíva jeho veľkosť a bieda. Veľkosť, lebo pátranie po sebe samom ho odlišuje od neživých vecí, ktoré jednoducho jestvujú, ako i od zvierat, ktoré sú vďaka svojim inštinktom v plnom súlade so životným prostredím. Ľudská dôstojnosť sa prejavuje práve v tom, že človek si uvedomuje vlastnú svojbytnosť a slobodu udať svojmu

³⁰ POWELL, P.: *Z pohľadu kresťana*. s. 76-79.

životu smer. Táto dôstojnosť je mu však súčasne i na ťarchu. Lebo dostal život nielen ako dar, ale aj ako úlohu; musí ho vziať do rúk, stvárňovať ho. S darom bytia človek nedostáva i jeho zmysel. Ľudské bytie je preto pochodom do otvorených, stále sa rozširujúcich nedohľadných dial'av.

Otázku o zmysle možno potlačiť, zutekať pred ňou alebo ju i odbiť ako nezodpovedateľnú. Robí sa to únikom do práce, podnikania, konzumu, sexuality, zábav, alkoholu, drog atď. To je však pochabosť. Takto človek len uteká pred sebou samým. Problematickosť ľudského bytia patrí k jeho dôstojnosti. Keby sa nemusel pýtať na zmysel, bol by to znak spätného vývinu smerom k inštinktivite zvierat. Odtiaľ teda oprávnenosť otázok: Čo je človek? Kto som? Kde sme sa vzali? Kam ideme? Spoznávame v nich starú, a predsa vždy novú otázku katechizmu: Načo sme na zemi?³¹

Odpoveďou na otázku po zmysle života a šťastia nám môžu byť **blahoslavenstvá**: Blahoslavenstvá, nielen že sú jadro Ježišovho učenia, ale ich vyhlásenie znovu pripomína sľuby, ktoré dostával vyvolený národ od čias Abraháma. Zdokonaľuje ich tým, že ich neurčuje iba na vlastnenie jednej zeme, ale nebeského Kráľovstva:

Blahoslavení chudobní v duchu, lebo ich je nebeské kráľovstvo.

Blahoslavení plačúci, lebo oni budú potešení.

Blahoslavení tichí, lebo oni budú dedičmi zeme.

Blahoslavení lační a smädní po spravodlivosti, lebo oni budú nasýtení.

Blahoslavení milosrdní, lebo oni dosiahnu milosrdenstvo.

Blahoslavení čistého srdca, lebo oni uvidia Boha.

Blahoslavení tí, čo šíria pokoj, lebo ich budú volať Božími synmi.

Blahoslavení prenasledovaní pre spravodlivosť, lebo ich je nebeské kráľovstvo.

Blahoslavení ste, keď budú pre mňa potupovať a prenasledovať a všetko zlé na vás nepravdivo hovoriť; radujte sa a jasajte, lebo máte hojnú odmenu v nebi (Mt 5,3-12).

Blahoslavenstvá odpovedajú na prirodzenú túžbu po šťastí. Táto túžba má božský pôvod; Boh ju vložil do srdca človeka, aby ho pritiahol k sebe, lebo len on ju môže splniť. Všetci chceme žiť šťastne. Medzi ľuďmi zrejme niet nikoho, kto by s týmto tvrdením nesúhlasil ešte skôr, ako ho niekto dokonale vysvetlí. **Blahoslavenstvá odhaľujú cieľ ľudskej existencie**, najposlednejší zmysel ľudských činov: *Boh nás pozýva k svojej vlastnej blaženosti.* Toto

³¹ MATEJE, A.H.: *Viem, komu som uveril.* s. 15-17.

volanie sa obracia osobne na každého, ale aj na celú Cirkev, na nový ľud, tých, ktorí prijali prisľúbenia a žijú vo viere z nich.

Zároveň vykresľujú tvár Ježiša Krista a opisujú jeho lásku, pozývajú veriacich pridružiť sa k sláve jeho umučenia a zmŕtvychvstania, osvetľujú charakteristické činy a postoje kresťanského života, sú to paradoxné prisľúbenia, ktoré udržiavajú nádej v utrpeniach, zvestujú požehnania a odmeny, hmlisto sľúbené učeníkom, započaté v živote Panny Márie a všetkých svätých (porov. KKC 1716-1719).

2.2.3 Tri rozmery človeka

Keby nás maliar namaloval zjednodušene v podobe **trojuholníka**, zrejme by sme ho obvinili z prehnaného modernizmu. No nebol by príliš ďaleko od pravdy.

Tak sa pomaly, zatiaľ nejasne, ukazuje človek ako trojrozmerná bytosť: **Telesný rozmer žije z potravy, psychický z kultúry a vzdelania, a duchovný rozmer z poznávania Boha.** Pravda, vždy sa nájde niekto, pre koho je údený bôčik na tanieri dôležitejší než Encyklopédia dejín svetového umenia. To prvé musí mať denne, a okolo toho druhého chodí a ani nevie, že to existuje. Naopak, iný sporí peniaze, aby si tú knihu mohol kúpiť. Radšej si obmedzí prísun cholesterolu. Zástancovia telesných, psychických a duchovných potrieb sa budú možno dohadovať o tom, čo je dôležitejšie.

*Ak chápeme človeka, ako trojrozmernú bytosť, teda toho, kto potrebuje k životu a jeho plnosti všetky z troch ponúknutých košov, prídeme k záveru, že **k plnosti ľudského života je potrebné všetko, a to v rovnakých dieloch.*** Je pravda, že psychické, teda duševné a duchovné hodnoty sa nedajú vážiť ako chlieb a maslo. Avšak nedostatok nemerateľných hodnôt, akými sú kultivovanosť, takt, noblesa, viera alebo láska, je na škodu nielen človeku, ktorému chýbajú, ale i ľudom, ktorí s ním žijú. Bola by zásadná chyba pliesť si duševné (psychické) a duchovné hodnoty. Stáva sa to, a je z toho potom zmätok. Lepšie je používať slová duševné a spirituálne.

Napriek tomu, že sa každý z nás na tomto svete narodil so schopnosťou viac či menej prispôbenou k životu vo všetkých troch rovinách, stretávame ľudí, ktorí majú niektorý z týchto rozmerov menší. Zriedkavým používaním zakrpatel, až takmer zanikol. Nie však nenapraviteľné. I keď je ideálne, aby sme žili vo všetkých troch rozmeroch zdravo a naplno, sú medzi nami vyslovene jednorozmerní ľudia.

Tí žijú tzv. „na telo“. Uznávajú iba to, čo je materiálne, teda to, čo môžeme skúsiť, spoznať zmyslami. Ak sa pozrieš vo svojom okolí, nájdeš ich. *Práve v túto chvíľu, keď čítaš tieto riadky a živiš svoju duševnú a snád' i duchovnú stránku, oni sedia v krčme.*

Prijímajú len po stránke telesnej. Konzumujú pevné, tekuté i dymové. Pracujú vlastne preto, aby veľkú časť zárobku minuli týmto spôsobom. Vzdelávajúcich sa ľudí pokladajú za protivných intelektuálov. A hlavne majú úplne jasno v otázkach viery. Tak ako je zbytočná poézia alebo opera, tak je zbytočný Boh.

„Dvojrozmerník“ tiež zájde do reštaurácie, ide si s manželkou zatancovať do vinárne a s priateľmi osláviť vzácnu udalosť. Ale nad to buduje aj svoj druhý rozmer. Cestuje, učí sa cudzí jazyk, navštevuje koncerty, doplna si vzdelanie. Žije kultúrne. Rozvíja spoločenský a kultúrny život.

„Trojrozmerník“ *vchádza* do kostola, tiež je a pije, športuje a študuje, občas čosi s priateľmi oslávi, ide aj do kina, ale hľadá aj čosi iné, hodnoty presahujúce človeka. Hľadá iné pohľady, ktoré rozširujú jeho bytie o duchovný rozmer. Trojrozmerný život je hľadanie, je aktom vôle, snahou. Preto prijatie daru viery nesie so sebou vždy náročnosť na seba samého. V žiadnom prípade moderný človek sa nezbavil tejto základnej potreby duchovna. Hľadá ho – mimo viery v poverách, alebo mimo Boha v modlách. Ľudí, ktorí zberajú prvky z rozličných náboženstiev, úctou k metafyzike, záujmom o mimozemské bytosti, je v našom okolí mnoho. Tvorí nové sviatky, nové obrady, nové modly, tvrdo cvičia jogu, sledujú horoskopy, pestujú japonský zen a iné exotické zvláštnosti.

V žiadnom prípade nesmieme jedno- a dvojrozmernými ľuďmi pohŕdať, pretože by to bolo nespravodlivé, nemorálne a nekresťanské. Ako by sme považovali za menejcenných tých, ktorí zle počujú alebo vidia len na jedno oko. Viera je dar. A z nej vychádza úloha. Úloha lásky ku všetkým. Keby moja viera zmenšovala lásku k iným a zosilňovala pohŕdanie inými ľuďmi, nebola by to viera v Ježiša a cesta k Bohu, pretože každý má svoju ľudskú cenu. Možno to bola doba alebo jeho rodina, ktorá v ňom neprebudila ostatné rozmery. Ale tie v ňom sú. Spia. Čo tak ich skúsiť prebudiť? A nestačili by ste sa čudovať. Cena človeka je nesmierna. V Božích očiach je vždy väčší, než v očiach sveta.

Časť známeho Werichovho citátu hovorí, že keď už človek raz je, má sa snažiť, aby bol. A ak sme pozvaní k tomu, aby sme boli plnými, trojrozmernými bytosťami, ak máme šancu zažiť, skúsiť nové dimenzie svojho bytia, nemali by sme túto príležitosť odkladať.

*Predchádzajúca geometrická úvaha nad človekom má svoje vyjadrenie v praxi. Mohli by sme to dokumentovať aj z lekársko-poradenských skúseností. Ľudia prichádzajú v manželskej alebo v **predmanželskej kríze**. Krátko po svadbe alebo keď spolu začínali chodiť mali iné starosti, než skúmať svoje rozmery takým spôsobom ako ich na týchto stránkach rozoberáme my. Ale po čase sa to stalo nutnosťou.*

Sú to väčšinou dvoj- a trojrozmerné ženy, ktoré trpia spolužitím s jednorozmerným mužom. I keď to samy takto nenazývajú, vyjadrujú to v príkladoch zo svojho spoločného života. Prekáža im u ich manželov „obmedzenosť“. Vytýkajú mužom, že myslia viac na seba, než na rodinu, že trávajú viac času mimo domov ako doma, že sa nechovajú slušne, taktne, o elegancii už ani nehovoriac. Vyjadrujú to dvoma slovami: nerozumieme si. A ak si nerozumejú po stránke duševnej a duchovnej, vyvinie sa to tak, že si nebudú rozumieť ani po telesnej stránke.

Samozrejme, ani v manželstvách trojrozmerných dvojíc nie je možné vylúčiť riziká. Oni však v bohatosti - predovšetkým duchovného - života nachádzajú riešenia, nosné plochy pre nové začiatky, poznajú hodnotu odpúšťania, obetí. Neriešia prvú krízu hneď rozvodom, ale hľadaním v arzenáli všetkých troch rozmerov. V tomto môžeme hovoriť o realizácii troch úrovní lásky - telesná (eros), priateľská (fília) a duchovná (agape). Všetky tri majú naplnenie v správne pochopenom vzťahu medzi partnermi.

2.2.4 Vzťah k druhým ľuďom, k svetu, k okoliu

„Boh stvoril človeka rozumného. Zveril mu osobnú dôstojnosť, obdaril ho schopnosťou konať samostatne a byť pánom svojich činov. Boh ponechal človekovi možnosť rozhodnúť sa (Múd 15,14), aby dobrovoľne hľadal svojho Stvoriteľa a slobodne sa ho pridŕžajúc, dosiahol plnú a blaženú dokonalosť“ (KKC 1730).

Sloboda je teda schopnosť zakotvená v rozume a vôli konať alebo nekonať urobiť to alebo ono, skrátka konať slobodne a uvážene. Slobodným rozhodovaním každý rozhoduje osebe ale aj o druhých. Je sila človeka, ktorá mu umožňuje rásť a dozrievať v pravde a добрote. Sloboda dosahuje svoju dokonalosť, keď je podriadená Bohu ako vrcholu našej blaženosti. Teda, **čím viac človek koná dobro, tým sa stáva slobodnejším**. Niet opravdivej

slobody, jedine iba v službe dobra a spravodlivosti. Zvolenie neposlušnosti a zla je zneužitím slobody a robí z ľudí „otrokov hriechu“. Sloboda robí človeka *zodpovedným* za svoje činy v takej miere, v akej sú dobrovoľné. Pokrok v čnosti, poznanie dobra, askéza a odriekanie zvyšujú vládu vôle nad ľudskými skutkami.

Sloboda a zodpovednosť je základom Mravného systému. Každý človek je stvorený na Boží obraz a má prirodzené právo, aby bol uznávaný ako slobodná a zodpovedná bytosť. Táto povinnosť vážiť si každého zaväzuje všetkých. *Právo na užívanie slobody* je neoddeliteľnou požiadavkou ľudskej dôstojnosti, osobitne v oblasti morálky a náboženstva. Toto právo musí občianska spoločnosť uznávať a chrániť v rozsahu spoločného dobra a verejného poriadku.³²

Možno rozprávať o takzvanom **Mravnom systéme**.

Etika je súčasťou svetonázoru, má však svoju vlastnú terminológiu. Týka sa celého života a zaoberá sa tým, ako sa ľudia v živote správajú. Základné body v etike kresťanského svetonázoru sú:

- Viera v Boha, ktorý je svätý a povoláva ľudí k tomu, aby i oni boli svätí. Božie požiadavky sú vyjadrené v prikázaniach.
- Uznanie, že všetci ľudia prichádzajú na svet s vrodenu náklonnosťou k sebestvu (pádu). Všetci ľudia sú hriešni a potrebujú Božiu milosť.
- Boh prišiel ako Ježiš, Boží Syn, aby zachránil ľudí a ponúkol im odpustenie a nový začiatok (spasenie).

Ústredným bodom tohto svetonázoru je viera, že mravnosť je viac než len „záležitosť názoru jednotlivca“. Teória súkromnej a relatívnej mravnosti je nepravdivá a nebezpečná. Je nebezpečná, pretože morálny relativizmus oslabuje zmysel pre spoločné ideály a schopnosť spolupracovať pre všeobecné dobro.

Kresťanská morálka sa zakladá na objektívnych pravdivých požiadavkách vyjadrených v Božom zjavení pre ľudstvo. Každý človek sa zodpovedá za svoje skutky Bohu. Z kresťanského hľadiska je najvyšším cieľom výchovy naučiť ľudí žiť tak, aby plnili svoje záväzky voči Bohu a dokázali sa z toho radovať. Kresťania veria, že Boh dal ľuďom systém normatívnych pravidiel, ktoré vymedzujú povinnosti voči Bohu. Rovnako

³² Spracované podľa: WRIGHT, CH.: *Životné problémy očami kresťanov, príloha*. s. 5-6.

špecifikujú i povinnosti k druhým k prírode. Tieto zákony odhaľujú vôľu milujúceho Boha - ak sa budeme zodpovedne správať voči druhým (a voči sebe), naše životy budú prospešné a naplnené.

Kresťanská morálka sa však nesústreďuje na zoznam pravidiel; „morálny kompas“ kresťanskej etiky spočíva osobnom vzťahu s Ježišom. Jej jadro zhŕňa apoštol Pavol: „Osvojte si zmýšľanie Ježiša Krista“ (List Filipanom 2,5). Na inom mieste hovorí, že naša myseľ musí byť obnovená duchovnou revolúciou: „Oblieť si nového človeka, ktorý je stvorený podľa Boha v spravodlivosti a pravej svätosti“ (List Efezanom 4,24). Obnova mysle srdca vyžaduje, aby sme nasmerovali svoje záľuby iným smerom a odklonili sa od spôsobov tohto sveta: „A nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovou zmýšľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé“ (List Rimanom 12,2). Kresťanská etika často znamená kráčať proti prúdu spoločnosti, kresťania sú teda vyzývaní, aby život v tomto svete obnovovali vo svojom vzťahu s Kristom a dovolili Bohu, aby na ich pôsobil: „Veď to Boh pôsobivo vás, že aj chcete, aj konáte, čo sa jemu páči“ (List Filipanom 2,13).

Názor, že pohľad na mravnosť nie je ničím iným než otázkou vkusu a preferencií, že nie je potrebné priesať sa vôli hodnotám mravnosti, rovnako ako nie je potrebné dokazovať, ktoré jedlo alebo dovolenka v zahraničí je najlepšia, je falošný. **Potrebujeme opätovné uistenie o existencii mravných hodnôt.**

Prevažná časť populácie je však sekulárna a relativistická, preto je ohrozený mravný kódex spoločnosti. Toto hrozenie spočíva vo všade prenikajúcom relativizme. Morálny relativizmus je hubovité presvedčenie mnohých moderných vlád, moderných vzdelávacích systémov, moderného vysielania a z veľkej časti aj mravného povedomia. Tu je niekoľko dôvodov, prečo morálny relativizmus prevláda:

Túžba bezmyšlienkovite rešpektovať názory druhých. Tým, že *sa koľko usilujeme o rešpektovanie najrôznejších hodnôt v našej kultúre, oslabili sme pojem hodnoty.* Jeden dospievajúci vyjadril to isté, keď povedal: **„Ľudia sú natoľko uchvátení myšlienkou rešpektovania názorov toho druhého, že už im je ľahostajné, či je to správne.“** Úpadok náboženskej viery, ktorá bola základom morálky.

Záujem hlavne o sebauspokojenie ako dôsledok konzumnej filozofie. **„Ak bolo niekedy potrebné zabiť nejakého draka, tak je to dnes drak**

relativizmu“ (E. D. Cook, Moral Relativism - School and Society, Whitefield Briefing, marec 1996, 1. diel, č. 1).

Relativistický prístup k mravnej výchove možno vidieť v mnohých knihách, ktoré sú v súčasnej dobe na trhu. Počas posledných päťdesiatich rokov sa zmenili mnohé základné prístupy k mravným otázkam. To, čo bolo predtým považované za zlé, je v súčasnej dobe nielen tolerované, ale častokrát i prijímané ako dobré a správne. Rozvod, „manželské“ zväzky ľudí rovnakého pohlavia, eutanázia, nečestné obchodovanie, podvodné lotérie - to všetko sú príklady konania, ktoré spoločnosť mlčky toleruje.

2.2.5 Naplnenie života podľa Krista

Pri čítaní Evanjelií akoby Ježiš hovoril, že tajomstvo plného a uspokojujúceho života sa nenachádza v tom, čo robíme, alebo kde svoju činnosť vykonávame, ale **prečo ju robíme**. Tento konečný motív alebo „*životný princíp*“, ktorý dáva ľudskému životu zmysel. Zmysel života je základom plného a uspokojujúceho života.³³

Na začiatku svojho verejného účinkovania Duch Svätý vedie Ježiša na púšť. Tu po štyridsiatich dňoch samoty a pôstu Ježiša pokúša diabol (porov. Lk 4). Pokúša ho k radostiam života (chlieb), k moci (panovanie kráľovstvám sveta) a ku vzdaniu sa zodpovednosti za svoj vlastný život (vrhnutie sa zo strechy chrámu). Ježiš pevne odmieta všetky *tri životné princípy súčasného sveta*. Nebude žiť radovánkam alebo moci a ani sa nevzdá zodpovednosti za svoj vlastný život.

Nie veľmi zvláštnou náhodou týmto trom odmietnutým životným princípom sa v dejinách psychológie venuje veľká pozornosť:

- Rakúsky psychiater **Sigmund Freud** a jeho nasledovníci verili, že *hlavným hnacím pohonom v nás všetkých je túžba uspokojovať svoje chútky*. Osobne túto svoju teóriu nasmeroval na napĺňanie sexuálnych túžob.

³³ Skúsenosť človeka učí, že motív konania je ten najsilnejší podnet k činnosti, k prekonaniu seba samého, svojich predstáv i svojich síl. Mal som možnosť s mladými vystupovať na jeden štít vo Vysokých Tatrách. Keď sme prišli na jedno rázcestie, mnohí už nevládali. Istá skupinka mladých dievčat sa rozhodla, že nás na tomto rázcestí počkajú. Pridajú sa k nám, keď sa budeme vracat'. Tak sme vystúpili na vrchol a pobudli nejaký čas. Keď sme chceli zostupovať dolu, všli sme si, že spomínaná skupinka mladých dievčat prichádza k nám. Prečo zmenili svoj postoj, nám porozprávali sami. Totiž okolo nich prechádzali ženy vo veku od 60-70 rokov a pri pohľade na nich si uvedomili: Ak vyjdú na vrchol tieto ženy, prečo by to nedokázali aj ony? Čo sa zmenilo? MOTÍV!

- Maďarský psychiater a žiak samotného S. Freuda **Adolf Adler** sa od svojho učiteľa odčlenil tým, že hovoril, že ide *skôr o naháňanie sa za mocou*, ktorá v konečnom dôsledku motivuje ľudstvo. Nie sme až takí hl'adači radovánok ako makléri moci.
- V súčasnej dobe americký psychológ **B. F. Skinner** a mnohí iní tvrdia, že sme programovaní v prvých rokoch života. Toto „operačné podmienenie“ nás oberá o dôstojnosť slobody rozhodovať sa a podobne ako gramofónové platne sa *točíme a vykonávame záznamy vtlačené do nás v našich prvých rokoch*.

Je pravdepodobne pravda, že niektorí z nás si zvolia cesty radovánok ako životný princíp; iní z nás sú zvedení mocou a niet pochýb, že mnohí z nás sa jednoducho vzdajú a čakajú, čo život urobí s nimi a pre nich. Ježiš nepripúšťa žiadnu z týchto tyraníí.

Počas celého svojho života **Ježiš káže a praktizuje jediný životný princíp** prijateľný v Božom kráľovstve — **LÁSKU**. *„Podľa toho bude každý poznať, že ste moji učeníci, keď sa budete navzájom milovať. Milujte sa navzájom, ako som ja vás miloval.“* Počas **Poslednej večere** Ježiš predostiera tento životný princíp vo veľmi dramatickom podaní. Začína rituálom umývania nôh apoštolom. Peter okamžite protestuje. Všetci vedeli, že hostiteľ podávajúci večeru umýval nohy iba tým hosťom, ktorí mu tým, že prišli na večeru, vzdali poctu — hosťom vyššieho spoločenského postavenia. Keď Peter protestuje, Ježiš mu veľmi tvrdo pripomína, že služba v láske je jediným uznávaným životným princípom v Božom kráľovstve. Nato hovorí: „Peter, ak nechápeš toto, potom nechápeš ani mňa a to znamená, že nemôžeš byť mojim spoločníkom v mojom kráľovstve.“ Dobré srdce prudkého Petra potom nalieha, aby Ježiš umyl aj jeho ruky a hlavu. Zdá sa, že hovorí: „Jediné čo chcem, je byť s tebou!“³⁴

3 Osobnosť človeka

Sv. Pavol hovorí: *„Bratia, všetko, čo je pravdivé, čo je cudné, čo je spravodlivé, čo je mravne čisté, čo je milé a čo má dobrú povest', čo je čnostné a chváľitebné na to myslite“* (Flp 4,8). To, čo možno najviac charakterizuje osobnosť človeka, sú práve čnosti.³⁵

³⁴ Týmto rozprávaním Ján pripomína Ježišove slová na záver svojho vyučovania: „Ak si budete toto pamätať a začnete tak konať, budete veľmi šťastní.“ Preto je oprávnená otázka: Čo mám urobiť, aby som miloval? Či: Naozaj verím, že láska je jedinou cestou ku skutočnému šťastiu a plnosti života, radosti a pokoja, ktoré prisľúbil Ježiš?

³⁵ Spracované podľa: KKC 1803-1845

3.1 Svetlé stránky človeka

Čnosť je navyknutá a pevná pripravenosť robiť dobre. Umožňuje človekovi nielen uskutočňovať dobré skutky, ale konať to najlepšie, čoho je schopný. Čnostná osoba sa so všetkými silami, citom a duchom usiluje o dobro, smeruje k nemu a uskutočňuje ho v konkrétnych situáciách. Cieľom čnostného života je stať sa podobným Bohu.

3.1.1 Ľudské čnosti

Ľudské čnosti: pevné postoje, trvalé náklonnosti, navyknuté dokonalosti inteligencie a vôle, ktoré riadia naše konanie, ovládajú naše city a riadia naše správanie podľa rozumu a viery. Pomáhajú ľahko sa ovládať a poskytujú radosť z toho, že človek vedie mravne dobrý život. Čnostný človek je ten, ktorý koná dobro zo slobodného rozhodnutia. Mravné čnosti sa získavajú ľudským spôsobom. Sú ovocím a zárodkami mravne dobrých skutkov. Uspôsobujú všetky sily ľudskej bytosti, aby sa podieľala na Božej láske.³⁶

Je možné pohliadnuť na tri nesprávne pohľady na čnosti:

1. Nieкто sa môže domnievať, že pokiaľ sme konali správne, je jedno, aký sme mali na to dôvod. Keď hovoríme o čnostiach, vôbec nie je jedno či sme konali dobrovoľne alebo nedobrovoľne, otrávene alebo s radosťou, zo strachu z verejnej mienky alebo z vnútornej potreby. V skutočnosti dobré skutky konané zo zlých motívov nepomáhajú budovať kvalitu alebo rys osoby.
2. Je možné upadnúť do ilúzie, že Bohu ide len o to, aby sme konali dobré skutky a dodržiavali určité pravidlá. On len túži po ľuďoch určitého druhu a kvality.
3. Ďalším z omylov je myslieť si, že čnosti sú potrebné len pre časný život. Ved' vo večnosti už nebude nič, o čo by sme sa mohli hádať, žiadne nebezpečenstvo, atď... Pri čnostiach ide o to, aby sme mali aspoň zárodky týchto čností, ktoré sú podmienkou, aby sme sa v Božom kráľovstve cítili na správnom mieste. Neprítomnosť čnosti, môže urobiť človeka nešťastným na mieste nesmierneho šťastia, blaženosti a pokoja, ktoré pripravil Boh pre človeka.

³⁶ Na čnostiach by sme si mali všimnúť jedného zaujímavého rysu. To, že v niektorých situáciách zachováme spravodlivo, umiernené, statočne z nás nerobí ešte umierneného, spravodlivého či statočného človeka. Aj človeku, ktorý nie je dobrým hráčom vo futbale sa niekedy podarí super nahrávka či ukázkový gól. Ale za dobrého hráča futbalu sa považuje iba človek vytrénovanými svalmi, nervami i technikou, na ktorého nahrávky i góly sa môže mužstvo stopercentne spoľahnúť.

Spomínajú sa už v Starom zákone: „A keď niekto miluje spravodlivosť, ona spôsobuje čnosť, lebo ona vyučuje miernosti a opatrnosti, spravodlivosti a pevnej odvahe“ (Múd 8,7).³⁷

Miernosť

Je mravná čnosť, ktorá mierni prítlačivosť rozkoší a zaistuje rovnováhu pri užívaní stvorených dobier. Zabezpečuje nadvládu vôle nad inštinkami a túžby udržiava v hraniciach počestnosti. Mierna osoba usmerňuje svoje citové náklonnosti k dobru, zachováva zdravú zdržanlivosť, nesleduje svoj „inštinkt“ a „nechodí za tým, po čom srdce túži“ (Sir 5,2). V Starom zákone je často miernosť vychvalovaná: „Nežeň sa za náruživosťou, ale odvráť sa od svojej hriešnej vôle“ (Sir 18,30). V Novom zákone sa nazýva „umiernenosťou“ alebo „striedmosťou“. Musíme sa zrieknuť „svetských žiadostí“ a žiť „v tomto veku triezvo, spravodlivo a nábožne“ (Tit 2,12).

V slovenčine nie je ľahké jedným slovom vyjadriť stav duše človeka, ktorý vlastní to, čo popisuje anglické slovo meekness, talianske slovo mitezza alebo latinské mansuetudo. Je to rozhodnutie kapitulovať pred pokušením odplatiť zlo zlom. Je to stav vnútorného upokojenia sa, skrotienia rozpalených emócií a rozhodnutia sa pre dobro. Najlepšie by tento stav v slovenčine popísali slová miernosť, ústupčivosť, krotkosť, tichosť, pokora, kapitulácia, poddajnosť. Je jasné, že v slovníku väčšiny dnešných ľudí nič z tohto nemá miesto. Veď sa len pozrime napríklad na reakcie vodičov, ktorí si navzájom nedajú prednosť, alebo keď jeden druhého terorizuje za to, že sa nepodriadil jeho brutálnej jazde. Alebo na cestujúcich v hromadnej doprave, reakcie v obchodoch, provokácie na uliciach, alebo – čo je najsmutnejšie – na rozdúchané ohne v rodinách, manželstvách a iných významných vzťahoch, ktoré sú výsledkom v počiatku malej emocionálnej iskričky, ktorá sa včas neuhasila. Dnešný človek má tendenciu miernosť a ústupčivosť pokladať buď za slabosť alebo za prejav nedostatku odvahy. A je škoda, že miernosť, poddajnosť a ústupčivosť sa nachádza medzi najmenej oceňovanými čnosťami. Sv. Tomáš Akvinský však

³⁷ Jeden múdry človek prirovnal človeka k autu, aby tak predstavil úlohy, ktoré plnia v živote človeka tieto kardinálne čnosti. A tak čím je v aute volant, tým je u človeka rozvážnosť alebo múdrosť. Úlohou obidvoch je hľadať správny smer, aby sa došlo k cieľu. Motor poháňa auto dopredu. Človekom má hýbať čnosť mravnej sily, ktorá úzko súvisí s pevnou vôľou. Ako auto má brzdy, tak aj v človeku sa musí nachádzať čnosť miernosti. Aj človek potrebuje brzdiť, aby bol akurát. Pre bezproblémovú premávku sú potrebné predpisy. Tie určujú štýl jazdy. V živote človeka to zabezpečuje čnosť spravodlivosti.

píše, že „miernosť je čnosť, ktorá je viac než čokoľvek iné prejavom, že človek vlastní sám seba.“

Nevlastnia ho jeho emócie a túžby po pomste alebo po iných vrtochoch, ale on sám rozhodne, čo urobí.³⁸ Toto je vlastnenie seba. Miernosť je v skutočnosti pravým opakom slabosti. Je to moc. Slovo, ktoré vo svojej latinskej definícii používa sv. Tomáš Akvinský je termín na označenie vlastnenia seba: *compos sui*. Tento termín vyjadruje myšlienku pozberania sa a uvedomenia si svojej vnútornej moci. Doslova znamená „mať kontrolu“ alebo „mať moc“, vnútornú moc za pomoci ktorej človek vlastní seba samého.

Ludia sa s uznaním vyjadrujú o človeku, ktorý sa rozzúri hoci aj na malú urážku. Hovoria o ňom, že nie je slaboch lebo si nenechá skákať po hlave. A tak to považujú za správne. Pokiaľ, samozrejme, im samým niekto nerozbije nos. V niektorých západných kultúrach je napríklad známy termín „feministická zúrivosť“. Vôbec si neuvedomujeme, že Hnev, ktorý vedie k odplate je často neúčinný a jalový, ak nie výslovne kontraproduktívny. Ako varuje sv. Bonaventúra: „Stať sa našťavaným a netrzeplivým so zlyhaniami druhého človeka je to isté, ako keby sme reagovali na to, že niekto padne do priekopy tým, že sa sami vrhneme do druhej priekopy.“ Odplata takéhoto typu má tendenciu konflikt vystupňovať. Jeden výbuch vyburcuje ďalší výbuch.

Ak chceme, aby pocit našej vnútornej moci a vlastnenie seba samého boli účinné a ak to má byť prejav čnosti potom je nevyhnutné, aby sme sa oddali miernosti. Tá dá človeku silu, aby na zlo odpovedal dobrom. V evanjeliách sa nachádza výrok Ježiša, ktorý pôsobí na konfliktami unavenú dušu ako pohladenie: „Pod'ťe ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás

³⁸ Vo filme *Schindlerov zoznam* sa nachádza jedna scéna, na ktorej toto Akvinského tvrdenie vidíme krásne v akcii. Schindler, nacistický oportunist, ktorý však medzitým prešiel cez vnútornú premenu, sa raz stretne so svojim bývalým priateľom, teraz hlavným komandantom koncentračného tábora Amonom, ktorý sa vyžíval v krutosti a vo vraždení ľudí. Títo dvaja sa rozprávajú pri poháriku. Komandant Amon hovorí: „Sledujem ťa už dlhší čas. Nikdy nie si opitý. To je sebaovládanie. Sebaovládanie je moc. Je to naozaj moc.“ „Myslíš, že to je dôvod, prečo sa nás väzni boja?“ pýta sa Schindler. „Boja sa nás, lebo máme moc zabíjať. Preto majú strach,“ Amon na to. Schindler mu však oponuje: „Pretože máme moc zabíjať, ako sa nám zaľúbi. Niekto spácha zločin, dáme ho zabiť a máme z toho dobrý pocit. Alebo ho zabijeme sami a máme z toho ešte lepší pocit. To však nie je moc. To je spravodlivosť. Spravodlivosť je niečo iné, ako moc. Moc je, keď máme všetky dôvody pre to, aby sme niekoho zabili, a predsa ho nezabijeme.“ „Myslíš, že toto je moc?“ pýta sa Amon. „Takúto moc mali cisári,“ hovorí Schindler. „Pred cisára je privedený väzeň, vrhne sa na zem a prosí o milosť. Vie, že zomrie. A nato mu cisár odpustí. Nechá toho bezcenného človeka odísť.“ „Ty si predsa len opitý,“ reaguje zdesený Amon. „Toto je moc, Amon! Toto je moc!“ dodáva Schindler. A má pravdu. Toto je moc, pretože toto je znakom, že človek vlastní sám seba.

posilním. Vezmite na seba moje jarmo a učte sa odo mňa, lebo som tichý a pokorný srdcom; a nájdete odpočinok pre svoju dušu“ (Mt 11, 28-29).

Miernosť nie je zbabelosťou, bojzivosťou alebo podkladaním sa, ako si to niektorí myslia. Je to moc, ktorá výbuch hnevu usmerní a podriadi ho úsudku a vláde rozumu. Je to čnosť, ktorá človeku pomôže sputať jeho prchavé vášne, aby na ich miesto prišli múdrosť a láska, a tieto dve aby potom vykonali to, čo treba vykonať. Ako povedala Matka Tereza: „Je lepšie robiť dobro, ako bojovať proti zlu.“

Mravná sila

Uspôsobuje praktický rozum rozoznávať za každých okolností naše skutočné dobro a voliť správne prostriedky na jeho uskutočňovanie. Je „pravidlom správneho konania“, píše po Aristotelovi svätý Tomáš. Ona riadi priamo úsudky svedomia. Vďaka tejto čnosti uplatňujeme v konkrétnych prípadoch morálne princípy bez omylu a prekonávame prípadné pochybnosti, či, a ako máme robiť dobro a vyhýbať sa zlu.

Nie je to nebojácnosť či neprítomnosť strachu. Ide o ovládanie strachu, ako to vyjadril Ernest Hemingway: „*Milosť pod tlakom*“. Strach, ak sa nechá bez kontroly, prenikne celého človeka a urobí ho neschopným inteligentne a účinne reagovať na ťažké situácie. Strach sa sústreďuje na to, čo sa môže pokaziť, čo by mohlo nevyjsť. Takto sa potom postaví do cesty dôvere človeka vo svoju schopnosť ísť za tým, čo je správne. Odvaha sa posúva ponad strach. Keby sme to mohli povedať trochu vtipne: odvaha je strach, ktorý sa pomodlil a potom sa pustil do akcie.

Duchovní klasici tu hovoria o „tmavej noci duše“ a tá si požaduje odvahu, ktorá je hodná hrdinu. V tejto tmavej noci duše poukazujú, že človeka stretávajú udalosti ktoré hlboko strpčujú život a stavajú nás pred jasnú výzvu. Ide o neschopnosť kráčať proti frustráciám, pochybnostiam, znechuteniam a iným vnútorným tlakom, ktoré nás nútia kapitulovať a ostať v nečinnnej pasivite. Sú to veci, ktoré nám pripadajú ako hora so strmým útesom a my nie sme schopní po ňom vyliezť. Ostávame teda dolu. Odvaha je boriť sa s ťažkosťami, prebudiť v sebe vnútorného hrdinu a vsadiť nielen na svoje skryté vnútorné zdroje, ale hlavne na Boha, ktorý má volá, aby som kráčal dopredu, veď on je neustále so mnou.³⁹

³⁹ Vo všetkých kultúrach sa nachádzajú rozprávky, mýty alebo príbehy, ktoré hovoria o tzv. ceste hrdinu. Je to cesta, na ktorú sa musí vybrať každý jeden človek, ak chce dozrieť. Táto cesta má niekoľko nemenných komponentov. *Napríklad Janko sa vyberie na cestu. Rozhodne sa, že na to,*

Odvaha nie je vlastnosť, ktorú by sme potrebovali len občas. Odvahu potrebujeme každý deň. Potrebujeme ju, aby sme dokázali žiť, trpieť, zápasiť ba i zomrieť. Vlastne potrebujeme ju, aby sme – ako hovoria existencialisti – dokázali „byť“. Je to čnosť, ktorá človeka uschopňuje pevne a neochvejne sa postaviť tvárou tvár ťažkostiam a nebezpečenstvám, ktoré mu stoja v ceste smerom k povinnostiam a dobru.

John F. Kennedy vo svojej štúdii o politickej odvahe s názvom Profiles of Courage, ktorou získal Pulitzerovu cenu, nástojí na tom, že príležitosti k odvahe sa nachádzajú v živote každého jedného z nás neustále. „*Na to, aby sme boli odvážnymi*“, píše „*netreba žiadne výnimočné schopnosti, žiaden zázračný návod, žiaden špeciálnu kombináciu času, miesta alebo okolností*“. Každý z nás je povinný nachádzať odvahu vo svojom každodennej živote, aby sme tak boli schopní odolávať pokušeniu zničiť ľahostajnosťou svoju integritu v domnení, že si tým zabezpečíme ľahší život.

Jeziuita John Powell hovorí, že každý z nás má svoju tzv. „*komfortnú zónu*“, t.j. ohradený priestor, kde sa cíti dobre. Z toho priestoru neradi vychádzame. No ak zostaneme vo vnútri, ustrnieme a zakrpatieme či zomrieme. Preto si treba hranice svojej komfortnej zóny rozširovať. Bez odvahy nie je možné, aby sme dosiahli pocit osobnej spokojnosti.⁴⁰ Každý jeden krok v procese stávania sa dospelými ľuďmi si požaduje pôrodné bolesti toho či onoho druhu. Nie je možné dosiahnuť hviezdy, ak sa skôr neoslobodíme od toho, čo nás drží dolu, pri zemi. Mravná sila je aj oslobodením, aj dobrodružstvom.

aby dozrel musí odísť z rodičovského domu. Lúči sa s ním matka. Na ceste stretne istého mudrca, ktorý mu dá čarovný predmet (prsteň, kúzelnú palicu alebo zázračné čižmy), ktorý mu má pomôcť, keď mu bude úzko a sám si nebude vedieť poradiť. Na to príde do mesta, ktoré je v smútku, pretože princeznú uniesol sedemhlavý drak. On ho premôže. Pomôže mu pritom zázračná vec, ktorú dostal od mudrca. Oslobodí princeznú, dostane ju za ženu a vráti sa domov.

Symbody ktoré sú v príbehu použité, nie sú bez významu: mama, s ktorou sa lúči je definitívne preŕatie pupočnej šnúry. Zanechanie starého človeka a počiatok nového. Zázračná vec, ktorá mu pomôže, keď si nebude sám stačiť, je Božia milosť. Drak je boj s temnou stránkou svojej bytosti. Je to konfrontácia zla v sebe, ktoré vyjde na povrch iba vtedy, keď sa človek vyberie na cestu (doma ho nepoznal). Princezná je objavenie ženskej stránky vo svojom vnútri, čo je tiež nutné k vyváženému rastu v integrácii osobnosti. Tento príbeh je jasne o ceste, o púti, o dozrievaní a – hlavne – o odvahe.

⁴⁰ Pre Janka z rozprávky by bolo lepšie nevydať sa na cestu a ostať doma za pecou u mamy.

Spravodlivosť⁴¹

Spočíva v stálej a pevnej vôli dávať blížnym všetko, čo im náleží. Disponuje človeka, aby rešpektoval práva každého, do ľudských vzťahov vnáša súlad, ktorý napomáha rovnoprávnosť voči osobám a voči spoločnému dobru. Spravodlivý človek, ktorý sa často spomína v posvätných knihách, sa vyznačuje svojou neochvejnou priamosťou myšlienok a bezúhonnosťou v správaní sa voči blížnym.

Sv. Tomáš Akvinský napísal: „*Spravodlivosť je čnosť, ktorá je nasmerovaná na iného človeka*“. Táto jednoduchá veta má široké dôsledky. Človek, ktorý je úplne pohltý len sám sebou, nebude neschopný byť spravodlivý voči nikomu. Svet, ktorý je obývaný takými ľuďmi, bude totálne vyprázdnený od spravodlivosti. Spravodlivosť začne až vtedy, keď ľudia začnú premýšľať o tom, čo dlhujú druhým.

Vo svete nespravodlivosti sú ľudia osamelí a majú strach; vo svete spravodlivosti naopak majú pocit spolupatričnosti a cítia v sebe dôveru. Osobné záujmy nespravodlivého jedinca ho oberú o akúkoľvek spoločenskú oporu a podporu. On nepočíta s inými, ani iní nebudú počítať s ním. Je to forma sebeckta, ktorá je dokonale nepriateľská voči tomu, čo je naozaj v jeho záujme. Nespravodlivý človek sa desocializuje (oddeľuje od iných). Stáva sa utečencom zo spoločenstva. Tým, že koná ako sa mu páči, si môže myslieť, že má z toho úžasný prospech, no v skutočnosti sa odcudzuje od najhlbšieho centra svojej osobnosti. Sme teda navzájom poprepájaní. Je to tak zariadené, či sa nám to páči alebo nie. Boh to tak chcel. Inak by sme žili v nerovnováhe.

Sme navzájom prepojení akýmsi neviditeľným lanom spravodlivosti. Ale na to, aby sme boli voči svojmu blížnemu spravodliví potrebujeme ešte niečo viac. Spravodlivosť preto predpokladá lásku. Ak chýba láska, potom to je len púha rovnica, matematický výpočet: JA TEBE A TY MNE! Ale nemýľme si túto lásku len s nejakým citovým vzplanutím – nie je možné milovať každého vášnivo. No je možné milovať každého spravodlivo, dokonca i cudzích a neznámych.⁴²

⁴¹ *Hriech človeka je zločin, ktorý má dve obete: blížneho a samého človeka, ktorý tento hriech pácha. Prítomnosť druhého človeka si vyžaduje, aby sme boli spravodliví. Zákon spravodlivosti je čosi, čo nás presahuje a naša vnútorná duchovná skutočnosť si vyžaduje, aby sme sa mu podriadili. Je to vpísané do našich sŕdc, hovorí sv. Pavol. Keď sa ho budeme snažiť vymazať, zničíme tým nielen svojho blížneho, ale aj seba samých.*

⁴² Viktor Hugo rozpráva príbeh, ktorý toto oddelenie spravodlivosti od lásky ilustruje: *Istý nešťastný človek sa snažil nakŕmiť ženu i dieťa, ktorých miloval. Vyčerpal všetky prostriedky, no nedarilo sa mu to. Rozhodol sa preto, že začne falšovať peniaze. Falšovanie peňazí sa vtedy trestalo*

Sv. Augustín hovorí: „Spravodlivosť je čnosť, ktorá dáva každému to, čo mu patrí“. Preto spravodlivosť predpokladá právo. Ak niečo dlhujeme druhému človeku, potom iba preto, lebo ten druhý má na to právo. Falšovateľova žena mala právo, aby sa jej neklamalo a aby nebola emocionálne zmanipulovaná. Jestvujú tri základné formy spravodlivosti:

1. Prvou je spravodlivosť, ktorú si ľudia dlhujú jeden druhému. Ide tu o povinnosť, ktorú rozličné časti jednej spoločnosti majú jedna voči druhej a nazýva sa **zámenná, komutatívna spravodlivosť**. Je to spravodlivosť, kde sa členovia toho istého organizmu vzájomne podporujú a a navzájom si dávajú to, čo sú povinní si dávať, aby organizmus mohol fungovať ako celok. To, čo apoštol Pavol popisuje, keď hovorí o komunite ako o tele, ktoré má mnoho údov, no všetky žijú v jednote (Rim 12, 4). Takúto jednotu a harmóniu vo fungovaní narušuje parazitizmus. Parazitizmus je hlboká forma nespravodlivosti, kde jeden člen spoločenstva žije na úkor ostatných. Berie a nedáva. Parazitizmus je fatálna vec, pretože je to rakovina na organizme. Parazitická bunka postupne zničí telo.
2. Druhá forma spravodlivosti popisuje vzťah medzi celkom a jeho časťami, alebo spoločnosti voči jedincovi. Toto je tzv. **distributívna spravodlivosť**. Ide o spravodlivosť v rozdeľovaní dobier zo strany „vedenia“ spoločenstva členom spoločenstva. Znova tu môžeme uviesť príklad z telom: keby sme nedávali jednej časti nášho tela to, čo jej patrí, postupne by odumrela a narušil by sa tak aj celok. Spoločnosť, ktorá zanedbáva jedného člena na úkor iného nie je spravodlivá a v konečnom dôsledku na to doplatí.
3. A konečne, je tu povinnosť častí voči celku, ktorá sa nazýva **legálna alebo všeobecná spravodlivosť**. To je opak distributívnej spravodlivosti. Údy nemôžu od organizmu iba brať. Musia aj dávať, aby celok mohol fungovať. Ak iba berú, tak len načas, keď sa potrebujú pozbierať, uzdraviť, pozviechať alebo naladiť. Ale potom musia aj oni prispievať na potreby celku, ktorého sú členmi.

smrťou. Jeho ženu zatknú, pretože použila prvú kópiu falzifikátu, ktorý urobil. Odmietla svedčiť proti mužovi a vehementne poprela jeho vinu. Kráľovský prokurátor však vymyslel prefikovaný plán. Šikovne pozlipeal čiastočky dotrhaneho listu, ktorým presvedčil nešťastnú ženu, že má sokyňu a že muž jej bol neverný. Žena, premožená žiarlivosťou, udala svojho muža, všetko vyzradila a poskytla prokurátorovi potrebné dôkazy na jeho vinu. Keď sa o veci dozvedeli ľudia, žasli nad bystrosťou a šikovnosťou prokurátora. Bolo to naozaj od neho chytré, hovorili, že sa rozhodol zapojiť do hry žiarlivosť a skrz hnev ženy a jej túžbu po pomste vyniesť na svetlo pravdu. No istý klerik, ktorý mal povest' svätosti, keď sa dozvedel o veci i o mieste, kde sa mal konať súd, mal na počínanie prokurátora trochu iný názor. Keď príde na miesto, pýta sa: „A kde je kráľovský prokurátor, ktorý tu má byť má byť súdený?“ Úradník použil podvod ako cestu k tomu, aby ženu privedol k priznaniu. Surovo ju použil iba ako prostriedok na dosiahnutie svojho cieľa.

Každá z týchto troch foriem spravodlivosti obsahuje v sebe istú formu zaviazanosti či zadlženosti. V komutatívnej spravodlivosti jednotlivci by mali vrátiť to, čo si navzájom dlhujú. Ochrana štátu je zasa príkladom distributívnej spravodlivosti. Štát dlhuje svojim členom to, čo im patrí. A povinnosť platiť štátu dane je zasa príkladom legálnej spravodlivosti. Súhra týchto troch foriem spravodlivosti tvorí puto, ktoré drží civilizovaných jedincov spolu v civilizovanej spoločnosti.

Rozvážnosť

Zabezpečuje človeku pevnosť v ťažkostiach a stálosť pri sledovaní dobra. Posilňuje rozhodnutie odolávať pokušeniam a prekonávať ťažkosti v mravnom živote. Čnosť rozvážnosti robí človeka schopným premáhať strach, dokonca aj strach zo smrti, čeliť skúškam a prenasledovaniám. Dáva človeku zrieknuť sa a obetovať aj vlastný život pri obrane spravodlivej veci. „*Moja sila a chvála je Pán*“ (Ž 118,14). „*Vo svete máte súženie, ale dúfajte, ja som premohol svet*“ (Jn 16,33).

Podľa Katechizmu katolíckej cirkvi je kormidelník čností (auriga virtutum), lebo riadi ostatné čnosti tým, že im určuje normu a mieru (porov. KKC 1806). Ovláda, kormidluje totiž všetky ostatné čnosti – hlavne tzv. čnosti kardinálne spravodlivosť, mravnosť a miernosť –, a vedie ich správnym smerom.

Často sa nechápe správne. Pletie s „chytrosťou“. Chytrosť však nie je čnosťou. Človek ju často používa, aby sa vyhol nejakej mravnej povinnosti. Môže sa „nachytralo“ vyhnúť istým situáciám alebo sa napríklad nevyjadriť v prípadoch, v ktorých je povinný sa vyjadriť, pretože si to želá spravodlivosť, odvaha a triezvosť. Chytrosť v tomto zmysle sa môže viac podobáť zbabelosti ako skutočnej rozvážnosti, ktorá predpokladá odvaha.

Rozvážnosť nemá nič do činenia ani s taktizovaním, diplomaciou, prešibanosťou alebo preffikanosťou. Toto sú strategické vlastnosti a vo svojom jadre nesúvisia s morálkou. Zločinec si napríklad bez nich neporadí, ak chce okabátiť autoritu a utiecť z väzenia. Rozvážnosť sa môže niekedy zamieňať aj s inteligenciou alebo s tým, čo angličtina vyjadruje termínom „common sense“ (zdravý úsudok). Podľa definície „inteligencia je schopnosť vybrať si zo svojich vedomostí tie správne na správnom mieste a v správnom čase.“ Toto je úžasný dar a nie je veľa tých, ktorí si ho kultivujú. No inteligencia nemusí byť nevyhnutne rozvážnosťou. Aj pri nej môže ísť o taktizovanie. To, čo si

vyberiem v danej chvíli môže byť hodnotené z pozície prospechu, výhod, alebo toho, aby som sa nestrápnil a nie aby som sledoval „objektívne dobro“.

Nerozvážnosť je konanie, ktoré nepremýšľa o dôsledkoch. Každé rozhodnutie človeka musí byť založené na nevyhnutných dátach, t.j. poznanií, ktoré ho upozornia na to, či jeho čin bude v zhode so spravodlivosťou, mravnosťou a miernosťou. Najpodstatnejším nedostatkom nerozvážnosti je, že je založená na veľmi obmedzenom videní vecí a na ťažkom nedostatku dôležitých a realistických informácií. Aj jedno aj druhé je dôležité. Obmedzené videnie je ako klapky na očiach koňa. Vidí len jedným smerom. U človeka to môže byť spôsobené jeho predsudkami alebo silnými vášňami, ako sú napríklad hnev, žiadostivosť, či žiarlivosť. Nedostatok informácií je zasa ako jazdiť v noci na aute bez svetiel. To je nerozvážnosť. Rovnako nerozvážne – v mravnom zmysle – je konať bez svetla rozumu. Skrátka „rozvážny človek dáva pozor na svoj krok“ (Prís 14, 15).

Rozvážnosť je teda *schopnosť byť prezieravý a rozhodný v akcii, aby sa za jej pomoci premenilo poznanie skutočnosti na nastolenie dobra*. Čiže človek posúdi situáciu, spozná jej zákutia i detaily, pasce i výhody, no i pravidlá a ideály a na základe tohto všetkého sa pohne k uskutočneniu dobrého cieľa. Treba zdôrazniť, že cieľ musí byť naozaj dobrý a dobré musia byť aj prostriedky.⁴³

Ide tu ešte o omnoho viac: človek, ktorý má dostatok poznatkov (dát) ohľadom toho, či je vhodné v jeho situácii urobiť rozvážne rozhodnutie ohľadom manželstva, musí sa otvoriť aj pre všetky ostatné zmeny, ktoré do jeho života manželstvo nevyhnutne prinesie v zmysle spravodlivosti, mravnosti a miernosti. Ináč nie je pripravený, aby bol voči svojej partnerke spravodlivý (pretože jej má patriť celý: on, jeho čas, jeho životný priestor a všetko ostatné, čo hlboký manželský vzťah zahŕňa), ani triezvy (keď bude treba správne ovládať svoje chute a chůtky, túžby a želania, ktoré s manželstvom nesúvisia, alebo ho priamo ničia), ani aby bol odvážny (bude potrebné v strachu a v úzkosti urobiť kroky, ktoré sú nevyhnutné).

Opakom rozvážnosti je nerozvážnosť. Tá má však dve podoby. Jednou je zbrklosť, ľahkomyselnosť a doslova kaskadérstvo. Riskujem všetko, aby som získal márne potešenie, pochvalu či uznanie, ktoré sa veľmi rýchlo zabúdajú.

⁴³ Napríklad rozhodnutie zosobášiť sa so správnou ženou v správnej chvíli si vyžaduje vysoký stupeň rozvážnosti. Človek by nemal ísť do manželstva naslepo. – Dôvody ako: čakáme dieťa, babka alebo mamka nás už otravujú, výhodná pôžička, čo ak sa niečo stane, je to zaujímavé...

Druhou je nerozhodnosť, váhavosť a prokrastinácia (nekonečné odkladanie vecí na neskoršie). Nechceme nikoho otravovať, máme strach z nových vecí či vzťahov, dokonca môžeme byť leniví.

Správne žiť nie je nič iné ako milovať Boha z celého svojho srdca, z celej svojej duše a celým svojím konaním. Úplnú lásku k Bohu zachová ten (miernosť), koho neprevládne nijaké nebezpečenstvo (toto zvýrazňuje sila), kto poslúcha jedine jeho (a toto je spravodlivosť), kto dbá, aby správne rozpoznával všetky veci a aby sa nedal prekvapiť lest'ou a klamstvom (a toto je múdrosť).

3.1.2 Božské čnosti

Ľudské čnosti majú svoje korene v **božských čnostiach**, ktoré prispôsobujú schopnosti človeka k účasti na božskej prirodzenosti. Božské čnosti sa totiž vzťahujú priamo k Bohu. Pripravujú kresťanov, aby žili vo vzťahu s Najsvätejšou Trojicou. Ich pôvodcom je jeden a trojjediný Boh, ktorý je aj ich dôvodom a predmetom. Sú základom mravného konania kresťana, ony ho oživujú a charakterizujú. Z nich vychádzajú a nimi sa živia všetky mravné čnosti. Do duší veriacich ich vlieva Boh, aby ich urobil schopnými konať ako jeho deti a aby im pomohol zaslúžiť si večný život. Sú zárukou prítomnosti a pôsobenia Ducha Svätého v schopnostiach človeka. Božské čnosti sú tri: *viera, nádej a láska*.

Viera

Ďalšou z Božských čností (alebo teologálnych čností) je viera. Človek sa stretáva s názorom, že viera je súhlas s kresťanským učením. Alebo ide o presvedčenie, že toto učenie je pravdivé. Je to síce jednoduché, ale človeka to môže veľmi zmiest'ť. Ako je možné v takomto chápaní považovať vieru za čnosť? Veď človek prijíma nejaké presvedčenie nie na základe toho, či to chce alebo nechce prijať, ale podľa toho, či sa mu to zdá správne alebo nie! Ak by sa napríklad zmýlil, ešte by to nedokazovalo, že je zlým človekom. Na druhej strane, ak by dôvody prijať to považoval za zlé, ale predsa by sa snažil tomu uveriť, bol by hlupákom.

Ale niekedy to nie je celkom tak. **Často vychádzame z predpokladu, že ľudská myseľ a vôľa sú ovládané rozumom.** V skutočnosti to nemusí byť pravda.⁴⁴ Predstavte si človeka, ktorý svojím rozumom dôjde k záveru, že

⁴⁴ Napríklad: náš rozum môže byť skalopevne presvedčený, že anestézia ma nezabije a je potrebná k vykonaniu operácie, ktorú pre zdravotný stav pacienta je potrebné vykonať. Na

existujú pádne dôkazy pre pravosť kresťanstva. Prídu chvíle, kedy by sa mu hodilo, aby kresťanstvo neexistovalo: keď bude obklopený ľuďmi, ktorí budú útočiť na neho presvedčením a smiať sa mu; alebo bude mať možnosť získať peniaze nie čistým spôsobom; bude potrebovať zaklamať, aby sa vyhol nepríjemnostiam; zatúži po žene, ktorá mu nepatrí; atď... Tu vidno bleskový útok ľudských túžob a priání – sú to situácie, kedy sa proti kresťanstvu nepostaví rozum s argumentmi ale jednoduchá nálada. Viera v tomto zmysle je umenie držať sa toho, čo sme už prijali svojím rozumom. Náklady totiž sa budú neustále meniť, preto možno o viere hovoriť, ako o dôležitej čnosti. Ak sa nenaučíme svoje náklady odsúvať do určitých hraníc, nebudeme nikdy poriadnym kresťanom ani poriadnym ateistom. Budeme iba stvorením, ktoré sa potáca zo strany na stranu a je závislé od počasia alebo správneho trávenia. Preto je potrebné sa cvičiť vo viere. A v takomto chápaní je nutné hovoriť o viere ako o čnosti!

Na to, aby sme si vybudovali čnosť viery je nutné denne sa zaoberať niektorými základnými pravdami kresťanstva. Ide o každodenné modlitby, či momenty zamyslenia nad Svätým písmom i pravidelné návštevy bohoslužieb. Musíme si neustále pripomínať v čo sme uverili. Ani kresťanská viera, ani nijaká iná nebude v našej mysli žiť neustále. Keby sme skúmali ľudí, ktorí stratili svoju vieru, prišli by sme k poznaniu, že táto ich viera potichučky vyhasla kvôli nezáujmu o jej prehlbovanie.

K vytvoreniu uceleného obrazu o tejto čnosti patrí aj poznanie, že všetky naše schopnosti – napríklad schopnosť premýšľať alebo hýbať sa – nám boli dané Bohom. Aj keby sme každý moment svojho života venovali výlučne službe Bohu, nemohli by sme mu dať nič, čo by svojím spôsobom mu už nepatrilo.⁴⁵ Iba ak človeku dôjde toto poznanie, môže Boh začať s ním

základe dôkazov je človek skalopevne presvedčený, že ma anestézia nezabije a že dôkladne vyškolený lekár ma nezačnú operovať skôr, ako budem uvedený do umelého spánku. Toto vedomie a presvedčenie nič nemení na tom, že keď mi pichnú narkózu a potom na tvár priložia masku, náhle sa človeka zmocní detinská panika. Začnem premýšľať, že je už po mne, že sa udusím alebo sa bojím, že do mňa zarezú skôr, ako stratím vedomie. O toto presvedčenie alebo vieru ma nepripravil rozum (práve naopak, moja viera bola založená na rozume), ono spôsobila moja predstavivosť alebo emócie. Na jednej strane v tomto sa nachádzajú viera a rozum a na druhej strane emócie a predstavivosť.

⁴⁵ Človek, ktorý tvrdí, že Bohu dáva to alebo to, že mu slúži viac ako iný, podobá sa chlapcovi, ktorý príde k ocinovi a povie mu: „Oci, zajtra máš narodeniny, daj mi desať eur, aby som ti mohol kúpiť darček.“ A otecko mu peniaze pochopiteľne dá a z kúpeného darčeka má nesmiernu radosť. Je to krásne a milé, ale len hlupák by sa domnieval, že otec na tom zarobil 10 eur.

vytvárať vzťah. Až potom začína opravdivý život viery, a my môžeme hovoriť o skutočnej čnosti viery.

Inými slovami, takýto človek objavuje, že nič nemá. Znovu je dobré pripomenúť, že to, na čom Bohu záleží je to, aby sme boli stvorením určitej kvality a druhu. Chce, aby sme boli tým, čím nás chce mať – stvorením, ktoré má s ním určitý vzťah! Čiže čnosť viery je v konečnom dôsledku vzťahom. Veriť v Boha nie je až také ťažké. Ťažšie je veriť Bohu. Je to ťažšie preto, lebo takáto viera je výsledkom skúseností s Bohom. Dá sa to porovnať s bežnými skúsenosťami, ktoré máme s ľuďmi či vecami. Napríklad, keď sa chceme postaviť na konár stromu, overujeme si, či je dost' pevný, aby nás udržal. Overíme si to po prvý raz, potom nasledujúci raz znova. Keď tam budeme chodiť znova a znova, už si konár overovať nebudeme. Jeho pevnosť, to že sa nezlomí a my sa nezraníme, berieme za istotu.

„Viera je základom toho, v čo dúfame, dôkazom toho, čo nevidíme“, hovorí pisateľ listu Hebrejom (Hebr 11, 1). Je to viera, ktorá dáva človeku jeho základnú orientáciu a identitu vo svete, ktorý by mu bol inak kompletne odcudzený, či už v zmysle zmyslu alebo v zmysle osobnom. Viera je rebrík k nebu.

Viera veľkých ľudí nie je niečo, čo vlastnia oni, ale naopak, je to niečo, čo vlastní ich. Viera nám dáva neotrasiteľný dôkaz, že naše jestvovanie má cieľ, že by sme nemali dovoliť, aby nás udusili pomíňajúce vlny znechutenia. Viera je prostriedkom proti strachu, premáha pochybnosti, upokojuje úzkosť, doplňuje rozum, inšpiruje záväzok, uvoľňuje energiu a ponúka pokoj. Bez viery by sme sa neboli schopní vydať sa na svoje veľké dobrodružstvá.

Je božská čnosť, ktorá nám pomáha veriť v Boha a vo všetko, čo nám on povedal a zjavil a čo nám predkladá veriť svätá Cirkev, pretože On je Pravda sama. Vierou sa „človek slobodne oddáva Bohu“. Veriaci sa preto usiluje poznať a plniť Božiu vôľu: „Spravodlivý bude žiť z viery“ (*Rim 1,17*). Živá viera je „činná skrze lásku“ (*Gal 5,6*).

Kristov učeník si musí vieru *nielen zachovať a v nej žiť*, ale musí ju aj vyznávať, o nej presvedčivo svedčiť a rozširovať ju. „Všetci musia byť pripravení vyznávať Krista pred ľuďmi a nasledovať ho na ceste kríža, uprostred prenasledovaní, ktoré Cirkvi nikdy nechýbajú.⁶⁸ Služba a svedectvo viery sú pre spásu nevyhnutné: „Každého, kto mňa vyzná pred ľuďmi, aj ja vyznám pred svojím Otcom, ktorý je na nebesiach. Ale toho, kto mňa zaprie pred ľuďmi, aj ja zapriem pred svojím Otcom, ktorý je na nebesiach“ (*Mt 10,32-33*).

Nádej

Podľa kresťanstva je to neustály pohľad dopredu - k večnému životu. Niektorí sa nazdávajú, že je to útekom pred realitou alebo život v ilúzii. Kresťan, ktorý sa pozerá dopredu, dokáže veľa v tomto živote.⁴⁶ A naopak, človek, ktorý stratí zo zorného poľa budúci svet, stratil i schopnosť účinne ovplyvniť prítomnosť. V plnom rozsahu platí stará dobrá múdrosť: „*Mierte k nebu a zem dostanete ako prémiiu; mierte na zem a nedostanete ani jedno ani druhé.*“ Zdá sa to ako paradox, ale je možné spozorovať vo všetkých oblastiach ľudského života.⁴⁷

Pre mnohých z ľudí je ťažké túžiť po samotnom nebi – jediná výnimka je, keď si nebo predstavujeme ako miesto, kde sa stretneme s našimi zosnulými, ktorých sme mali veľmi radi. Problém spočíva v tom, že v sebe nepestujeme správnu predstavu o nebi alebo vôbec o ňom neuvažujeme. Ďalším dôvodom je, že napriek tomu, že túžime po nebi, túto túžbu si neuvedomujeme. Ak by sa hocikaják človek zahľadel do vlastného srdca, spoznal by, že silne túži po niečom, čo na tomto svete nemôže nájsť. Tento svet je plný vecí, ktoré vám toto sľubujú, ale nemôžu dať.⁴⁸

Jestvujú tri správania sa zoči-voči budúcnosti v nádeji na tú lepšiu. Tie prvé dve sú nesprávne a to tretie je pohľadom nádeje:

1. **Bláznovo riešenie:** Blázon hľadá chybu vo veci samotnej. Celý život premýšľa o tom, kde urobil chybu: ako by to bolo, keby si zobral inú ženu? Kúpil drahší zájazd? Bol na správnom mieste v pravý okamih? Iste by sa mu podarilo dosiahnuť naplniť svoje skryté túžby. Väčšina znudených a nespokojných ľudí patrí k tomuto typu. Celý život striedajú partnerov, cestujú po rôznych kontinentoch a skúšajú jeden koníček za druhým. Celý čas dúfajú, že je to to posledné do čoho sa pustili. To bude to pravé. Ale znovu prichádza sklamanie.
2. **Riešenie „rozumného človeka“, ktorý prišiel o ilúzie:** Taký človek príde veľmi rýchlo k záveru, že všetko bola len ilúzia či prelud. Bolo to

⁴⁶ Ak si trochu preštudujeme históriu ľudstva, zistíme, že kresťania, ktorí urobili najviac pre súčasný svet boli práve tí, ktorí mysleli na budúci svet.

⁴⁷ Napríklad: Zdravie je veľké požehnanie pre človeka; ale ako náhle urobíme zdravie svojím cieľom, začneme sa meniť v hypochondra a budeme mať pocit, že s nami nie je nič v poriadku. Zdravia sa nám pravdepodobne dostane vtedy, ak budeme túžiť po ďalších veciach: ako je práca, správne stravovanie, zábava, čerstvý vzduch... Podobne je to aj so záchranou hodnôt či samotného ľudstva.

⁴⁸ Nemôže vám to dať žiadne manželstvo, žiadne cestovanie ani vedecké bádanie (nehovorím tu o nejakom nepodarenom manželstve, alebo skazenej dovolenke či zmarenej kariére; hovorím tu o najideálnejšom manželskom vzťahu, či super dovolenke a kariére).

mladické pobláznenie, ktoré už do dospeláckeho veku nepatrí. Preto sa už usadí, naučí sa nedúfať už vo veľké zmeny. Potlačí tú časť svojej bytosti, ktorá sa rada „oddáva nejakému sneniu“. Tento prístup je nepochybne lepší ako prvý. Človek je šťastnejší vo svojom vnútri a nie je pre spoločnosť tak nepríjemný. Spravidla sa stane síce povýšeneckým voči „naivnému mláď“, celkovo sa však zo životom pohodlne vyrovná. Bol by to správny postoj, keby sme však neboli stvorení pre večnosť. Čo ak jestvuje naozaj nekonečné šťastie, kde by sme mohli svoje nesplnené sny realizovať? Bola by škoda, keby nás „zdravý rozum“ obral o schopnosť získať toto šťastie.

- Riešenie kresťana:** Ak nejaká bytosť, ktorá sa rodí s nejakou túžbou, iste jestvuje aj uspokojenie tejto túžby. Ak jestvuje nejaká túžba, ktorú nemôže naplniť tento svet alebo veci tohto sveta, to neznamená, že nebude naplnená. Pozemské slasti našu túžbu síce nikdy neuspokoja, ale mali ju aspoň prebudiť. Ak máme v sebe túžbu, ktorá v tomto svete nie je naplnená, znamená to, že som bol stvorený pre iný svet. Stojíme zoči-voči skutočnosti, že kresťan nesmie pohrdáť pozemským pozhnaním a nebol za ne nevďačný. Ale na druhej strane, aby ich nepovažoval za pravé a konečné. Nesmie v ňom zomrieť túžba po skutočnej vlasti. Tú síce získam až po smrti, ale nesmiem dopustiť, aby zapadla smetím. Nad vstupom do pekla sa na majestátnom oblúku nad hlavnou bránou nachádza temnými farbami napísaný nápis: „Všetku nádej opuť, ó, ty, kto tu vstupuješ!“, ktorý spôsobil Dantemu triašku. Slová, vyjadrujú najhlbšiu podstatu pekla – život bez nádeje.

Byť bez nádeje znamená byť v pekle. Ľudia, ktorí žijú bez nádeje, či sú živí alebo mŕtvi, na tom nezáleží, žijú v pekle. Či je človek veriaci alebo neveriaci, to čo ho ženie dopredu aj v ťažkých „beznádejných“ chvíľach je nádej v zmenu. My ľudia sme v najhlbšom slova zmysle tvormi nádeje. Nebyť schopný dúfať je pre človeka zdrvivúce a rozkladné a vovádza ho to do neznesiteľného utrpenia. Strata nádeje – zúfalstvo – to je v konečnom dôsledku odmietnutie byť samým sebou a prijať svoje určenie. Je to dať prednosť bezprostredným veciam a ilúziám pred tým, čo je autentické a večné. Na to, aby si človek mohol obnoviť svoju základnú nádej sa musí postaviť tvárou k tomu, čo je najskutočnejšie a najdôležitejšie a toto objať celou svojou bytosťou.

Pomocou nej túžime po nebeskom kráľovstve a večnom živote ako po svojom šťastí, vkladáme svoju dôveru do Kristových prisľúbení, hľadáme oporu nie v našich silách, ale utiekame sa o pomoc milosti Ducha Svätého. „Neochvejne sa držme nádeje, ktorú vyznávame, lebo verný je ten, ktorý dal prisľúbenie“ (Hebr 10,23). Tohto Ducha Boh „na nás hojne vylial skrze Ježiša

Krista, nášho Spasiteľa, aby sme ospravedlnení jeho milosťou stali sme sa podľa nádeje dedičmi večného života“ (Tit 3, 6-7).

Čnosť nádeje zodpovedá túžbe po šťastí, ktorú Boh vložil do srdca každého človeka; ona spája nádeje, ktoré inšpirujú činnosť ľudí, ona ľudí očisťuje, aby ich pripravila pre nebeské kráľovstvo, ochraňuje ich pred malomyselnosťou, ona podporuje v každej opustenosti, ona napĺňa srdce radosťou v očakávaní večnej blaženosti. Nadšená nádej chráni pred egoizmom a vedie k radosti v láske.

Láska

Je otázka na mieste: *Čo skutočne znamená slovo láska?* Latinsky sa láska vo zmysle teologickej čnosti vyjadrí slovom *caritas*, čo do slovenčiny prekladáme *charita*. Dnes toto slovo vyjadruje postoj človeka, ktorý sa rád delí s druhými a hlavne chudobnými. Práve toto slovo najlepšie vyjadruje lásku v kresťanskom slova zmysle. Láska nie je podľa kresťanstva len nejaký cit (Mám sa pri ňom dobre, je mi skvele, je mi sympatický...). Je to stav vôle, ktorý sa vzťahuje k nám samotným, a ktorý sa musíme naučiť vzťahovať na iných. Mám lásku k sebe, neznamená to nutne, že sa páčim sebe samému. Znamená to, že si prajeme to najlepšie. Podobne, kresťanská láska, ktorú prejavujeme blížnym, je celkom iného ako nejaký pocit, že sú nám tí druhí sympatický a že sa nám páčia (Táto prirodzená príťažlivosť nie je ani hriechom ani cnosťou – je to ako s jedlom: chutí alebo nechutí). Táto náklonnosť nám ale pomáha milovať ľudí ale môže je brániť (Predstavte si materinskú lásku, ktorá môže dieťa skaziť; nehľadá na skutočné budúce šťastie svojho dieťaťa).

Peknú ilustráciu, v čom spočíva pravá láska ponúka verbista Milan Bubák v rozbore príbehu z Jánovho evanjelia o **svadbe v Káne Galilejskej** (porov. Jn 4, 11-18): „Na svadbu v Káne Galilejskej bol pozvaný Ježiš, aj s matkou i so svojimi učeníkmi. Bolo to podľa evanjelistu Jána na začiatku jeho verejnej činnosti. Evanjelium spomína, že na svadbe boli dve vína: prvé, ktoré pripravili tí, čo pripravovali svadbu a druhé, ktoré vytvoril Ježiš. Podľa niektorých autorov tieto dve vína symbolizujú dva typy lásky, ktoré sa nachádzajú v každom životnom vzťahu medzi ľuďmi.

Prvé víno vzniklo úplne prirodzene: vinica, práca okolo nej, oberačka, spracovanie hrozna, kvasenie, predaj, konzumácia. **Druhé** však bolo výsledkom zázraku: pripravil ho Ježiš, ktorý bol prítomný na svadbe a - ako hovorí evanjelista - bolo lepšie než to prvé.

Prvé víno symbolizuje tzv. **romantickú lásku**.⁴⁹ To je to vnútorné splnutie, ktoré zacíti muž, keď sa stretne so ženou svojho srdca (a naopak), ale napríklad i človek, ktorý zacíti príťažlivosť k nejakému typu práce, povolaniu, projektu. Romantická láska je úplne prirodzená vec. Je to dar, ktorý do nás vložil Boh, aby nás tento dar v podstate zaslepil, aby sme sa ľahšie rozhodovali pre veci, ktoré v skutočnosti nie sú ľahké. Napríklad rozhodnutie pre manželstvo, či rehoľný stav i kňazstvo. ⁵⁰

Táto forma lásky sa raz pomíne, ako sa pomínulo víno v Káne Galilejskej. Mnohí, ktorí s týmto faktom nepočítajú ostanú zaskočení a skladajú básne a piesne, ako napríklad *Láska, Bože, láska, kde ťa ľudia berú...*

Ako prísť ku skutočnej láske? Tak, ako prišli svadobčania v Káne Galilejskej k druhému vínu. Bolo výsledkom zázraku. Bez vína by svadba v Palestíne tej doby bola škandalom. Tak ako je o ničom manželstvo bez lásky. Preto Ježiš nenavrhol, aby si šli víno kúpiť, ale urobil ho z vody. Bolo lepšie ako prvé a bolo ho toľko, že sotva ho i vypili. Symbolicky povedané, malo im vystačiť na celý ich spoločný život. Ježiš dal mladým a ich okoliu na vedomie, že on je ten, ktorý dáva pravú lásku. Jeho láska je lepšia než prvá. Je zázrakom.

Tento príbeh nám hovorí o láske vo všeobecnosti: **o pravej láske**. Pravú lásku musí mať i kňaz, ktorý sa rozhodne pre službu zasväteného života, rehoľník alebo rehoľníčka, ktorá sa rozhodne ísť slúžiť hendikepovaným deťom, alebo chudobným ľuďom v treťom svete, kresťan, ktorý sa rozhodne žiť svoju lásku voči ľuďom na pracovisku, v škole, v rodine. Nadšenie prvej lásky vyprchá, príde všedný deň, a človek začne vidieť realitu a vnímať ťažkosti i svoje vlastné obmedzenia a limity. Preto nám Ježiš pripomína: *„Lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť.“* Bez Krista, Boha môžeme urobiť veľa vecí: môžeme byť úspešnými manažérmi, podnikateľmi, dobrými študentmi, športovcami, umelcami. Môžeme mať peniaze, auto, dom. Môžeme byť

⁴⁹ Svetská literatúra keď hovorí o láske, myslí iba na túto lásku. Je to tragické, pretože romantická láska nie je úplnou láskou. *Jestvuje nespočetné množstvo príbehov, ktoré hovoria o tejto láske (Rómeo a Júlia, Tristan a Izolda, Rienzo a Lucia), Majú spoločnú jednu vec: buď ich hrdinovia zomrú v mladom veku alebo príbeh sa končí tým, že sa zosobášili. Žiaden nepopisuje ich vzťah a lásku potom.*

⁵⁰ Niektorí hovoria, že táto láska je obyčajná chémia. Veď ako inak vysvetlíte ošial' napríklad ženatého muža, ktorý sa zalúbi do od seba o dvadsať rokov mladšej krásky a celý jeho život, manželka, rodina, deti, hodnoty idú hore komínom? Ako vysvetlíte to isté u kňaza alebo rehoľníka, ktorý v jednom momente zabudne na všetky svoje záväzky a sľuby, a na ľudí, ktorí mu veria a on je schopný týchto ľudí zradiť a spolu s nimi i to, čomu sa pred rokmi tak veľkodušne oddal? Je to ako s alkoholikom alebo inak závislým človekom.

vzhľadní a prítlačliví... Mnohé veci závisia od našich talentov, vrodenných predispozícií, okolností i osobnej chytrosti. No ak Ježiš hovorí, že bez neho nemôžeme nič vykonať, myslí na veci, ktoré by boli naozaj užitočné a ktoré by nám v konečnom dôsledku slúžili pre večnosť. A toto je čnosť lásky.

Láska je preto čnosťou. Ňou milujeme Boha nadovšetko pre neho samého, a blízneho ako seba samého pre lásku k Bohu. Ježiš urobil z lásky *nové prikázanie*. Tým, že miloval svojich „až do konca“ (Jn 13,1), prejavil lásku, ktorú prijíma od Otca. Ak sa učenici navzájom milujú, napodobňujú Ježišovu lásku, ktorú aj oni prijali. Preto Ježiš povedal: „Ako mňa miluje Otec, tak ja milujem vás. Ostaňte v mojej láske“ (Jn 15,9). A ďalej hovorí: „Toto je moje prikázanie: Aby ste sa milovali navzájom, ako som ja miloval vás“ (Jn 15,12).

Ježiš Kristus umrel z lásky k nám vtedy, keď sme boli ešte „nepriatelia“ (Rim 5,10). Pán nás žiada, aby sme podobne ako on milovali aj svojich *nepriateľov*, aby sme považovali za blízneho aj toho najvzdialenejšieho človeka, aby sme milovali deti a úbožiakov, ako ich miloval on. Bez lásky, ako hovorí apoštol Pavol, nie sme ničím... A všetko: výsady, služba, dokonca aj čnosť by nám „bez lásky nič“ neosožili (1Kor 13,1-4). Láska je väčšia ako všetky ostatné čnosti. Je prvá aj medzi božskými čnosťami: „A tak teraz zostáva viera, nádej láska, tieto tri; no *najväčšia z nich je láska*“ (1Kor 13,13). *Ovocím* lásky je radosť, pokoj a milosrdenstvo. Láska vyžaduje dobročinnosť a bratské napomínanie: je láskavá, vzbudzuje vzájomnú náklonnosť, ostáva nezištná a štedrá, je základom priateľstva a dobrých spoločenských vzťahov.

Láska je vyvrcholením všetkých našich skutkov. Ona je cieľom, preto závodíme, aby sme ju dosiahli a dosiahli, k nej bežíme a keď ju raz dosihneme, aj spočinieme v nej.

3.2 Temné stránky ľudskej osobnosti

Vyberieme sa cestou, ktorú vytvorila duchovná klasika. Hovorí o siedmych tmavých oblastiach života človeka – siedmych hlavných hriechov. Možno sa pýtate: Odkiaľ pochádzajú? Kto ich stanovil? Vytvorila ich kresťanská skúsenosť, sledujúc svätého Jána Kasiána a svätého Gregora Veľkého. Sú to: pýcha, lakomstvo, závisť, hnev, smilstvo, obžerstvo, lenivosť alebo duchovná znechutenosť. Volajú sa hlavné, lebo plodia iné hriechy a neresti.

Prečo je potrebné hovoriť o nich?⁵¹ Hriech oslabuje čnosť lásky, dokonca ju zabíja (ťažký hriech). Ďalej prezrádza nezriedenú náklonnosť k stvoreným dobrám. Prekáža duši v pokroku pri zveľaďovaní čnosti a konaní dobra. Má za následok trest. Každý hriech spôsobuje návyk na hriech, ktorý sa môže zmeniť až na nerest’.

Obžerstvo – maškrtnosť

Jestvujú mnohé múdre ľudové porekadlá, ktoré súvisia s týmto hriechom. Pripomeňme si dve. Jedno pochádza z Talianska: *Prázdne vrece stáť samo nebude*; a druhé: *Nežijeme preto, aby sme jedli, ale jeme, aby sme žili*. Prvé poukazuje na základnú potrebu každého živého tvora - je to potreba prijímania potravy. Druhé predstavuje skutočnosť, ktorou sa človek odlišuje od zvierat. Zvieratá sú obdarované inštinktom, ktorý im hovorí čo, kedy a koľko majú jesť, aby prežili. Človek okrem tohto inštinktu je obdarovaný rozumom a múdrosťou, čiže slobodou rozhodnutia. Preto, človek by nemal nikdy zabudnúť, že je, aby žil. Nie je len chuť, ktorá má stanoviť, čo budem jesť, ale poznanie: čo je zdravé a dobré pre moje telo, čo je postačujúce pre moje pracovné aktivity, vek a miesto, kde žijem. V krátkosti: ide o poznanie správnej vyváženej, aby som uspokojil svoje potreby.

Starí duchovní majstri často zdôrazňovali, že človeka o raj pripravila nestriednosť, túžba jesť zakázané ovocie. Aj, keď je možné tomu rozumieť obrazne, predsa plynie z toho záver pre náš každodenný život. Nestriednosť totiž vedie k ďalším hriechom, ktoré priamo nesúvisia s jedením, pitím či konzumovaním. Dnešný konzumný človek si rád dožičí – vidíme to pri preplnených stoloch na hostinách, veď prečo by sme mali trochárčiť. Sme to my, ktorí síce nelipneme na majetku, nezhrmaďujeme peniaze, ale je nám

⁵¹ Raz som pri jednom rozhovore na istú tému povedal: „pod’me do hĺbky problému“. Hneď nasledovala zaujímavá reakcia zo strany jednej pani, ktorá tam sedela: „tak to som už dávno nepočula. Viete, dnes už nikto nechce ísť v rozhovoroch k podstate do hĺbky!“ Bola to vyjadrená túžba po poznaní podstaty problému. Tak pod’me do hĺbky v spoznávaní seba samého. Toto dobrodružstvo si vyžaduje prítomnosť Ducha Svätého. On, spolu s múdрым človekom blízko teba, môže byť takou turistickou mapou, ktorá ťa má doprevádzať na tvojej ceste života a ukázať ti cestu.

Odvážim sa povedať, že o mnohých platí porekadlo: „slepý vedie slepého“. Málo z nás si uvedomuje dôležitosť prítomnosti múdreho človeka, ktorý mi môže ukázať tú správnu cestu. Najčastejšie hľadáme radu u svojich vrstovníkoch a často i povrchných ľudí. Namiesto toho, aby sme ju hľadali u svojich rodičov, krstných, učiteľoch, starých rodičov, kňazoch, lekárov, ktorí nám môžu odborne a často i z vlastnej skúsenosti ponúknuť radu.

predsa len ľúto dať prebytok chudobným, preto to prejeme a prepijeme. To je to naše lakomstvo. Doprajme si, veď máme na to – pýcha. Fajčenie, alkohol, drogy – ničia životy, vzťahy, privádzajú k nešťastiu, krádeže, okradanie rodiny, do ktorej patrím. Žartovne to vravel jeden kazateľ: „*Hrozí nebezpečenstvo, že začne zbierať do brucha ten, kto nechce šetriť do mešca.*“

Sv. Ján Klimak nešetrí vtipom, keď sa posmieva: „*tučným vtákom, ktoré do výšky už vzlietnuť nemôžu. U ľudí príliš sýtych je nedostatok modlitby, pretože pary z brucha stúpajú do hlavy a zatemňujú ju takým mrakom, že ho svetlo Svätého Ducha neprenikne.*“ Sv. Bazil je menej uštipačný k milovníkom dobrého jedla, ale i jemu sa zdá, že: „*duchovný človek by mal byť chudého vzhľadu. Jediný spôsob návratu do raja je pôst. V raji nebolo víno, nezabíjal sa dobytok, nejedlo sa mäso. Víno sa začalo piť až po potope, iba po potope vyšiel príkaz: Všetko, čo sa hýbe a žije, nech je vám za pokrm, všetko vám dávam tak ako zelené byliny (Gn 9, 3). Keď nebolo viac nádeje na dokonalosť, bolo dovolené, aby sme toto všetko užívali.*“

Striedmosť nie je záležitosťou vzhľadu. Toto môže byť mylná myšlienka hlavne medzi mladými. Ak mám super postavu to ešte neznamená, že som aj striedmy. Striedmosť nie je o váhe, ani o vzhľade. Je to vnútorný postoj, ktorý nikomu nebol daný do vienka. Pôžitkárstvo je hriech a ako pri každom hriechu aj pri tomto platí, že každý človek je naň náchylný. Striedmosť si musí teda budovať každý človek. A ako sme si povedali, netýka sa len jedla. Striedmosť je záležitosťou aj pitia, aj zábavy, aj vzťahov, aj počítačov, aj sexuality, aj... všetkého. Striedmy človek vie, kedy má dosť, aká je správna miera, kedy to už prehnal a hlavne vie, že nevyhnutnou súčasťou jeho života bude vždy aj bolesť: bolesť disciplíny, bolesť kríža a bolesť prechodu cez púšť. Bez kríža nie je možný duchovný život. Bez kríža niet rastu.

Smilstvo

Budhovi sa pripisuje výrok: „*Podnet sexuálneho pudu je ostrejší ako hrot, ktorým sa krotia divé slony, spaľuje viac ako oheň a je šípom, ktorý sa zabodáva hlboko do vnútra duše.*“ Intenzita takéhoto pudu, ktorý je súčasťou ľudského života, zodpovedá úlohe a nutnosti zachovania ľudského pokolenia. Veľká sila a energia, ktoré sú ukryté v pohlavnom pude a uväznená túžba po sexuálnom spolunažívaní poukazujú na veľkosť úlohy plodenia, ktorú Boh zveril človeku. Cez ňu sa človek podieľa na diele stvorenia. Stáva sa spolupracovníkom Stvoriteľa, aby pokračovalo jestvovanie ľudského druhu.

Z tohto úvodu je možné pochopiť, nakoľko je dôležitý tvoj sexuálny inštinkt. Nie je to nejaká hračka, ktorú sme dostali od Boha. Je to dar, ktorý má byť darovaný ďalej v zodpovednosti. Ním môžeme obdarovať a urobiť šťastným jedného človeka (uvedomujem si, že skutočne len jedného – ostatných klamem!). A ďalších môžem privádzať skrze Stvoriteľa k životu – splodené deti, ako prejav lásky dvoch ľudí. Dnešná doba a naše zmýšľanie nás môže privádzať k omylom.⁵²

Svätý Pavol nám ponúka odpoveď na otázku: Ako sa správne zachovať pri budovaní vzťahu?, hovorí: *Láska je trpezlivá*. Je v tom vyjadrená krása i tajomstvo.⁵³ Chce nás vyviesť zo súčasného chápania a myslenia – mať všetko hneď a zaraz. Nemáme trpezlivosť – nemáme lásku! Aj preto človek prežíva mnohoraké situácie, v ktorých z pohľadu spoločenského voľba striedmosti a zdržanlivosti je tá najsprávnejšia, najinteligentnejšia, najmúdrejšia, najnutnejšia. Je to pravé a skutočné povolanie, a nie len vyhradená pre kňazov a rehoľníkov. Mnohé fázy života každého veriaceho musia byť prežité v takomto duchu. Pre všetkých bez rozdielu sexuálna zdržanlivosť je rešpektom voči osobe – vlastnej ale aj druhej. Toto zachovanie je veľmi náročná úloha.

Tým, ktorí sa cítia pokúšaní, otroci neustáleho pokušenia, zachvátení neustálymi nečistými myšlienkami, Cirkev neustále opakuje: Túžba pochádza z hriechu a znovu vovádza do hriechu, ale ona sama nie je hriechom. Nepociťovať pokušenia voči čistote je ohromný dar od Boha. Keď sme podmanení myšlienkami, ktoré nás podpichujú k nemorálnym skutkom, keď fantázia sa naplňa nečistými obrazmi, musíme sa naučiť byť pánmi seba samých. Zastaviť sa a vedieť povedať: Čo chcem ja, to rozhodnem ja! A k tomu je potrebná silná vôľa, byť veľkou osobnosťou. Prvou oporou na to, aby sme si zachovali čistotu je budovať si silnú a pevnú

⁵² *Kňazi dostávajú často otázky: Čo je správne a povolené pri spoločnom spoznávaní sa a chodení medzi mladými? Kde sú hranice čistoty? Je to mylná otázka, tá správna by mala byť: Ako prežívať krásny vzťah, ktorý by mohol vyústiť do sviatosti manželstva? Nepýtať sa na to, čo nemôžeme robiť! Ale pýtať sa na to, čo môžeme robiť, aby sme sa spoznávali ako osoby a rástli v láske!*

⁵³ *Zoberme si také jednoduché prirovnanie: dostali by ste chuť na čerstvo odtrhnuté jablko. Skúste ho hľadať v záhrade na jar – môžete tak maximálne konáriky ohlodávať (možno niekomu zachutia, ale mne určite nie!). Chodte v lete – dostane sa vám len nedozretých a kyslých jabĺk, po ktorých vás preženie (neviem, či by vám chutili?). Ale vyjdite do ovocného sadu na jeseň a môžete sa na tých jablkách nabažiť. Aj preto Boh prostredníctvom istého múdreho človeka povedal: Všetko má svoj čas a svoju chvíľu každé úsilie pod nehom (Kaz 3,1).*

vôľu. Pochopiť, že naše bytie musí byť nad našimi pudmi a musí byť schopné zvoliť si dobro. Teda hľadať najvhodnejšie nástroje, ktoré nás udržia ďaleko od pokušení.

Výrok: „leňošenie je otcom neresti“ hodí sa veľmi dobre na toto pole. Aktívny a kreatívny život odvádza mladého človeka od pokušenia. Tu je možné znovu pripomenúť tabuľku mojich denných aktivít, ktorú sme si predstavili v predchádzajúcom stretnutí. Nenechávať vo svojom dni žiadne prázdne miesta, v ktorých by sa usídlili rôzne túžby, ktoré ma privádzajú k hriechu. Študijné a pracovné povinnosti, čas vyhradený pre šport a pohyb, hodnotné stretnutia s priateľmi a iný kreatívny oddych musia naplniť prelínajúcim spôsobom môj život.

Ďalším účinným prostriedkom pre nás veriacich, ako „skrotiť“ naše pudy, aj ten sexuálny, je modlitba. S pokorným a poníženým duchom pros od Boha pomoc. V tomto skutku nájde tvoja slobodná vôľa a voľba dobro. Koľkokrát si potom uvedomíš svoju správnu voľbu naplní ťa radosť, pretože najväčším šťastím je život podľa čnosti, milujúc a poslúchajúc Boha.

Lakomstvo

Šetrnosť je jedna z krásnych čností človeka, ktorá sa riadi múdrosťou. Vedie človeka k rozumnému nakladaniu s majetkom, ktorý získal, vlastní a obhospodaruje. Zároveň dotýčny má nasmerovaný pohľad aj do budúcnosti; nežije len podľa toho, čo si môžem dovoliť dnes, tak si to dovoľím, ktoré nie je ďaleko od: Dnes hojno, zajtra... Ale predsa skúsenosť nás učí, že je ťažko stanoviť nakoľko sa šetrnosť zamieťa s lakomstvom. Preto je Dôležité hovoriť aj o tomto hriechu.

Keď hovoríme o lakomstve, nejde tu o to, čo vlastníme a koľko toho vlastníme – na to máme právo od stvorenia sveta. Boh stvoril svet pre človeka. Je to skôr o našom postoji dychtivosti a žiadostivosti voči bohatstvu a vlastneniu. Vo všeobecnosti je možné hovoriť o 4 pravidlá, ktoré vylúčia z nášho života tento hriech a nerest lakomstva. Poukážu na náš vzťah k majetku, peniazom a veciam:

1. **Ako sme získali vlastníctvo?** Získavanie vecí, peňazí, výhod nesmie ísť proti štátnemu a spoločenskému zákonu (napr.: neplatenie dní, odvodov...) alebo Božím prikázaniam (krádež, privlastnenie, nevrátenie, nespravodlivo rozdelené...) – Niekedy štátne zákony umožňujú privlastnenie majetku, ktorý mi nepatrí, a na ktorý nemám podľa Božích prikázaní nárok. Obratie o majetok človeka, ktorý si nie

je vedomí danej hodnoty majetku alebo ktorý je v núdzi. Dobrá, ktoré vlastnime musia byť získané poctivo a čestne.

2. **Omyl v chápaní vlastníctva!** Často si myslíme, že to, čo som získal, mi výhradne patrí – nemusia to byť len veci. Že, nie som povinný nikomu nič dať, či podeliť sa. U lakomých ľudí chýba citlivosť voči potrebám iných. Možno poznáte výrok René Descartesa: Cogito, ergo sum – Myslím, teda som! Pre ľudí, ktorí sa nechali obmotat' týmto hriechom skôr platí: Habeo, ergo sum – Vlastním, teda som!
3. **Neprítomnosť akejkol'vek akejkol'vek kreatívnosti, konštruktívnosti a kolektívnosti.** Pracuje, len aby zarobil a obohatil sám seba. Nepozera, čo by som urobil pre spoločné dobro – zdokonalenie práce, efektívnosti, uľahčenie pre všetkých, vytváranie zisku pre zamestnávateľa, pomoc spolupracovníkom.
4. **Súčasťou správania každého človeka by mala byť aj čnosť chudoby.** Tá nás privedie k tomu, aby sme sa vyhli postojom, ktoré privádzajú k hriechu lakomstva. Medzi ne patria: Unáhľená túžba – musíme mať trpezlivosť v dosahovaní vlastníctva (Je to častý problém nás mladých – veľmi rýchlo by sme sa chceli podobať tým, ktorí už dlhé roky pracujú a zarábajú. Chceme mať hneď také veci, ako iní, ktorí už pracujú desiatky rokov. Chceme mať platy, ako tí, ktorí pracujú dlhé roky); necitlivosť voči právam a potrebám iných (Častá naša skúsenosť: Ja sa nestarám do teba, ty sa nestaraj do mňa; hľad' si svoje; rob si svoju robotu a ja svoju. Nezáujem o druhých); neochota pomôcť druhým.

Asi najukázkovejší je postoj, ku ktorému nás pozýva aj svätý apoštol Pavol: „*Tým, čo sú bohatí v tomto veku, prikazuj, nech nie sú namyslení a nevkladajú nádej do neistého bohatstva, ale v Boha, ktorý nám hojne dáva všetko na užívanie, nech robia dobre a stanú sa bohatými na dobré skutky, nech sú štedrý a vedia sa podeliť, nech si uložia dobrý základ pre budúcnosť, aby dosiahli pravý život.*“ (Tim 6, 17-19).

Lakomí ľudia sa vzdalujú od apoštolovho odporúčania; oni milujú jedine poklad tejto zeme a neprejavujú záujem o bohatstvo budované v nebi. Pri pohľade na matériu sa stávajú tvrdými a hrubými, bez citlivosti voči potrebám iných a nemajú žiadnu motiváciu len peniaze. Trpia vplyvom vlastnej žiadostivosti, ktorá ich pozbavuje opravdivej radosti a nakláňa k pozemským veciam. Priľnutie k peniazom zabraňuje pozerat' im do budúcnosti a zahmlieva vzťah v Bohom.⁵⁴

⁵⁴ Pred istým časom mi emailom prišiel úsmevný príbeh na túto tému: *Zomrela vraj istá stará zámožná grófká. Po smrti ju čakal pri nebeskej bráne svätý Peter. Zobral ju pekne za ruku a začal jej v nebi všetko ukazovať a vysvetľovať. Tu býva ten, tu býva tamten... Keď prišli k nádhernej*

Materiál pre našu osobnú večnosť si posielame dopredu. Nečakajme, že hore nájdeme krov z pekného a zdravého dreva, ak sme si tam posielali len prehnité a črvotočom zničené drevo. Nečakajme, že ak si zachováme všetko len pre tento časný život, že tam nájdeme pekne zabezpečenú večnosť.

Závisť

Smútok v živote človeka je skúsenosť z niečoho, čo je nepríjemné a čo sa nezhoduje s našimi predstavami. Takéto pocity ho často ubíjajú, umenšujú jeho hodnotu, či dokonca zabíjajú. Prežívanie smútku je doprevádzané neschopnosťou správne reagovať alebo meniť veci, s ktorými nesúhlasíme. V živote kresťana takáto skúsenosť smútku musí byť pocitovaná len voči hriechu. To čo prekračuje zákon, Desatoro, lásku.

Ak nás premáha smútok zo života ako takého, z ľudí, ktorí nás sprevádzajú počas nášho života, pretože sa cítime samí, niečo nie je v poriadku. Chýba viera v prozreteľnosť a starostlivosť Boha voči nám. Skeptik, pesimista, cynik, beznádejný sú postoje, v ktorých chýba nádej; ich jestvovanie nepoukazuje na budúcnosť ale na nešťastia minulosti, ktoré už nemôžeme zmeniť. A kresťanstvo je náboženstvo nádeje. Smútok vytvára nebezpečenstvo pre osobu človeka: odoberá človeku odvahu napredovať vo vlastných schopnostiach a aktivitách. Stráca dôveru v modlitbu, necíti sa dobre pri ostatných, a vovádza ho do izolácie.

Mníšsky autori, ktorí sa s pozornosťou zamýšľali nad touto nerestou. Poukázali, že najhorším smútkom, ktorý zabraňuje duchovnému rastu človeka je smútok z dobra, ktorý získal niekto iný. Takýto smútok sa nazýva závisť. Podľa svätého Jána Chryzostoma závistlivý človek je horší ako skúpy a chamtivý. Ten druhý je zameraný len na to, čo on sám vlastní. Ale závistlivý sa zaoberá tým, čo vlastní tí druhí a snaží sa, aby nevlastnili nič. On sám nechce

vile, sv. Peter hovorí: „Tak, tu býva váš šofér.“ Grófka sa poteší a spomenie si, že jej šofér bol naozaj slušným človekom a vždy jej zo všetkým pomohol. Určite si na celú večnosť zaslúži takú odmenu. Zároveň jej preblesklo hlavou: „Čo asi čaká mňa, veľkú grófkou, ak môj šofér má takúto vilu?“ Keď prešli celým nebom, sv. Peter ukáže na starú chatrč a hovorí jej: „Tak, toto bude celú večnosť váš príbytok, madam.“ Tá sa urazene osopí na neho: „Ja, grófka mám celú večnosť bývať v tejto starej chatrči, ktorá už už spadne?“ A sv. Peter jej na to spokojne odpovedá: „Drahá pani, z toho, čo ste nám sem celý život hore posielali sa iné postaviť ani nedalo!“

Bolo by nešťastné, keby aj my sme pri svojom vstupe do večnosti začuli v nebi vetu: **Z toho, čo ste nám sem celý život hore posielali, sa iné postaviť nedalo...**

urobiť nič preto, aby niečo vlastnil, je lenivý; ale dokáže urobiť čokoľvek preto, aby aj tí druhí, ktorí stoja na nohách, aby padli.⁵⁵

Závisťlivého človeka je možné považovať za lenivého a zameraného na druhých: zoči-voči udalostiam a víťazstvám druhých, namiesto toho, aby sa snažil zdokonaľovať sám seba, je presvedčený, že druhí sa nesmú zdokonaľovať. Ak to robia, on trpí.

Hoci tento hriech nie je ten najhorší, predsa spomedzi všetkých hlavných hriechov, je jediný, ktorý človeku neprináša nijaké potešenie, dokonca ani klamlivé a dočasné zadosťučinenie. Viac, ako ostatné hriechy poukazuje na dve hlboké pravdy o hriechu – že každý hriech zbavuje radosti a že je obrovským podvodom.

Tu je nutné si položiť ešte jednu otázku: Je správne, keď sa snažíme prekonať toho druhého? Už od útleho detstva nás učia k tomu, aby sme boli vždy lepší, ako tí druhí. Aby sme nikdy neprehrali. Preto sa stáva v našom živote, že nedokážeme prehrávať.

Život v spoločenskom kontexte vytvorenom človekom je charakterizovaný ako neustály boj o prestíž, podľa vlastnej predstavy. Zlepšovanie sa vo vlastných schopnostiach, získanie lepších miest v práci, v zárobku a vo športe sú snahy, ktoré patria do života človeka. Dokonca je to jeho úloha, ako čítame vo Svätom písme: „*I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil*“ (Gn 2,15). Dôležité je, že všetko musí byť v zhode s Božím zákonom. Je dobré pripomenúť, že sme boli stvorení na obraz a podobu Boha, ktorí vo svojej dokonalosti a s láskou stvoril všetko pre človeka. Človek bol z celého stvorenia najviac obdarený schopnosťou obdivovať túto Božiu dokonalosť, ktorá sa čiastočne skrýva v Božom diele stvorenia.

Táto Božia dokonalosť sa skrýva aj v radoostiach a víťazstvách blížneho, preto ju máme obdivovať a tešiť sa z nich. Táto úzka hranica medzi závišťou a túžbou byť dobrý je možné nájsť v mnohých životných udalostiach.⁵⁶

⁵⁵ *Istého Američana, ktorý sa po mnohých rokoch strávených na Slovensku vracal do Ameriky pýtali novinári na tlačovke: „Aký je rozdiel medzi ľuďmi žijúcimi v Amerike a Slováckmi.“ Zamyslel sa a hovorí: „žiadny podstatný rozdiel som si nevšimol. Iba v jedno sa líšime. Američan, keď vidí svojho suseda, ako si kúpil kravu, začne rozmýšľať akoby zarobil peniaze a tiež si kúpil kravu. Slováck, keď vidí u suseda novú kravu, začne rozmýšľať, ako dosiahnuť, aby mu tá krava zdochla.“*

⁵⁶ *Napríklad: Peter Kreeft spomína, ako ho jedna mladá slečna poprosila, aby jej pomohol dokončiť projekt z angličtiny. Mal jednu minútu hovoriť na pásku o svojich hrdinoch. Začal Ježišom Kristom, pokračoval Sokratom a skončil u svojho otca. Keď dokončil ďakovala mu dojímavou za úlohu, až zaprotestoval: „Len to, že učím na univerzite, ešte neznamená, že som povedal niečo, čo by*

Túžba niečo dosiahnúť hľadá nahor a hovorí: Usilujem sa tam tiež dostať. Aj závisť síce hľadá nahor, ale vraví: Chcem, aby si bol podo mnou. Ak cítime jemné chvenie alebo záchvevy sklamaní pri úspechoch druhého, je potrebné sa zamyslieť a urobiť všetko preto, aby tieto pocity nás nepremohli.

Víťazstvá blížneho nesmú byť pre nás príležitosťou pre smútok, ale motívom na uvažovanie, ako sa aj my môžeme stávať takými dobrými, ako sú oni. Ľudia, ktorí počestne získali nejaké výhody skrze námahu, usilovnosť, silnú vôľu a obeť sú hrdinami, ktorých je hodno nasledovať. Zoči-voči nim a ich životným úspechom sa musíme pýtať, či sme my využili všetky schopnosti a talenty pre získanie takéhoto úspechu.

Hnev

„O hneve Achilla Péleovca mi, bohyňa, spievaj, o hneve zhubnom, čo Achájcom spôsobil premnohé strasti, do Hádu uvrhol veľký počet udatných duší hrdinov zdatných, keď psom a dravým rozličným vtákom napospas hodil ich telá.“ Takto začína slávne Homérové dielo *Iliás*, ktorým opisoval obliehanie mesta Trója. Z týchto veršov môžeme pochopiť, ako hnev dokázal niešť človeka k deväťročnej vojne, ktorá priniesla mnohým nešťastie. Vojna a duchovné i materiálne škody boli mnohokrát v dejinách sveta daňou zaplatenou hnevom, ktorý tkvel v srdciach ľudí.

Hnev je pocit averzie a odporu voči tomu, čo ide proti mojim predstavám či životným túžbam. Tento pocit môže byť pravdivý-skutočný alebo len umelo vytvorený. Takto sa rodí hnev, ktorý môže byť oprávnený alebo nespravodlivý.

Môžeme sa pýtať: Aký hnev je oprávnený. Ten, ktorý bojuje za dobro – pozor nie osobné ale Božie. Hlavnou prekážkou dobra je zlo. Podnietený vnútorným hlasom svedomia máme a musíme bojovať za skutočné dobro. Musíme sa rozhnevať proti nespravodlivosti; proti hriechu; proti pokušeniu a pokušiteľovi; proti všetkému, čo nás vzdáľuje od Božieho zákona; proti všetkému, čo nás odvádza od Božieho kráľovstva.

Hnev je oprávnený iba ak smeruje k budovaniu dobra a odmietnutiu zla. Obraz spravodlivého a oprávneného hnevu je Kristus, ktorý vyháňa predavačov z chrámu: Urobil si z povrázok bič a všetkých vyhnal z chrámu, aj

nepovedal niekto iný.“ „Ó, práve že ste povedali“, reagovala. On oponoval: „Ale ved' som povedal len to, čo je samozrejmé.“ „Bolo to úplne niečo iné. Každý mi na tú otázku odpovedal: Hrdinovia? Akí hrdinovia? Preber sa! Toto je dvadsiate storočie!“ A tak som zostal jediný, ktorý mal nejakých hrdinov.

ovce a dobytok. Peňazomencom rozhádzal peniaze a poprevracal stoly a predavačom holubov povedal: „Odneste to odtiaľto! Nerobte z domu môjho Otca tržnicu!“ Jeho učeníci si spomenuli, že je napísané: "Strávi ma horlivosť za tvoj dom." (Jn 2,14-16). Hnev sa často predstavuje s výbuchom pocitov, ktoré sú silnejšie ako zdravý úsudok, človek nie je viac ospravedlniteľný na ľudskej úrovni. Nerozmysľá viac podľa spoločenského ducha. v takomto prípade sa hovorí: že stratil rozum. Je ako koráb na rozbúrenom oceáne, bez schopnosti ovládať ho. Hodený na pospas vlnám a vetru. V tomto bode je múdrejšie nič nehovoriť s ním až pokiaľ sa nával hnevu urovná. Najlepšou radou pre toho, ktorý je pod vplyvom hnevu je to, čo nesú v sebe mnohé ľudové porekadlá: „rátaj do desať a potom niečo povedz“, „ráno múdrejšie večera“ či „zhlboka dýchaj“.

Najhorším hnevom je ten, ktorý zostáva skrytý v duši, aj keď búrlivý prejav pocitu už prešiel. Nenecháva nás odpustiť a s mrazivým postojom začína rozmýšľať nad pomstou. Podľa Gregora Naziánskeho, človek ktorý sa takto necháva uniesť vzdaluje sa od Božieho kráľovstva. Tak ako on neodpustil, ani jemu nebude odpustené. Boh nebude prihliadať v jeho prospech, vidiac, že chce si zabezpečiť sám spravodlivosť.

Ako môžeme zvíťaziť nad explóziou hnevu? V živote otcov púšte je možné čítať, že pre uzdravenie hnevajúceho, nechali ho neustále opakovať túto modlitbu: Ďakujeme Ti, Pane, pretože nepotrebujeme Teba, pretože spravodlivosť si vymôžeme sami. Svätý Doroteus prirovnáva hnevajúceho človeka ku psovi, ktorý ohrýza kosť, ale nevidí na človeka, ktorý mu tú kosť podhodil. Je potrebné nechať sa ovládnuť rozumom a múdrosťou. Apoštol národov sv. Pavol pripomína: Hnevajte sa, ale nehrešte! Slnko nech nezapadá nad vašim hnevom; a nedávajte miesto diablu! (Ef 4,26-27). Originály preklad by bol V hneve, nehrešte! On, ktorý sám mal veľmi výbušnú – cholerickú povahu a ktorý dobre poznal na vlastne koži čo spôsobuje tento hriech, nás pozýva, aby sme premáhali svoj hnev. Ide o to, aby sme nejaký hriech nevyháňali ďalší a často omnoho vážnejším, ktorým je hnev a zúrivosť. Aj preto, Pavol definuje čas na to, aby sa upokojila naša duša a odpustila.⁵⁷

⁵⁷ Jeden zaujímavý príklad, ktorý hovorí o tom, prečo sa nenechať uniesť hnevom: *Mama príde domov a na dcérinej posteli vidí list. Začne čítať : Drahá mama! Viem, že s tým nebudeš súhlasiť, preto ti posielam list. Čakám dieťa so svojím priateľom. Rozhodli sme sa presťahovať do karavanu pri lese, pretože si myslíme, že je to vhodné prostredie pre výchovu dieťaťa. Mienime mať aj kopolu ďalších detí. Rozhodli sme sa pestovať marihuanu, kokaín, heroín a iné omamné látky, pretože si myslíme, že je to zdravé a správne. Budeme s nimi obchodovať. A budeme ich dávať aj deťom, aby sa mali lepšie. Mienime takto žiť až do konca života a zosobášit sa nemienime, pretože si*

Hnev bude definitívne uzdravený až keď človek začne budovať a praktizovať čnosti: miernosť (Mierny človek je taký, ktorý sa nenecháva uniesť pochabými impulzmi a neustálenými pocitmi. Miernosť je brzdou našich vášni a pocitov), zdržanlivosť (Takýto človek sa nenechá uniesť uponáhľanými závermi, ale dokáže pri všetkých neočakávaných udalostiach riadiť sa ľudovou múdrosťou Ráno múdrejšie večera. Dokáže pri nich uvažovať) a vieru v Božiu prozreteľnosť (uvedomenie si všetkého, čo som ja nehodný človek dostal z lásky od Boha. Aj ja som povolaný odovzdávať lásku i tým, ktorí si to nezaslúžia).

Lenivosť

Grécke slovo akédia má širší zmysel ako latinský ekvivalent pigritia. Znamená všeobecný stav alebo postoj človeka bez chuti, s únavou, bez záujmov. Ide o postoj „vlažnosti“ alebo ľahostajnosti. Môžeme ho nazvať aj slovami: hluchý čas obeda. Totiž 90. Žalm vo svojom 6. verše hovorí o človeku, ktorý sa podobá byline, čo „ráno kvitne a rastie, večer vädne a usychá“ (porov. Ž 90,6). Starovekí mnísi zdôrazňovali, že sa to môže udiat každému mníchovi, keď už okolo obeda stráca nadšenie, chuť a radosť z celodennej práce. Oni vstávali veľmi skoro ráno a teda na obed prichádzala na nich už únava. V tomto prirovnaní môžeme pochopiť skutočnosť straty entuziazmu mladosti. Vstúpi do života človeka stav apatie, vytráca sa vôľa budovať, vytvárať či byť činný.

Lenivosťou sa v živote človeka začína involučná fáza stvorenia (evolučná fáza je fáza rozvoja, naopak involučná je fázou návratu do pôvodného stavu ničoty). Táto fáza sa vzd'ahuje od obrazu Stvoriteľa a stráca záujem duchovného rastu. Sv. Evagrius Ponticus (345-399), kresťanský mních a teológ, priateľ sv. Bazila Veľkého a sv. Gregora Naziánskeho, tvrdil, že tento postoj človeka je „nebezpečný démon“, pretože znechutenému a lenivému chýba vôľa odolávať, a teda diabol v ňom nachádza človeka, ktorý ľahko podľahne.

Duchovná lenivosť: takto antickí autori nazývajú ľahostajnosť. Ľudovít Da Ponte vymenúva spôsoby, ako sa prejavuje:

myslíme, že je to zbytočné. Chcem ti aj povedať, viem, že ti bude ľúto, že naše deti nikdy neuvidíš. Budeme ich vychovávať veľmi správne. Ved' najsprávnejšie je predsa im jednu tresnúť, aby boli kludné. S pozdravom Tvoja dcéra. Matka už chytá infarkt, keď dolu ešte zbadá : P.S.: Vidíš, že existujú aj horšie veci, akých sa dopúšťam ja. Som u kamošky..." Ako by to skončilo, ak by matka nedočítala v hneve tento list do konca?

- nesmierny strach pred prekážkami, ktoré nás môžu postihnúť;
- averzia voči všetkému, čo si vyžaduje nejakú námahu;
- nedbanlivosť a lajdáctvo v zachovávaní prikázaní, poriadku a pravidiel;
- nestabilita v dobre, v zachovávaní predsavzatí;
- neschopnosť v odporovať a vydržať zoči-voči pokušeniam;
- averzia voči horlivým ľuďom, na základe ich usilovnosti vzniká nenávisť voči nim;
- časté premrhanie drahocenného času;
- anarchia v používaní svojich zmyslov, hľadanie kuriozít, l'úbivosť v pobavení sa a užívaní si všetkého;
- averzia voči základným povinnostiam vlastného stavu, zabúdanie na všetko, lajdáctvo v konaní voči všetkému, čo je spojené s duchovným životom.

Pre sv. Bernarda vlašnosť je „tieňom smrti“; vlašný človek sa podobá na neobrábaný hroznový sad alebo na dom bez okien a dverí. Vlašnosť človeku odoberá duchovnú radosť; zväčšuje každodennú námahu života; ale v tom istom čase minimalizuje odmenu. Lenivý človek skrýva svoje talenty do zeme (porov. Mt 25,25). Netúži byť ani príliš dobrým ani príliš zlým – takým vlašným. Ježiš Kristus – v ktorom všetky Božie prisľúbenia, koľko ich je, v ňom sú "áno" (2Kor 1,20) – nestrpí vlašných. Preto aj voči lenivému sa dobre aplikujú slová: „Poznám tvoje skutky, že nie si ani studený ani horúci. Kiež by si bol studený alebo horúci! Takto, že si vlašný, ani horúci ani studený, už-uz ťa vyplúvam z úst. Lebo hovoríš: "Som bohatý, zbohatol som, nepotrebujem nič" - a nevieš, že si biedny, poľutovaniahodný, chudobný, slepý a nahý“ (Zjv 3,15-17).

Čo vytvára lenivosť?

1. Najväčší zdroj, ktorý privádza človeka k lenivosti je *nedostatok motivácie*. Často hovoríme pri neschopnosti niečo zmeniť v živote: Mám slabú vôľu! Skôr je to záležitosťou motívu. Mám slabý motív, aby som tieto veci zmenil. Poznám veľa ľudí, ktorí sa rozhodli, že začnú chudnúť. často sa im to nepodarilo. Ale zrazu sa to podarilo. Čo sa zmenilo? Vôľa bola rovnaká, ako pred tým: slabá. Zmenil sa motív. Nietzsche k tomu poznamenáva: „Kto vie prečo, vie aj ako!“ Motív znamená vedieť prečo.
2. Ďalším z príčin, ktorá buduje lenivosť je *strach*. Strach pred životom vôbec, pred prostredím, ktoré je pre nich drsné, pred dospelosťou. Strach opustiť detstvo, materskú škôlku, mamičku. Je potrebná odvaha zahryznúť sa do života a statočne sa s ním boriť a tak žiť svoju dospelosť.
3. Uvedme ešte jeden dôvod lenivosti: *únavu*. Sú chvíle, kedy sme v živote unavení. Život je občas náročný. A my nemáme chuť na nič.

Toto je znak, že náš život nebol vyvážený. A to sa nám vypomstilo. Teraz sme bez energie a bez chuti. Je to varujúci signál. Ak čosi s tým neurobíme, hrozí nám vyhorenie. Mnohí odpočinok podceňujeme a to z mnohých dôvodov: z túžby po falošnej dokonalosti či dokonca svätosti, niektorí zo závislosti na práci (workaholizme), iní z neschopnosti povedať nie na niektoré požiadavky ľudí, ktorí na nás tlačia zo všetkých strán. Riešením je dobre vyvážený život a schopnosť povedať - keď je na to dôvod - ja nie. Potrebujeme mať v živote povinnosti, ale aj oddych, relax, pohyb i hobby.

Pýcha

Všetci duchovní autori sa zhodujú, že pýcha je ten hriech alebo nerest', ktorá štartuje všetky ostatné temné oblasti človeka, o ktorých sme už hovorili.⁵⁸ Pýcha (lat. superbia) je jednou z najrozpačitejších vlastností človeka. Na jednej strane je silne odsúdená nielen Bibliou, ale aj tradíciami iných kultúr, no na druhej strane žijeme vo svete, ktorý k nej výslovne povzbudzuje a jej opak - pokoru - pokladá za slabosť.

Je možné nájsť dva druhy pýchy: jedna menej ťažká - márnivosť; druhá omnoho ťažšia a to pýcha v skutočnom slova zmysle. Pre východných autorov sú to dve neresti veľmi podobné, aj keď svojím prejavom sa od seba odlišujú. V obidvoch skutočnostiach si človek totiž pripisuje nejaké dobro, kvôli ktorému sa cíti hodní nejakej úcty. Pritom neuznáva, že to dobro nie je jeho zásluhou. My udiia stojíme neustále pred dilemou: či hľadáme to, čo je skutočne hodné obdivu, alebo len povrchné a hlúpe veci, ktoré nič v tomto svete nebudujú.

Márnivosť alebo «márna sláva», je pochopiteľne nerest' oveľa menej zhubná. V nej spočíva otázka: Na čo všetko môže byť človek hrdý? Ak sa dá niekto obdivovať pre svoje kučeravé vlasy, pekný hlas, pôvod z bohatej rodiny, hľadá slávu vo veciach, ktoré sú «márne», ničomné v

⁵⁸ Možno ste videli film Diablov advokát. Je to príbeh jedného mladého advokáta, ktorého oslovil šéf exkluzívnej právnickej firmy v New Yorku John Milton. Ponúkne novopečenému právnikovi a mladomanželovi Kevinovi Lomaxovi nové miesto. Mladí manželia, plní nádejí a ideálov, sa presťahujú. Na Lomaxa však čaká okrem skvelej kariéry aj pekelné nebezpečná životná cesta. Jeho šéfom je totiž sám diabol. Keď postupne odhaľuje, že nie všetko v jeho živote je v poriadku a postupne sa rúti do pazúr diabla. V poslednom okamihu sa mu podarí vyslobodiť z rúk diabla. Film končí víťazstvom mladého advokáta, ktorý sa vyslobodí z osídliel diabla, a ktorého oslovuje iná advokátska firma. On prežíva hrdosť nad svojím víťazstvom a hneď na to vstupuje scéna, kde sa vracia diabol v osobe Johna Milтона, ktorý hovorí: „Mojím najmilším hriechom je ľudská ješitnosť!“

porovnaní s veľkými životnými hodnotami. Sv. František Saleský vraví, že tu ide niekedy o «vášničku» celkom smiešnu (čím všetkým sa ľudia dokážu chváliť!), ale ktorá má tuhý život; umiera vraj «až polhodinu po smrti človeka». Ešte pri poslednom vydýchnutí nás totiž viažu ľudské ohľady. Vo vyvinutejšom štádiu zvädza márnivosť k neúprimnostiam, klamstvám, spôsobuje rozbroje, rozhadzovanie majetku. Vraví sa jej aj «ľudské ohľady», pochopiteľne v pejoratívnom zmysle, ak sa dá niekto odvádzať od dobrého z obavy, aby nestratil zbytočný obdiv. Hovoríme takisto o ctižiadostivosti a nerozumnej túžbe po ľudskej chvále. Ctižiadostivosť prirovnávajú duchovní autori k zlodejke, ktorá ide s cestujúcim až na koniec cesty a tam ho okradne. Ctižiadostivý totiž často pracuje, zachováva prikázania, chodí do kostola. Čím má väčšiu túžbu po cti, tým býva horlivejší. Nakoniec však stratí zásluhy za svoje dobré skutky, pretože ich nerobil pre Boha, ale len pre márnú chválu.

Preto sa často uskutočňuje, ako píše sv. Pavol, že Boh si vyvolí to, čo je svetu bláznivé, aby zahanbil múdrych, a čo je svetu slabé, vyvolí si Boh, aby zahanbil silných; čo je svetu neurodzené a čím pohŕda, to si vyvolil Boh, ba aj to, čoho niet, aby zmaril to, čo je, aby sa pred Bohom nik nevystatoval (1 Kor 1, 27-29).

Pyšný človek je ten, ktorý požaduje obdiv a oslavu pre to, čo prijal od Boha alebo od druhých ľudí, bez svojej usilovnosti, a tým sa považuje za lepšieho ako iní. Často sú to práve tí, ktorí sa snažia privádzať druhých ľudí k dokonalosti (kňazi, vychovávatelia, rodičia, učitelia, starí rodičia...). Táto nerest' a hriech je považovaný za najhorší, pretože do neho môžu upadnúť práve tí, ktorí sa už oslobodili od predchádzajúcich. Hriech, ktorí anuluje všetky čnosti.

Jednoduchým obrazom, ako víťazí pýcha v živote človeka je farizej, ktorý sa modlí v chráme: „Bože, ďakujem ti, že nie som ako ostatní ľudia: vydierači, nespravodlivci, cudzoložníci alebo aj ako tento mýtnik. Postím sa dva razy do týždňa, dávam desiatky zo všetkého, čo mám.“ (Lk 18,11-12). On vo svedomí vyvoláva pocit nadradenosti nad ostatnými bez uvedomenia, že všetko milosť Božia. Pýcha je ako cesta dolu kopcom, ktorá veľmi ľahko privádza človeka ku hriechu. Podľa svätého Teodoretta z Cyru: *Sebestačnosť vlastného mienky je najhoršiu chorobou intelektuálov, ktorí stratili pokoru. Oni zabúdajú, že: „Všetka múdrosť je od Pána, Boha, vždy bola u neho (a je pred vekmi)“* (Sir 1,1); a že múdry človek „svoju urodzenosť hlása svojím spoližitím s Bohom, takže i Pán všetkého ju miluje“ (Múd 8,3). Pyšný človek presadzuje svoj názor a odmieta druhého postoje. Jemu je blízka veta: Alebo sa bude robiť

podľa mňa, alebo sa odmietam zúčastniť na tom. Ak všetky spomenuté neresti vedú ku konaniu a presadzovaniu zla; tento hriech pýchy kladie pod nohy polená aj tým dobrým a niečí ich.

Očami askétov: jediná vec, ktorá je hodná slávy a obdivu, je milosť – participácie na živote Boha. Boh je ten, ktorý nám dáva možnosť byť účastní na jeho sláve; kresťan si ju nepripisuje sebe, ale verí, že je darom od Boha.

4 Paradox viery

Keď Juraj Gagarin sa vrátil z vesmírneho letu – uskutočneného prvýkrát v dejinách – a poznamenal, nikde tam nevidel Boha. V jeho čase to bola očividná ateistická reflexia, dnešnej dobe to však nie je žiaden jasný argument proti Božej existencii. Už myslím, že aj samotní ateisti si uvedomujú, že Boh nie je niečo, čo môžeme uchopiť svojimi rukami alebo vidieť cez teleskop; On nežije na Mesiaci, Saturne či inej planéte alebo hvieзде. Aj keď tento let na mesiac iste predstavoval obrovský úspech zo strany človeka, sotva činí viac, ako niekoľko krokov mimo svojho vlastníctva, ak tento prekonaný priestor prirovnáme k nesmiernemu priestoru vesmíru. Koniec koncov, Gagarin sám videl oveľa menej, ako vedci už vedia o vesmíre, vďaka ich výpočtom a pozorovaniam.

Neznositel'ný pocit Božej neprítomnosti, ktorý zostáva v nás v dnešnom svete, nachádzal omnoho viac vnútorné vyjadrenie pred stáročiami v Židovskej legende, ktorá rozpráva ako „prorokovi Jeremiášovi a jeho synovi jedného dňa sa podarilo vytvoriť žijúceho človeka prostredníctvom správnej kombinácie slov a písmen. Na čelo človeka – Golema, ktorého oni sami vyformovali – boli písmená, ktoré mali pomôcť objasniť hádanku stvorenia: „Jahve je pravda.“ Golem zmazal jedno zo siedmich písmen a znovu toto tvrdenie vyvesil, ale teraz nápis vyhlasoval: „Jahve je mŕtvy.“ Prorok a jeho syn boli pohoršení a pýtali sa Golema, čo to robí. Nový človek odpovedal nasledovne: „Teraz, keď ty si schopný vytvoriť človeka, Boh je mŕtvy. Môj život je smrťou Boha.“ Kde človek má všetku moc, Boh nemá dlho každú moc.

Toto staroveké židovské rozprávanie prináša jasné posolstvo, s ktorým zápasí ľudstvo počas celých svojich dejín. Zvlášť je to viditeľné v ťažkostiach človeka v dnešnej technickej dobe, v ktorej strach a obavy sú pripisované práve nedostatku viery. Človek obdržal totálnu moc nad svetom. On analyzuje kompletne jeho funkcie a oboznamuje sa so zákonom, ktorý vládne v jeho funkciách. Ľudské poznanie sa stalo mocou. On môže, takpovediac, pitvať svet a fungujúci systém, ktorý je zneužívaný, a ktorý núti, aby slúžil jemu. Vo svete, ktorý je kompletne analyzovaný takouto cestou, nie je miesto pre prejavy Boha. Človek chce nájsť pomoc iba v človeku. Človek je ten, kto má moc nad svetom. Vo svete, kde Boh stráca svoju moc Ale iba Boh bez moci nie je Bohom, preto tu nie je dlho Boh, kde človek sám vládne nad svetom. Tieto skutočnosti tiež zjavujú nám jeden fundamentálny aspekt tejto problematiky o ľudskom poznaní Boha. My kresťania vidíme, že poznanie Boha nie je čisto

teoretickou záležitosťou: ono závisí na vzťahu, aký človek postoj zaujme medzi ním a svetom, a medzi ním samým a jeho životom. Ono závisí na prioritách v rozhodovaní vo vzťahu k vlastnému „Ja“, k „ty“ a k „nám“, v skúsenosti vzniku lásky či jej odmietnutí. Základná skúsenosť a rozhodnutie v tejto úlohe vzťahu medzi „Ja“, „ty“ a „my“ determinuje, ako človek vidí prítomnosť ním samým, a k nemu, Jednému, ktorý je úplne odlišný: Je on súperom, nebezpečným alebo dôvod na dôveru? A v tomto rozhodujúcom zvrate, kedy človek v dlhom životnom behu môže absolútne protirečiť tomuto Svedkovi alebo mu povedať Áno v postoji úcty a vďaky.

Táto reflexia nás posúva k reálnemu štartovaciemu bodu o otázke Boha, ktorý je oveľa viac základný ako debata o dôkaze Božej existencie, Je možné si to objasniť pomocou dejín náboženstva. V dejinách náboženstiev ľudstvo, s ktorým je identické s našimi intelektuálnymi dejinami, ešte v narodení vysokých kultúr, Boh je predstavený všade ako počiatok s očami na všetky strany, ako akt absolútneho videnia. Táto archaická idea je zachovaná v obraze Božieho oka, ktoré sme my kresťania prijali do kresťanského umenia: Boh je oko, Boh je akt videnia. A pred touto základnou skúsenosťou človeka: človek vie, že on je vediaci. Vie, že pred ním nie je nič definitívne skryté. Človek vie, že jeho život leží otvorený v každom bode k tomu, aby bol videný. Nič z jeho života nie je zatajené, a pred Božím pohľadom nie to úniku. Ľudský život je v stave „byť videný“. Jeden z najkrajších žalmov v Starom zákone je modlitba, ktorá vyjadruje presvedčenie, že človek je sprevádzaný počas celých svojich dejín:

Pane, ty ma skúmaš a vieš o mne všetko;

² ty vieš, či sedím a či stojím.

Už zďaleka vnímaš moje myšlienky:

³ či kráčam a či odpočívam, ty ma sleduješ.

A všetky moje cesty sú ti známe.

⁴ Hoci ešte slovo nemám ani na jazyku,
ty, Pane, už vieš, čo chcem povedať.

⁵ Obklopuješ ma spredu i zozadu
a kladieš na mňa svoju ruku.

⁶ Obdivuhodná pre mňa je tvoja múdrosť;
je taká veľká, že ju nemôžem pochopiť.

⁷ Kam môžem ujsť pred tvojím duchom
a kam utiecť pred tvou tvárou?

⁸ Ak vystúpim na nebesia, ty si tam;

ak zostúpim do podsvetia, aj tam si.

⁹ I keby som si pripäl krídla zorničky
a ocitol sa na najvzdialenejšom mori,

¹⁰ ešte aj tam ma tvoja ruka povedie
a podchytí ma tvoja pravica.

¹¹ Keby som si povedal: „Azda ma tma ukryje
a namiesto svetla ma zahálí noc,“

¹² pre teba ani tmy tmavé nebudú
a noc sa rozjasní ako deň.

Tebe je tma ako svetlo.

Človek môže rozumieť tomuto stavu „byť videný“ v priamymi cestami. On môže to vnímať ako snímku, ktorá ho rozruší. On môže cítiť nebezpečenstvo a vnímať, ako priestor jeho života je obmedzený. Akokoľvek, môže to vnímať aj opačne. V tejto prítomnosti, čo ho obklopuje, človek – ktorý je stvorený pre lásku – môže nájsť istotu, po ktorej jeho čisté bytie túži. On môže to vnímať ako premoženie samoty, ktorá človeka môže zničiť. V tom spočíva úplná kontradikcia bytia, ktoré túži hlboko po „ty“; po živote, ktorý je účastný na druhom. V tejto skrytej prítomnosti, človek môže hľadať príčinu dôvery, niečo čo mu dovolí žiť. To je miesto, ktoré rozhodne o otázke po Bohu. To závisí od toho, ako človek vníma svoj život v hlbšej úrovni. Chce zostať nevidený? Chce iba byť sám – „Chceš byť ako Boh!“?

4.1 Postoje človeka k viere

Zoči-voči nadprirodzenej skutočnosti môže človek zaujať tri postoje:

1. **svet nemá žiadnu príčinu, dôvod ani finalitu.** Posledné otázky človeka nemajú zmysel a niet na ne žiadnej odpovede, lebo za svetom nestojí nič. Ide o pozitivistický ateizmus súčasného materializmu a nihilizmu, ktorý odmieta akúkoľvek transcenciu. Celkom popiera existenciu Boha.
2. **existencia sveta má svoj dôvod,** jeho základom je vyššia inteligencia. Za svetom (alebo vo svete) je čosi (alebo ktosi), **ale nemá mi čo povedať.** Ide o racionalistický alebo existencialistický indiferentizmus, kompatibilný s panteizmom alebo panlogizmom, z náboženského hľadiska je obsiahnutý zvlášť v budhizme. Zastáva sa akýsi druh neznámej osoby (*Deus faber*).
3. **dôvod a zmysel sveta je v osobnom Bytí,** ktoré má v sebe všetky odpovede na posledné otázky človeka. Za svetom (zoči-voči mne) je

osoba, ktorá mi má čo povedať. Ide o náboženskú pozíciu zvlášť monoteistických náboženstiev židovstva, kresťanstva a islamu. Zastáva existenciu Boha, s ktorým človek môže komunikovať (*Deus sapiens*)

4.1.1 Ateizmus

Kedysi dávno Goethe povedal, že **celé dejiny sú bojom medzi vierou a nevierou**. Často tento spor je definovaný ako *spor o slová, o ktorých platnosti sa nedá zistiť nič istého*. Preto sa zdá, že diskusia o viere nemá zmysel. Východisko pre mnohých sú Heglove a Nietzscheho tvrdenia o „smrti Boha“. V dnešnej dobe sa postoj človeka voči Bohu alebo božstvu podstatne zmenil. Pre náboženského človeka do obdobia stredoveku, Božská realita bola vnímaná ako pravdivá a skutočná. Ona bola tou, čo definovalo a charakterizovalo tento svet. Naopak, svet bol často vnímaný ako realita zdanlivá a temná.

Ateista je človek, ktorý neverí v nijakú silu mimo hraníc svojej skúsenosti. V minulosti ateizmus bol akoby privilegium vzdelancov. Dnes sa ateizmus šíri masovým spôsobom po celom svete. Práve dvadsiate storočie je obdobím, kedy po prvýkrát sa ateizmus stal otázkou nás a nie len niektorých jednotlivcov. Stáva sa životnou normou v modernej spoločnosti. Jeho prívrženci kritizujú nielen náboženstvo svojho životného prostredia, ale popierajú vôbec každé náboženstvo.

Táto pozícia kresťanského myslenia sa zvlášť mení v 20. tom. storočí. Do popredia sa dostáva skúsenosť zmyslov. Pravdivou realitou je tá, ktorú je možné vnímať zmyslami. Skúsenosť Boha sa obmedzuje a rastie skúsenosť pomínuteľného sveta. Z Boha sa postupne stáva jednoduchá ideológia. Aj dnes nihilistický výrok o smrti Boha môže byť vnímaný ako kultúrna pozícia súčasného človeka voči všetkému posvätnu. V tomto analogickom ponímaní hovorí M. Heidegger o „neprítomnosti Boha“, a Martin Buber o „temnote“ súčasného sveta. V období vojny D. Bonhoeffer a A. Delp hovoria o antireligióznej dobe, kedy antické náboženské pojmy sú nemohúce a nepochopiteľné.

Žijeme dobu, kedy ateizmus nie je dôležitý len pre malú skupinu ľudí, ale prenikol do myslenia a života celej spoločnosti. Ako zdôrazňuje Druhý vatikánsky koncil: *„ateizmus treba započítať medzi najväznejšie skutočnosti našich čias a podrobiť ho dôkladnému rozboru“* (GS 19). Ateizmus v širšom slova zmysle, ako ho chápeme dnes, je fenoménom modernej doby. Pre niektorých je to postoj odmietnutia Boha; pre iných je to neschopnosť človeka

poznať, hovoriť a prijímať Boha; ďalší skúmajú Božiu existenciu takými metódami, ktoré sú vlastné pozitívnym vedám, a tak seba a ďalších privádzajú k omylu; ďalší zasa nepripúšťajú nijakú absolútnu pravdu. Niektorí natoľko zdôrazňujú a vyvyšujú človeka, že viera v Boha sa tým takmer vytráca a nemá priestor. Mnohí si vytvorili takú predstavu o Bohu, ktorá je nezlučiteľná s Bohom evanjelia a následne odmietli Boha úplne. Najväčšia skupina ľudí je tá, ktorí sa o problém Boha vôbec nezaujímajú; realita Boha sa pre nich stala nezaujímavá; nemajú motív, prečo sa ním zaoberať; či nepocitujú nijaký náboženský nepokoj. Okrem toho častým motívom vzniku ateistického postojú je vzdor proti zlu na svete.

Najvýznamnejším otcom ateizmu bol nemecký filozof Friedrich Nietzsche, ktorý v kresťanstve videl proces okrádania a poníženia človeka až do krajnosti. Pre neho dejiny kresťanstva sú „históriou na zaplakanie... Boh je myšlienkou, ktorá skrívá všetko, čo je rovné“. Aby sa človek od neho oslobodil, netreba podvracať dôkazy jestvovania Boha. Stačí ukázať, ako sa mohla uchytiť idea Boha v ľudskom vedomí. Podľa neho idea Boha mala jediný cieľ: skrotiť človeka. Preto treba vytrhnúť z človeka túto vieru a pozdvihnúť ho. Treba hrdo vyhlásiť „smrť Boha“.

V diele *Radostná zvesť* Nietzsche rozpráva o blázni, ktorý za jasného dňa vyšiel s lampášom v ruke na trhovisko a kričal: „Hľadám Boha“. Práve sa tam zišli tí, ktorí neverili v Boha, a začali sa smiať a vtipkovať. Blázon sa vrhol medzi nich: „Kam odišiel Boh?“ Poviem vám to: Zavraždili sme ho, vy a ja. Ako sme len mohli vysušiť more? Ako sme len mohli odtrhnúť túto zem od jej slnka? Všetko zhaslo. Letíme ničotou a nocou, večnou nekonečnou nocou“. Ľudia sa na neho dívali nechápavo a bolo vidieť ich nesúhlas. Blázon praštil lampášom o zem a povedal si: „Prišiel som príliš zavčasu. Ľudia nechápu, čo sa stalo. Ale stala sa hrozná, prevratná udalosť a je v pohybe. Príde a vstúpi do našich dejín – za sto rokov, za dvesto rokov...“

Ateista, žijúci dôsledne bez Boha a bez hodnôt spočívajúcich na existencii Boha a na Kristovom evanjeliu, je pre Nietzscheho človekom, ktorý sa prebudil do tvrdej pravdy. Tá ho oslobodzuje a navracia jeho pôvodnej identite, jeho základu a prameňu - jeho animalite, inštinktom, chuti do života, do rodenia a zanikania.

Takto človek oslobodený od Boha zisťuje, že nie je obrazom Boha – imago et similitudo Dei – ale sám sebou so svojím dravým animálnym pudom a túžbou po živote. Takýto človek nemôže byť cieľom svetového diania, ako to poukazuje kresťanstvo; môže však byť mostom, prechodom a cestou k vyššej

bytosti – k nadčlovekovi. Núti človeka, aby si sám zo seba vytvoril nové nebo na zemi; aby dal zmysel svojej tragickej a nezmyselnej existencii; aby sa stal pánom svojho osudu, celkom slobodný s uvoľnenou vôľou k moci; aby sa stal novou bytosťou – nadčlovekom. Neostáva mu iná cesta, než vysloviť „áno“ k samej tragédii: táto najhlbšia absurdita vesmíru a života spočíva „v zákone večného návratu“. Nietzsche vidí v tomto horizontálnom modeli spásy výkupnú a obrodzujúcu silu.

Nietzscheovi životopisci, medzi nimi aj jeho sestra, konštatujú, že v mladosti ľudský priveľa očakával od kresťanstva. Na rozdiel od iných ateistov, Nietzsche nevyčítal kresťanstvu inkvizície, krížiacke výpravy, pokánie askétov a extázy mystikov, ale že je primálo prísne a primálo požaduje. Keď v ňom nenašiel to, čo hľadal, obrátil sa proti nemu. Psychológovia pripomínajú, že to je známy psychologický proces, ktorý sa často vyskytuje v sklamaných ľuďoch. Nietzsche prejavoval vášnivú nenávisť voči kňazom. Volal ich „trpaslíkmi“, „rasou parazitov“, „patentovanými ohováračmi sveta“, „jedovatými pavúkmi“, „najrafinovanejšími pokrytcami“. Ale aj napriek tomu chvíľami ich nemohol neobdivovať, lebo svoje životy zasvätili ideálu: „*Lud má tisíckrát pravdu, keď si ctí týchto ľudí. Tieto kňazské duše, tiché, jednoduché, čisté, ktoré patria jemu, a ktoré vyšli z neho, ktoré však boli vyvolené a posvätené...*“

Prečo sa zaujímame o najradikálnejšieho ateistu sto rokov po jeho smrti? Hlavne preto, že jeho ateizmus má čosi povedať dnešným kresťanom. Nezďajú sa vám známe tieto slová: „*Neverte v nijaký poriadok! Celkový charakter sveta je na celú večnosť bez poriadku a formy, je to chaos. Nijaká morálka! Nevyhýbať sa hrubosti! Kto je veľký, je krutý! Ak máte veľký cieľ, stojíte nad svojimi činmi a nad svojimi sudcami. Stojíte i nad spravodlivosťou!*“? Nie sú ním prezentované postoje povedomé ba dokonca prežívané v našom okolí? Nechceme patriť medzi ľudí, ktorí sú nad vecou? a-náboženský, a-politický, a-národný, a-kultúrny, a-umelecký, a-etický... Ľuďmi, ktorí pre slobodu (alebo skôr anarchiu) neuznávajú žiadne zákony, nijaké zábrany, nič nedotknuteľné či posvätné?

Friedrich Nietzsche obraňoval svoje šialené vízie tvrdením: „*Boh je mŕtvy!*“ a po tejto **smrti Boha** sa podľa neho vytvorili neslýchané možnosti života a sveta. Rastie nová sloboda, neviazaná žiadnymi zákonmi, Desatorom či hranicami. No obraz takéhoto sveta by nebol dokončený, keby sme nedoplnili jeho vlastné slová: „*Kam sa to pohybuje? Prepadáme sa? Dozadu, naľavo, napravo, dopredu či na všetky strany? Existuje ešte nejaké hore a dole???*“ V ateizme môžeme vidieť aj impulz, ktorý kresťanom má poukázať, čo

môže vypuknúť z ľudskej nedokonalaj viery, či skrytej nevery. Preto Tomáš Halík poukazuje, že mnohí takzvaní bojovní ateisti preukázali kresťanstvu vzácne a nedocenené služby. Nejednen kresťanský mysliteľ pripisuje Nietzschemu a iným veľké zásluhy pri prekonávaní chybného pojatia Boha. Mnohí poukazujú na falošné, infantilné a deštruktívne obrazy Boha, ktoré sú ľudskými projekciami, tieňom superega, rigidným nástrojom morálnej kontroly, výrazom nesprávneho svedomia, prejavom sentimentu, závisti či ducha pomsti slabých voči silným. Práve v boji s ním sa sformulovali mnohé vieroučné pravdy; bez nich si nevieme predstaviť modernú filozofiu a teológiu.⁵⁹

Túto slávnú vetu „Boh je mŕtvy“ je možné pochopiť len v celej jej kontexte. Táto veta je odpoveďou na otázku „Kde je (váš) Boh?“ Môže byť bojovnou otázkou proti falošným bohom, ale môže byť volaním viery ku skrytému Boh v čase utrpenia.

Moderný ateizmus sa predstavuje v podobe systému, ktorý privádza požiadavku samostatnosti človeka tak ďaleko, že odmieta akúkoľvek závislosť od Boha. Tvrdí, že sloboda človeka spočíva v tom, že si je sám sebe cieľom, jediným tvorcom a správcom svojich dejín. Tým vylučujú uznanie Boha za Pôvodcu a Cieľ všetkého. Túto mienku podporuje aj pocit moci, ktorý súčasný technický pokrok dodáva človeku. Napriek tomu k *rozhodnému ateizmu* sa hlási veľmi malé percento Európanov a v iných častiach sveta ani neexistuje.

V živote človeka sa môže stať, že na toto dôverné a životné spojenie s Bohom zabudne, či dokonca ho výslovne odmieta. Takýto ľudský postoj môže mať rozličné príčiny:

1. vzbura voči zlu vo svete,
2. náboženská nevedomosť alebo ľahostajnosť,
3. starosť o svetské veci a bohatstvá,
4. zlý príklad veriacich,
5. myšlienkové prúdy nepriateľské voči náboženstvu,
6. postoj človeka, ktorý sa zo strachu skrýva a uteká pred Bohom.

Postoj kresťanstva k ateizmu

Aj keď moderný človek sa odklonil do Boha a transcendentna, to neznamená, že Boh prestal žiť. Ani slová Nietzscheho nechcú povedať, že Boh

⁵⁹ Porov. HALÍK, T. *Vzývan a nevzývan*. s. 88-89.

nie je. Toto tvrdenie by bolo absurdné a nezmyselné v logickom význame. Večné bytie totiž nie je možné zabiť. Na druhej strane nie je možné dokázať existenciu ani neexistenciu Boha. Smrťou Boha sa tvrdí, že z viery v neho nevychádzajú žiadne impulzy určujúce život a dejiny. Už nie je prítomný ako živá skutočnosť v našom živote. Výpovede viery nesúvisia so žiadnou otázkou života. Ide o odtrhnutie viery od ľudskej skúsenosti. Dôsledok je ľahostajnosť vo viere.⁶⁰

Kresťanstvo si je vedomé vážnosti problémov, ktoré vyvoláva ateizmus. Pokladá za potrebné podrobiť tieto príčiny serióznemu a dôkladnému skúmaniu. Uznávať Boha nie je v rozpore s dôstojnosťou človeka. Kresťanstvo si je vedomé, že náuku, morálku, filozofiu, ktoré hlása v ničom neprotirečí ľudskému rozumu a skúsenosti; dokonca poukazuje na ateizmus, ako na niečo, čo pozbavuje človeka jeho vrodenej dôstojnosti. Súčasne sa usiluje odhaliť v mysliach ateistov skryté príčiny ich popierania Boha. Totiž človek má práve v Bohu svoj základ a zavŕšenie. Prijíma od Boha Stvoriteľa dar rozumu a slobody a má žiť slobodne v ľudskej spoločnosti. Boh ho však predovšetkým povoláva ako syna, aby mal spoločenstvo s ním samým a bol účastný na jeho blaženosti.

Cirkev tiež zdôrazňuje, že viera nezmenšuje dôležitosť pozemských povinností, ale skôr napomáha ich plnenie novými pohnútkami. Motívom konania človeka ta nie je obyčajná zisťnosť, ale presvedčenie, že chcem konať dobro aj keď mi to neprinesie konkrétny úžitok. Súčasne bez božského základu a nádeje na večný život ľudská dôstojnosť trpí veľmi ťažkým ujmu; záhady života a smrti, viny a utrpenia zostávajú nevyriešené, takže ľudia nezriedka upadajú do zúfalstva.

Riešenie proti duchu ateizmu je možné nájsť vo vhodne predkladaného kresťanského myslenia a od bezúhonnosti života Cirkvi a jej členov. Cirkev má sprítomňovať Boha tým, že sa neprestajne obnovuje a očisťuje. V pravdivej a živej viere byť svedectvom pre dnešný svet.

Cirkev veľmi dobre vie, že jej poslanstvo je v súlade s najskrytejšími túžbami ľudského srdca, keď háji dôstojnosť povolania človeka a tak vracia nádej tým, ktorí už neveria vo svoje vyššie určenie. Toto poslanstvo nielenže človeka o nič neoberá, ale naopak, slúži mu na rozvoj, keď šíri svetlo, život a slobodu. Bez neho nič nemôže uspokojiť srdce človeka: „Pre teba si nás stvoril, Pane, a nespokojné je naše srdce, kým nespočinie v tebe“.

⁶⁰ Porov. KASPER, W.: *Úvod do viery*. Spišské Podhradie : Spišský kňazský seminár 1991, s. 7-9.

4.1.2 Sekularizmus

Druhým postojom dnešného človeka voči náboženstvu a náboženským hodnotám je pluralizmus názorov a k polarizovaniu stanovísk. To sa dotýka nie len okrajových stanovísk a otázok formulovania. Existujú protichodné názory i v otázkach, čo je jadrom kresťanskej zvesti a podstatou kresťanstva. Viera tak stráca svoju jednoznačnosť a svedectvo. Vplyvom tejto skutočnosti mení sa postoj človeka k realite. Viera sa dostáva do úzadia a necharakterizuje celé ľudské presvedčenie a konanie.⁶¹ Ide o postoj moderného sveta, ktorý sa nazýva **sekularizáciou**: ide o proces, ktorý priniesol vnímanie sveta a jeho rôznych oblastí (politika, kultúra, ekonómia, veda a ďalšie) bez vzťahu k transcendentnu. Sekularizmus môže mať rôzne príčiny, medzi ktoré iste patrí aj reakcia na kresťanstvo; pre zanedbanie výchovy vo viere alebo pre pomýlený výklad učenia, pre nedostatky náboženského, mravného a spoločenského života zahalovaná pravá tvár Boha a náboženstva.

Sekularizmus možno vnímať ako odmietnutie a vzdialenie sa myslenia človeka od Boha a od kresťanstva; preto je úlohou kresťanstva, aby ponúкло zaujímavú odpoveď na túto skutočnosť; istú obnovu kresťanstva v dnešnej dobe, aby kresťanstvo novým a zaujímavým spôsobom zodpovedalo na otázky súčasnej doby a bolo opozitum sekularizácie (porov. FC 52).

Viacerí teológovia poukazujú na fakt, že moderná sekularizácia je produktom kresťanstva, dokonca svetská aktualizácia kresťanstva. V takejto perspektíve moderného ateizmu, ktorý zabudol na vlastné kresťanské korene a prestavuje svoj protest pri nim, je možné interpretovať proces moderného sekularizmu. Takýto sekularizmus neodmieta akceptáciu kresťanstva, ako legitímnu súčasť spoločnosti. Je presvedčený, že moderná doba sa zrodila ako antitéza voči kresťanstvu a bola vždy sprevádzaná ako protest voči cirkvám. Ak preskúmame výsledky, sekularizovaný svet sa stáva indiferentný voči kresťanským hodnotám. Aj preto, mnohí považujú sekularizovaný svet ako tretí interpretatívny model: moderná doba sa zrodí na základe aktu samopotvrdenia človeka či už voči neznesiteľnej transcendentie, ktorá

⁶¹ Ateisti tvrdia, že Boha niet. Kresťania a Židia tvrdia, že Boh existuje. Agnostik hovorí: To nemôžem vedieť. Netvrdí striktné, že Boh nejestvuje, ale nemôže veriť, lebo svojou múdrosťou človek nedokáže zodpovedať na otázku existencie Boha. Preto pre neho nie je možné veriť v Boha. Nesnaží sa ostatných presvedčať o pravdivosti alebo nepravdivosti. Je tolerantný. Ak má niekto vieru, a robí ho to lepším človekom, nech si tú vieru zachová. Ale je viera len o tom, či som lepší alebo nie? Podvádzat' seba samého, aby som sa stal lepším človekom? Presvedčiť sám seba, že existuje Boh, aby som bol motivovaný posunúť svoju morálku o jeden-dva stupne hlbšie?

zotročuje človeka, ako aj zlaicizovaných cirkevných štruktúr, ktoré sa stávajú reakčnými a represívnymi. Moderná doba je vysvetľovaná ako kritická reakcia na kresťanstvo a ako pokus samozaloženia sekularizácie ako reálny proces, ktorý moderná doba spoznala. Ona je tá, ktorá je potom schopná interpretácie predchádzajúcej doby.⁶²

V tomto duchu je možné vnímať rozličné pramene sekularizmu. Ono vzrastá ako reakcia v mene slobody a proti absolutistickému obrazu Boha. Ono sa javí neoddeliteľne zviazaný na modernú subjektivitu, ktorá neospravedlňuje viac vlastnú autonómiu spôsobom theonómy⁶³, a to imanentným spôsobom, ale skôr kritickým voči náboženstvu, a tiež preto sa odvoláva na antický humanizmus. Rastie kultúra, ktorá vo svojej podstate sa chce odlíšiť od obrazu typicky stredovekého. „Hypotéza Boha“ stráca stále viac svoju funkciu v tomto svete. Musí sa žiť v tomto svete „etsi Deus non daretur“. Pre čo, tiež viera v Boha sa stáva nejasná, chudobná na skúsenosť a prázdna v realite: Boh sa stáva stále viac nereálnejší. Koniec-koncov „Boh je mŕtvý“ môže vysvetliť súčasnú situáciu života a reality moderného sveta.

„Táto stará pozitivistická idea zatláča Boha na okraj ľudského života ako nepotrebnú hypotézu: svet a život človeka v ňom možno vysvetliť aj bez Boha. Dnešný svet sa buduje a organizuje na zásadách, ktoré nemajú s Bohom nič spoločné, alebo ktoré ho priam vylučujú z myslenia ľudí. Sekularizmus je spoločným menovateľom všetkých svetonázorov, v ktorých sa vychovávajú milióny mladých ľudí po celom svete. Filozofia, literatúra, politika, kultúra a celý verejný život obchádza myšlienku Boha a duch ateizmu vniká do všetkých oblastí súčasného života. Dnešní ľudia vždy viac strácajú zmysel nadprirodzena a potrebu spásy. Vo verejnom živote sa spravujú tak, ako keby Boha nebolo.

Niektorí filozofi vidia koreň ateizmu v tom, že v súčasnom svete prevláda prvenstvo činnosti nad bytím. Ako najvyššími hodnotami sa stávajú výnos a zisk. Človek má toľko, koľko si vyprodukuje. V minulosti sa človek hodnotil podľa svojho bytia, podľa toho, čo je vo svojej ľudskej prirodzenosti. Dnes ľudskú bytosť nahrádza výroba, stroje a technika. Človeka ovláda produkcia a robí ho otrokom. Stroje sa môžu vždy viac zdokonaľovať, čo sa v praxi aj uskutočňuje, kým človek ostáva spútaný okovami svojej prirodzenosti. Človek sa vo svojej podstate nezmenil. Hoci vyrába stroje, ktorými sa zmocňuje vesmíru, má to isté telo ako jeho jaskynný praotec. Klasický svet bol vystavený

⁶² KASPER, W. do s. 16

⁶³ Boh je rozlišovacím svetlo ľudskej etiky.

na primáte bytia, ktorému podriadil činnosť ako prostriedok zdokonaľovania. Dnes je to naopak: trpíme na rozpoltenosť medzi naším bytím a zbožňovanou činnosťou. Táto aktivistická mentalita stráca zmysel pre náboženské pojmy. Kde činnosť je cieľ a kde sa neberie ohľad na bytie, tam sa stupnica hodnôt redukuje na výroby; tam niet miesta pre absolútno, pre transcenciu. Človek sa vyhlasuje za stvoriteľa, lebo nepotrebuje Boha. Na prekonanie tohto rozporu sa nemožno jednoducho vrátiť do minulosti, ani odmietnuť všetko moderné, lebo pokrok nemožno zastaviť. Našou úlohou musí byť prijať nový svet, vrátiť mu človeka, usmerniť ho na opravdivé hodnoty.⁶⁴

Reakcia kresťanstva

Kresťanstvo si uvedomuje narastajúce šírenie náboženskej ľahostajnosti a ateizmu v jeho rozličných výrazových formách, predovšetkým v dnes najčastejšej forme sekularizmu. Človek, zaslepený úspechom svojich výdobytkov a nezadržateľným vedeckým rozvojom, a ešte viac fascinovaný najsladším a vždy novým pokušením, chce sa stať ako Boh neohraničeným používaním svojej slobody (porov. Gn 3,5), vytrháva zo svojho srdca náboženské korene. Zabúda na Boha, považuje ho za bezvýznamného pre svoju vlastnú existenciu a odmieta ho, aby sa klaňal najrozličnejším „idolom“.

Aktuálny fenomén sekularizmu je v skutočnosti ťažkým problémom: zasahuje nielen jednotlivca, ale v určitom zmysle celé spoločnosti, ako na to poukázal Druhý vatikánsky koncil: „...stále početnejšie zástupy prestávajú praktizovať náboženstvo“. Fenomén odkresťančenia postihuje národy so starou kresťanskou tradíciou, ktoré si naliehavo vyžadujú novú evanjelizáciu.

A predsa sa nedá celkom vyhasiť hľadanie a potreba náboženských hodnôt. Svedomie každého jedného človeka, ktorý má odvahu postaviť sa zoči-voči najzákladnejším otázkam ľudskej existencie, predovšetkým k otázke o zmysle života, utrpenia a zomierania, nemôže sa vyhnúť tomu, že by si neprivilastnil slová pravdy, ktoré zvolal sv. Augustín: „Pre seba si nás stvoril, Pane, nespokojné je naše srdce, kým nespočinie v Tebe.“ Tak svedčí aj dnešný svet stále mnohorakejším a živším spôsobom o otvorenosti ľudí voči duchovnému a transcendentnému chápaniu života, o novom hľadaní náboženských hodnôt, o návrate ku tomu, čo je sväté a k modlitbe, o túžbe slobodne vzývať meno Pánovo. (ChL 4)

⁶⁴ SENČÍK, Š. Moderný ateizmus – výzva kresťanom

Evidentne nie je možné vymazať realitu Boha a myslieť si, že všetko zostane ako prv. V dejinách ľudstva termín „Boh“ prezentuje základ a posledný cieľ človeka a sveta. Ak sa Boh stratí, tiež svet stratí vlastný dôvod a určenie, a každá vec riskuje stávať sa bez zmyslu. Vskutku, máš zmysle len to, čo sa vtesná do širšieho kontextu. Keď sa stratí celkový zmysel, keď sa viac neprijíma Božia reality, ktorá všetko determinuje, všetko usporadúva a podopiera, tiež veci sa stanú bez zmyselné. Všetko sa pohrúži do ničoty. Už J. Paul, Jacobi, Novalis, Fichte, Schelling, Hegel už tušili, že takéto smerovanie sa zavŕši v nihilizme. F. Nietzsche bol jeden z mála, ktorý definoval, nihilistické konsekvencie takéhoto zmýšľania.

4.1.3 Viera v Boha

Skúsenosť hovorí o vpísanej túžbe človeka po Bohu. Človek je nie len stvorený Bohom, ale aj priťahovaný Bohom. V ňom človek nachádza jediné pravé šťastie. Kresťanstvo si je vedomé toho, že „*najvyšší dôvod ľudskej dôstojnosti spočíva v povolání človeka k spoločenstvu s Bohom*“ (KKC 27). Od momentu vzniku, človek je pozvaný k dialógu s Bohom. Boh ho z lásky stvoril a z lásky ho neprestajne udržuje. Toto hľadanie človek prejavil rôznym spôsobom v priebehu svojich dejín - modlitby, obety, kultu, meditácie atď. Tieto prejavy sú svedectvo ľudskej túžby po Bohu.

Keď v bežnej reči povieme: „*Verím, že...*“, často tým vyjadrujeme, že máme len neistý, hmlistý poznatok o tej danej skutočnosti. **Nemôžeme ju rozumovými postupmi dokázať, napriek tomu sme presvedčení o pravosti nášho postoja.** Niečo podobné človek zažíva dennodenne v postoji *dôvery* vo vzťahu druhým ľuďom. Milujeme ich, prijímame, pomáhame aj keď nás zradia, odmietnu.

Veď človek prijíma nejaké presvedčenie nie na základe toho, či to chce alebo nechce prijať, alebo len podľa toho, či sa mu to zdá správne alebo nie! Ak by sa napríklad zmýlil, ešte by to nedokazovalo, že je zlým človekom. Na druhej strane, ak by dôvody prijať to považoval za zlé, ale predsa by sa snažil tomu uveriť, bol by hlupákom. Ale niekedy to nie je celkom tak. **Často vychádzame z predpokladu, že ľudská myseľ a vôľa sú ovládané rozumom.** V skutočnosti to nemusí byť pravda.⁶⁵

⁶⁵ Napríklad: náš rozum môže byť skalopevne presvedčený, že anestézia ma nezabije a je potrebná k vykonaniu operácie, ktorú pre zdravotný stav pacienta je potrebné vykonať. Na základe dôkazov je človek skalopevne presvedčený, že ma anestézia nezabije a že dôkladne vyškolený lekári ma nezačnú operovať skôr, ako budem uvedený do umelého spánku. Toto

Predstavte si človeka, ktorý svojím rozumom dôjde k záveru, že existujú pádne dôkazy pre pravosť kresťanstva. Prídu chvíle, kedy by sa mu hodilo, aby kresťanstvo neexistovalo: keď bude obklopený ľuďmi, ktorí budú útočiť na neho presvedčením a smiať sa mu; alebo bude mať možnosť získať peniaze nie čistým spôsobom; bude potrebovať zaklamať, aby sa vyhol nepríjemnostiam; zatúži po žene, ktorá mu nepatrí; atď... Tu vidno bleskový útok ľudských túžob a priání – sú to situácie, kedy sa proti kresťanstvu nepostaví rozum s argumentmi ale jednoduchá nálada.

Viera v tomto zmysle je umenie držať sa toho, čo sme už prijali svojím rozumom. Nálady totiž sa budú neustále meniť, preto možno o viere hovoriť, ako o dôležitej čnosti. Ak sa nenaučíme svoje nálady odsúvať do určitých hraníc, nebudeme nikdy poriadnym kresťanom ani poriadnym ateistom. Budeme iba stvorením, ktoré sa potáca zo strany na stranu a je závislé od počasia alebo správneho trávenia. Preto je potrebné sa cvičiť vo viere. A v takomto chápaní je nutné hovoriť o viere ako o čnosti! Je nutné denne sa zaoberať niektorými základnými pravdami kresťanstva. Keby sme skúmali ľudí, ktorí stratili svoju vieru, prišli by sme k poznaniu, že táto ich viera potichučky vyhasla kvôli nezájmu o jej prehlbovanie.⁶⁶

K vytvoreniu uceleného obrazu o tejto čnosti patrí aj poznanie, že všetky naše schopnosti – napríklad schopnosť premýšľať alebo hýbať sa – nám boli dané Bohom. Aj keby sme každý moment svojho života venovali výlučne službe Bohu, nemohli by sme mu dať nič, čo by svojím spôsobom mu už nepatrilo.⁶⁷ Iba ak človeku dôjde toto poznanie, môže Boh začať s ním vytvárať vzťah. Až potom začína opravdivý život viery, a my môžeme hovoriť o skutočnej čnosti viery.

vedomie a presvedčenie nič nemení na tom, že keď mi pichnú narkózu a potom na tvár priložia masku, náhle sa človeka zmocní detinská panika. Začnem premýšľať, že je už po mne, že sa uduším alebo sa bojím, že do mňa zarezú skôr, ako stratím vedomie. O toto presvedčenie alebo vieru ma nepripravil rozum (práve naopak, moja viera bola založená na rozume), ono spôsobila moja predstavivosť alebo emócie. Na jednej strane v tomto sa nachádzajú viera a rozum a na druhej strane emócie a predstavivosti.

⁶⁶ Ide o každodenné modlitby, či momenty zamyslenia nad Svätým písmom i pravidelné návštevy bohoslužieb. Musíme si neustále pripomínať, v čo sme uverili. Ani kresťanská viera, ani nijaká iná nebude v našej mysli žiť neustále.

⁶⁷ Človek, ktorý tvrdí, že Bohu dáva to alebo to, že mu slúži viac ako iný, podobá sa chlapcovi, ktorý príde k ocinovi a povie mu: „Oci, zajtra máš narodeniny, daj mi desať eur, aby som ti mohol kúpiť darček.“ A otecko mu peniaze pochopiteľne dá a z kúpeného darčeka má nesmiernu radosť. Je to krásne a milé, ale len hlupák by sa domnieval, že otec na tom zarobil 10 eur.

Niektorí chápu vieru ako **súhrn všetkého náboženského alebo konkrétne obsahy predložené k tomu, aby tomu verili**. Vzniká problém, ako uveriť všetkým tým dogmám a kresťanským vyznaniám viery. Tak viera je chápaná ako akési presvedčenie o pravdivosti vieroučných článkov, ktorú však nemožno dokázať. Aj preto, mnohým pripadá viera ako nezrelý postoj, či podriaďovanie autorite a neschopnosť držať sa svojho vlastného rozumu.

4.2 Viera vo Svätom Písme

Sväté písmo predkladá ako vzor viery postavu Abraháma: „Abram uveril Bohu a to sa mu počítalo za spravodlivosť.“ (Gn 15,6). Abrahámová viera sa viac obracala k Bohu ako len k vlastným možnostiam. Preto nasledoval Božiu výzvu a opustil krajinu, aby sa usadil tam, kde to označil Boh. Viera v tomto význame znamená **dôveru** ale taktiež **poslušnosť**. Spolieham sa na Boží prísľub a podľa toho aj konám.⁶⁸

Abrahám objasňuje, **čo znamená viera v biblickom zmysle**. Ním začínajú bohoľudské dejiny spásy. Preto ho Sväté písmo nazýva otcom veriacich (pórov. Rim 4,12). Abraháma opisuje Biblia, ako muža, ktorý stojí na hranici dvoch svetov. Sveta, ktorý beznádejne končí a sveta, ktorý začína a nikdy nekončí. *Deliacim momentom* celého Sv. Písma v tomto slova zmysle je 12 kapitola knihy Genezis.

Boli by ste šokovaní, keby ste vedeli, že jestvujú vydania Sv. Písma, ktoré začínajú nie 1. kapitolou knihy Gn – stvorením, ale 12. kapitolou – povolaním Abraháma. Je to zvláštne, ale niekedy si biblisti dovoľujú pomiešať kapitoly. Nie vždy je to na prospech veci, pretože často je to hypotetické prehodenie. Ale v tomto zmysle je to veľmi vážne a všetkými odborníkmi, biblistami na Sv. Písmo uznávané.

12. kapitola knihy Genezis tvorí naozaj predel. Prvé kapitoly (Gn 1-11) Svätého písma sú kapitoly o ľudskej neposlušnosti. Každý kto číta tieto kapitoly je upútaný tým rysom ľudstva, ktoré je tým negatívnym pólom našej osobnosti. Napríklad:

Už **prví ľudia – Adam a Eva** zhrešia, nie sú poslušní Bohu, hovoria všetky katechizmy Cirkvi: zhrešili hriechom pýchy a neposlušnosti voči Bohu a túto dogmatickú vetu môžeme aj z vlastnej skúsenosti potvrdiť. Je to naozaj povedané, možno trošku tak naivne. Je to príbeh páru, ktorý sa rozhodol

⁶⁸ Porov. GRUN, A: *Dimenze víry*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá 2006, s. 5-6.

neposlúchnuť v základnej veci a dotknúť sa stromu poznania dobra a zla. Niečoho, čoho sa človek nemôže dotknúť. Dotknúť sa môže, ale **nie bez následkov**. Pretože poznanie dobra a zla je vyhradené len tomu, kto je autorom celej reality; kto pozná hranicu medzi dobrom a zlom. A toto je problém človeka, pretože človek nepozná túto hranicu; pretože on nie je tvorcom reality.

A preto Boh zakázal dotýkať sa vecí, ktoré ohrozujú ľudstvo. *Napríklad:*

Alebo, odkiaľ poznáme, čo je to vražda? Je to znova etiologický text z Biblie – o **Kainovi a Ábelovi**, ktorý jasne vysvetľuje **príčiny a následky vraždy**. Z tohto príbehu vieme, čo je to vražda; čo znamená zabiť. Prečítať si ho znamená pochopiť každú vraždu – a to aj nenarodeného dieťaťa alebo starého človeka. A pochopiť, aké to má následky – tie psychické a výčitky svedomia. Je to príbeh o **každéj nenávisti, zlobe a závidi**. Vrah hľadá sám seba – sledovaný Bohom; objavuje sa v ňom svedomie a vzdor – to je presne popísaný psychologický popis vraždy.

Akonáhle sa v 20. storočí zopakoval **hriech Sodomy a Gomory** máme tu **AIDS**. Ako náhle človek nežije na zemi v usporiadanom vzťahu, ako hovorí kniha Gn – vo vzťahu medzi mužom a ženou, ale skúša iné alternatívy, prichádza následok tohto neporiadku. O tomto rozhodnutí človeka hovorí Sv. Písmo, že Boh sa „už nemohol dívať na tieto veci“.

Ďalej: **Lótova žena**, ktorá sa stala kameným stĺpom. Je to zvláštne rozprávanie, ktorému dnešný človek nechce rozumieť. Neposlúchla Boha – premenila sa na kamenný stĺp pri úteku zo Sodomy a Gomory – nie je to rozprávanie o tvrdosti ľudského srdca? Ide o text, ktorý v malebnom rozprávaní vysvetľuje, čo sa stane s človekom, keď neposlúchne Boha. Stáva sa vzdorovitým voči Bohu. Má podletené hodnoty vecí, neuznáva svedomie, neuznáva morálku – má tvrdé srdce, kamenné srdce.

Kapitoly 1-11 predstavujú takzvané *pradejiny* – biblický pravek, kde niekto už nevie žiadnym d'alekohľadom vedy celkom nahliadnuť. Sú to príbehy z dedičnej pamäte ľudstva, ktoré ukazujú predovšetkým to, že ľudstvo potom, čo neposlúchlo Boha, bolo odsúdené na skazu. Všetky tie príbehy Adam a Eva, Kain a Ábel, Babylonská veža, Sodoma a Gomora, potopa hovoria o neposlušnosti človeka, o základnom postoji, ktorý vyvracia Boží plán s ľudstvom a ničí zem.

12. kapitola začína **poslušnosťou jedného muža - Abraháma**, ktorého si Boh volí a posielal ho do krajiny, ktorú mu ukazuje. Táto Abraháмова poslušnosť je veľmi zvláštneho druhu. Je šokom, pretože je počiatkom príbehu

muža, ktorý robil presný opak. Keď mu Boh povedal odíť alebo urob to – urobil to. Biblia hovorí: „*počítalo sa mu to za spravodlivosť*“, veta, ktorú si všimol Martin Luter a ešte skôr sv. Pavol.

Podstatou viery je poslušnosť voči Bohu, dať sa viesť Bohom, dôverovať Bohu – to je Abrahámov príbeh. Spočíva to vtom, čo Ježiš najviac zdôrazňoval – nie bezduché výkonné zachovávanie života viery, ale žiadal poslušnosť vo viere, žiadal slobodu vo viere. A u koho v SZ toto vidíme, ak nie u otca viery Abraháma? Bol Božím miláčkom, Božím priateľom, pretože poslúchol Boha.

Abrahám nám ukazuje, že človek je ospravedlnený vierou, ale k nej treba pridať aj naše zbožné skutky, ktoré ale nemôžu byť dominantné, pretože sme spasení Kristovou smrťou. Takže nestačí veriť, že sme spasení a medzi tým byť komunistom (dnes možno voľnomyšlienkárom alebo liberálom) a robiť všetko zlé a občas sa ospravedlniť pred Bohom v sviatosti zmierenia. Prijatť vieru v Ježiša znamená, že ja skutkami musím dopĺňať, čo chýba na Kristovom utrpení.

Abrahám žije v chaldejskom Uri a uctieva si bohov svojho kmeňa, kým ho jedného dňa nezasiahne volanie Božie: „Odíť zo svojej zeme a od svojho príbuzenstva a zo svojho otcovského domu do zeme, ktorú ti ukážem. A učiním z teba veľký národ, požehnám ťa a zvelebím tvoje meno a ty budeš požehnaným... V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme!“ (Gn 12,1-3). „Abrahám uveril Bohu a počítalo sa mu to za spravodlivú zásluhu“ (Gn 15,6).

Abrahám uverí, t.j. vyvodí z Božích slov dôsledky a vydáva sa na cestu. Pritom riskuje všetko: dom i majetok. Kvôli Bohu sa zrieka vlasti (porov. *Hebr* 11,8-14). Vydá sa napospas neznámej budúcnosti. Spolieha sa len na Boha a jeho slovo. Navzdory všetkej nádeje je plný nádeje (porov. *Rim* 4,18). Tak sa stáva otcom veriacich.

Abraháмова cesta sa zavřila v ceste Ježiša Krista. Veriaci je pozvaný nasledovať ho. Ako Ježiš zanecháva domov a je stále na cestách, nemajúc kde skloniť hlavu (porov. *Mt* 8,20), tak aj jeho učeníci majú „*všetko zanechať*“, aby ho nasledovali (porov. *Mk* 10,28). Ježišova poslušnosť voči Otcovi ho privedie až na kríž, kde v najtemnejšej noci opustenosti zvolá: „*Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?*“ (*Mk* 15,34). Ale práve v okamihu smrti je Boh pri ňom a vzkriesi ho k novému životu. Tak sa stáva on, ktorý sa utrpením „*naučil poslušnosti*“ (*Hebr* 5,8), „*Základom a Dovřšením viery*“ (*Hebr* 12,2). Preto sa v Novom zákone slová „viera“ a „nasledovanie“ kryjú.

Viera je teda cestou. Treba po nej kráčať s nádejou, aby sme spoznali cieľ. Je súčasne **rizikom** - zanechaním starých istôt a odvrátením sa od zvyčajných spôsobov myslenia a konania. Toto všetko je možné iba preto, lebo viera je odpoveďou na predchádzajúce volanie. Veriaci sa naň spolieha, dôveruje Bohu a jeho slovu. Prvým slovom viery preto nie je „*Verím, že...*“, lež „*Verím tí*“. V tejto dôvernej oddanosti Bohu sa mu otvoria oči. Vo vonkajších slovách a úkonoch zjavenia objaví zjavujúceho sa Boha. Viera teda sprostredkúva nové poznanie. A predsa verí nie preto, lebo poznáva, ale poznáva preto, lebo verí. Nemôže ináč odpovedať na lásku Božiu, ktorú spoznal, ako láskou. Viera je v určitom zmysle vyznaním lásky Bohu. A tak Božie oslovenie vedie k osloveniu Boha, k modlitbe, ako k najdôležitejšiemu výrazu viery. Keďže veriaci vie, že Boh ho akceptuje, je schopný novým spôsobom akceptovať seba, iných a svet. Tak sa viera stáva skutkom, premieňajúcim život a svet.

Viera je teda všetko zahrňujúce existenciálne zameranie a k tomu zodpovedný život. Veriaci má účasť na hlbokom celoosobnostnom Ježišom živote. Hebrejská Biblia používa vo funkcii nášho výrazu «veriť» prednostne slovo «aman», ktoré sa doteraz vyskytuje v liturgickej formulke «amen». Prvotný význam slova «aman» je «byť pevný», «ustálený». Vecne sa výrazom viera chápe «prilnúť k Bohu», veriť mu a stavať na ňom, založiť svoju existenciu na ňom a nájsť v ňom svoju pevnú postać (pórov. Iz 7,9). Viera je dôvera vzhľadom na Ježiša Krista, že Boh bude človeku verný v každej životnej situácii, že bude oporou a obsahom života.

Veriť znamená povedať Bohu «amen» so všetkými dôsledkami, znamená najhlbšiu premenu človeka, jeho sebachápania a života. Vierou sa stáva v Kristovi novým stvorením (porov. Gal 6,15; 2 Kor 5.17).

List Hebrejom, ako jediná z kníh Svätého písma ponúka definíciu viery: „*Viera je základom toho, v čo dúfame, dôkazom toho, čo nevidíme.*“ (Hebr 11,1). Je nutné vyvinúť úsilie viery, aby som našiel Boha a jeho dielo. Jestvujú stopy, po ktorých sa možno vybrať. Boh dáva človeku presne toľko dôkazov, aby tí, ktorí ho chcú poznať, aby ho mohli dosiahnuť. Sväté Písmo jasne hovorí: „*Hľadajte a nájdete!*“ (Mt 7,7). Nájdú ho tí, ktorí sa rozhodli hľadať ho.⁶⁹ Viera je tak definovaná ako vytrvalosť a budovanie na pevnom základe. Aj preto prorok Izaiáš prehlasuje: „*Ak neveríte, veru neobstojíte.*“ (Iz 7,9). Toto konštatovanie by sme mohli interpretovať: Ak neveríte, chýba vám pevný

⁶⁹ Porov. STROBEL, L.: *Kauza viera*. Bratislava : Porta libri 2003, s. 7-24.

základ. Viera totiž vždy poskytuje životu pevnú pôdu pod nohami, na ktorej môže stavať. Nejde o nejaké slová či myšlienky, ale o samého Boha. Objavuje sa tu nové chápanie viery – **vytrvalosť** a **budovanie na pevnom základe**.

4.3 Aspekty viery

Dogmatika rozlišuje medzi tým, **v čo verím** (*fides quae creditur*), a medzi vierou **ako úkonom ľudského bytia** (*fides qua creditur*). Ďalej uvádza **vieru v osobu** (*fides cui creditur*), v ktorej nejde o jednoduchú dôveru, ale tiež o odovzdanie sa tomu, komu som uveril. Podstatou viery teda nie je to, že visím na sebe samom a na svojich kvalitách, ale hľadám, kadiaľ vedie cesta k životu. Viera ako presiahnutie mojej skutočnosti. Viera tak znamená vykročiť zo strnulého sveta jednoduchého fungovania a prejsť do sveta nového. Presiahnuť to, čo vidím svojimi očami, pokúsiť sa chápať videné z hľadiska viery a podľa toho následne zaujať k poznanej skutočnosti zodpovedajúce stanovisko.

Druhý vatikánsky koncil charakterizuje vieru takto: Vierou „sa celý človek slobodne oddáva Bohu tým, že mu podriadi svoj rozum a vôľu a dobrovoľne prijíma jeho zjavenie“ (DV 5).

Ak máme zhodnotiť, čo vlastne viera je, ukazuje sa nám päť aspektov:

Viera je odpoveďou človeka na Božie zjavenie. Nie je to teda hmlistý a bezobsažný pocit. Má svoj obsah. Je ním vlastne Boh sám, ako sa zjavil v bohoľudských dejinách spásy.

Odpoveď viery je možná iba vtedy, ak **Boh predchádza človeka a ožiari ho svetlom svojej pravdy**, ak ho uschopní vidieť a otvorí mu «oči srdca» (pórov. Ef 1,18). Viera je darom osvecujúcej milosti Božej. Ani vonkajšie dôvody ani rozumová bystrozrakosť a dôvtip, lež sám Boh musí človeka presvedčiť a ozrejmiť mu zjavenú pravdu.

Napriek tomu ostáva viera **slobodným a zodpovedným úkonom človeka**. Hoci jej pôvod nemožno hľadať ani v rozume, ani vo vôli, týka sa aj ich. Podľa Augustína patrí k úkony viery súhlas rozumu: verím, že Boh je a že sa mi zjavil; súhlas vôle: verím Bohu, t.j. dôverujem mu a úplne sa naňho spolieham. Z oboch vyplýva: verím v Boha, t.j. vydávam sa na cestu za ním a s ním.

Keďže viera je **skrz-naskrz Božím dielom a súčasne skrz-naskrz dielom človeka**, odohrávajú sa v nej bohoľudské dejiny spásy dnes a tu. Viera sa takto javí ako stretnutie, spoločenstvo a priateľstvo s Bohom. A práve v tom

spočíva zmysel ľudského života, spása celého človeka. Preto sa veriaci nachádza na ceste spásy.

To, prirodzene, **neznamená, že by spása pre veriaceho bola už zaručeným vlastníctvom**. Je skôr istotou nádeje, akýmsi prednimaním, anticipáciou večného nazerania Boha z tváre do tváre (pórov, 1 Kor 13,12). Napriek tomu ostáva viera človeka, nachádzajúceho sa ešte na ceste, vierou pýtajúcou sa, hľadajúcou a napádanou. Životné okolnosti dosť často hovoria celkom iným jazykom ako Božie slovo. Nezriedka tu platia iné, na prvý pohľad priateľnejšie smernice ako evanjelium, ktorého výroky tak často znejú pritvrdo a cudzo. Dokonca sa završuje zdá, že nezmyselnosti života, nespravodlivé utrpenie a ukrutná smrť sú výsmechom posolstva o Božej láske.

Veriaci nemá a nesmie utekať pred týmito a podobnými otázkami; nesmie však pred nimi ani kapitulovať. V konfrontácii s pochybnosťami, ktoré sa predstavujú v rozličných podobách a v rozličných časoch, sa viera upevňuje a overuje. Vždy znova a znova musíme zoči-voči «svetu» postaviť svoju vieru. Ako v Evanjeliu onen otec prosí o pomoc pre svoje choré dieťa, aj my prosíme: «Verím, Pane, pomôž mojej nevere» (Mk 9,24).

4.4 Boh - tajomstvo

Ak chceme prehľbovať svoju vieru, je nutné hovoriť o Bohu. Napriek teologickému a filozofickému uvažovaniu o Bohu, **On je a ostane pre človeka tajomstvom**, pretože nie je predmetom, ktorý možno bezprostredne spoznávať, ako napr. hmotné skutočnosti. *Boh nejestvuje spôsobom, akým jestvujú veci alebo ľudia*. Sväté písmo ho nazýva skrytým Bohom (porov. Iz 45,15), ktorý prebýva „v neprístupnom svetle“ (porov. 1Tim 6,16). Ľudia, konečné bytosti, nikdy nepochopia nekonečnú, všetko obopínajúcu a nesúcu Bytosť. „Obdivuhodná pre mňa je tvoja múdrosť; je taká veľká, že ju nemôžem pochopiť“ (Ž 139,6). **Boh je iba vtedy skutočným Bohom, ak jeho tajomstvo ostáva nedotknuté a človek uzná hranice svojho poznávania**. Boh, ktorého by človek plne pochopil, by nebol Bohom.

Na druhej strane človek dostáva od Boha povolanie spoznávať ho: „*V srdci mi znejú tvoje slová: „Hľadajte moju tvár!“ Pane, ja hľadám tvoju tvár. Neodvracaj svoju tvár odo mňa...*“ (Iz 27,8-9). Čím viac človek hľadá Boha, tým viac sa mu všetky reči o ňom budú zdať nedostačujúce. Svetlo Božieho bytia človeka oslepuje, a ľudské oči sú preň prislabé.

Pretože Boha možno spoznať iba nepriamo zostáva pre človeka tajomstvom. Jeho jestvovanie môže človek popierať. Otázka o Bohu však súvisí s celým radom iných otázok – napríklad otázka života či smrti, šťastia alebo bolesti. Veriaci je presvedčený, že iba tajomstvo Božie je odpoveďou na tajomstvo človeka. Je si vedomí, že je možné uviesť dôvody jeho existencie. Alebo zastáva názor, že všetky argumenty proti jestvovaniu Boha nie sú presvedčivé a dajú sa racionálne vyvrátiť.

Teda, čo znamená poznať a spoznať Boha? Zrejme čosi viac ako teoreticky vziať na vedomie jeho jestvovanie. V poznaní Boha ide aj o nás samých, o zmysel nášho bytia, o zmysel sveta. Poznanie Boha je preto dielom nielen rozumu, ale aj srdca, t.j. celej osoby. Spoznať Boha znamená aj uznať ho za dôvod a cieľ vlastného života, prijať ho ako jediné a absolútne dobro. Kto spozná Boha, vie, že mu vďačí za všetko. Spoznanie Boha sa preto neprejavuje iba myšlienkovým hľbaním, ale aj vďakou, chválou, oslavou a mravným životom. Povedomie, že Boh sa ujal človeka s láskou, ho privedie k tomu, aby akceptoval seba aj iných ľudí.

4.5 Dôkazy Božej existencie

Tu sa zastavíme nad dvoma veľkými osobnosťami, ktoré ponúkli odpoveď na otázku Božej existencie – pri dôkazoch **sv. Pavla** a **sv. Tomáša Akvinského**.

4.5.1 Sv. Pavol

Podľa sv. Pavla možno prirodzene poznávať Boha tromi spôsobmi, a to vo:

fyzickom poriadku – „Boží hnev z neba sa zjavuje proti každej bezbožnosti a nepravosti ľudí, ktorí nepravosťou prekážajú pravde. Je im predsa zjavné, čo možno o Bohu vedieť; Boh im to zjavil. Ved' to, čo je v ňom neviditeľné - jeho večnú moc a božstvo -, možno od stvorenia sveta rozumom poznávať zo stvorených vecí; takže nemajú výhovorky.“ (Rim 1,18-20)

morálnom poriadku - prirodzený zákon zaväzuje pohanov: „A keď pohanovia, ktorí nemajú (Mojžišov) zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom. Tým ukazujú, že majú požiadavky zákona vpísané vo svojich srdciach, čo im dosvedčuje zároveň aj ich svedomie aj ich myšlienky, ktoré sa navzájom obviňujú alebo i bránia; v

deň, keď Boh bude podľa môjho evanjelia skrze Krista Ježiša súdiť, čo je skryté v ľuďoch.“ (Rim 2,14-16).

historickom poriadku - Boh zjavuje pohanom svoju prozreteľnosť „Hlásame vám evanjelium, aby ste sa od týchto márností (= idolatria) obrátili k živému Bohu, ktorý stvoril nebo a zem, i more a všetko, čo je v nich. On v minulých pokoleniach nechal všetky národy ísť svojou cestou, ale bez svedectva o sebe samom neostával, lebo dobre robil: z neba vám dával dážď a úrodné časy a naplňal vaše srdcia pokrmom a radosťou.“ (Sk 14,15-17); „...z jedného urobil celé ľudské pokolenie, aby obývalo celý povrch zeme; určil im vymedzený čas a hranice bývania, aby hľadali Boha, ak by ho dajako nahmatali a našli, hoci od nikoho z nás nie je ďaleko.“ (Sk 17,26-27)

4.5.2 Sv. Tomáš Akvinský

Tomáš Akvinský ponúka päť ciest prirodzeného poznania Boha:

z pohybu – prvý dôkaz má svoj pôvod v stredovekom pojme pohybu, ktorý nie je len fyzického významu; pohyb je zmena, t.j. uvádzanie niečoho z možnosti do skutočnosti (z potencie do aktu); niečo prijíma *zvýšenie existencionálnej dokonalosti, viac jestvovania, obohatenie bytia*. Logicky platí, že nič nemôže byť v tom istom vzťahu možnosťou a zároveň aktom možnosti. Súčasne do skutočnosti môže byť niečo uvedené len tým, čo je už skutočné.⁷⁰ Je nemožné, aby v tom istom vzťahu bolo niečo pohybujúce a zároveň pohybované – inými slovami, nič nemôže v tom istom vzťahu pohybovať samého seba. A tak všetko pohybované, musí byť pohybované niečím iným a ono zase niečím ďalším. Tu však nemožno pokračovať donekonečna a odmietnuť existenciu prvotnej hybnej sily. Napokon tak dospejeme k prvotnému hýbatel'ovi, ktorý nie je pohybovaný ničím iným. Ide tu o hľadanie prvotného, primeraného a dostatočného prameňa toho existencionálneho obohatenia. Tomáš Akvinský tým rozumie Boha.

z účinnej príčiny - všetko vo svete má kauzálne odôvodnenie; ide o sled príčin a následkov, pričom evidentne nič nemôže byť príčinou seba samého. Znamenalo by to, že jestvovalo prv, než vlastne začalo jestvovať, čo je nezmysel. V tomto slede nemožno postupovať donekonečna a je nutné pripustiť prvotnú príčinu, ktorou je podľa Tomáša Boh. Prvotnú príčinu, ktorá je nezapríčená.

⁷⁰ Teplá vec nemôže byť teplou aj v potencii, aj v akte – môže byť teplou v uskutočnení, a tým pádom studenou v možnosti.

z kontingentnosti vecí – vo svete je možné vnímať, že veci majú možnosť byť alebo aj nebyť. Čo potvrdzuje skúsenosť vznikania a zanikania. To potvrdzuje skutočnosť, že ak niečo je, predtým nebolo. Nie je možné, aby veci stále boli. Tomáš argumentuje, že keby malo úplne všetko možnosť nebyť, tak niekedy muselo všetko aj reálne nejestvovať. Lenže to by znamenalo, že nič vlastne nie je, lebo z ničoho nemôže samo od seba vzniknúť niečo. Všetko totiž začína prostredníctvom niečoho, čo už je. A tak musí jestvovať niečo, čo existuje nevyhnutne a garantuje existenciu všetkého. Ide o súcno, ktoré je nutné samo osebe – Boh.

zo stupňov bytí - tento argument vychádza z pozorovanej hierarchie súcen v prírode. Vo svete sú veci, ktoré sú viac či menej dobré, pravdivé a ušľachtilé. A preto je nutné, aby jestvovalo niečo, čo je najlepšie, najpravdivejšie a najušľachtilejšie. Iba dokonalosť kvantitatívne najvyššia a najväčšia môže vysvetliť súcna, ktoré na nej viac či menej participujú. Tým dokonalým súcnom je Boh.

z poriadku vecí – všetky súcna v prírode, ak keď nemajú poznanie, naplňujú svoj cieľ. Všetky veci v prírode sa konajú tak, aby dosiahli účelovo to najlepšie. Z tohto poriadku a účelovosti je zrejmé, že úmyselne dochádzajú k cieľu. Čo však nemá poznanie, musí byť smerované k cieľu niekým, kto poznáva. Musí jestvovať niečo, čo je plné poznania, čo svet riadi k svojmu cieľu, Boh.

4.6 Symboly viery

Cirkev vo svojich prvotných dejinách vyjadrovala a odovzdávala svoju vieru v krátkych formulách, ktoré boli normatívne pre všetkých. V nich zhromažďovala podstatné prvky svojej viery. Neustanovovala nič nové, ale pomenúvala to, v čo verili apoštoli, čo im odovzdal sám Ježiš Kristus. Tieto formulky boli určené prvom rade pre tých, ktorí sa rozhodli prijať krst a stať sa kresťanmi. Tieto formulácie sa nazývajú „vyznania viery“, „Krédo“, či „symboly viery“.

Toto grécke slovo symbolon znamenalo „polovicu rozlomenej veci (napríklad pečate), ktorá slúžila ako poznávací znak. Rozlomené časti sa prikladali k sebe, aby sa overila totožnosť nositeľa. „Symbol viery“ je teda poznávacím znakom i znakom spoločenstva medzi veriacimi. Slovo symbolon neskôr označovalo kompendium, zbierku alebo súhrn. „Symbol viery“ je súhrn

hlavných právd viery. Preto je prvým a základným orientačným bodom katechézy.“ (KKC 188).

Najstarším vyznaním je takzvané krstné vyznanie, ktoré sa delí na tri časti, podľa ich vzťahu k trom osobám Najsvätejšej Trojice. Prvá časť je zameraná na prvú Božskú osobu a jej dielo stvorenia; druhá časť vyzdvihuje tajomstvo vykúpenia človeka, ako diela druhej Božskej osoby; a tretia o pôvodcovi a prameni ľudského posvätenia, skrze tretiu Božskú osobu. Symbol viery je tak rozdelený na tri časti, ktoré pomenovávajú tajomstvo jedného Boha v Troch osobách.

Zo všetkých vyznaní viery majú dve v živote Cirkvi celkom osobitné miesto: Apoštolské vyznanie viery (Symbol apoštolov; nazvané tak preto, že sa právom považuje za verné zhrnutie viery apoštolov), a Nicejsko-carhradské vyznanie viery (má veľkú autoritu preto, že pochádza z prvých dvoch ekumenických koncilov v r. 325 a r. 381, súčasne je spoločné všetkým veľkým cirkvám Východu i Západu).⁷¹

⁷¹ V priebehu storočí ako odpoveď na potreby rozličných období vznikali mnohé vyznania alebo symboly viery: symboly rôznych apoštolských a starobylých cirkví, Symbol „Quicumque“, nazývaný aj Atanásov, vyznania viery niektorých koncilov (Toledského, Lateránskeho, Lyonského, Tridentského) alebo niektorých pápežov, napríklad „Fides Damasi“ alebo „Vyznanie viery Božieho ľudu“ napísané Pavlom VI. (1968).

5 Viera v Boha Otca

Kresťanské vierovyznanie sa začína vyhlásením: „Verím v Boha Otca Všemohúceho“, a tak prijíma platným a nutným posolstvo Ježiša Krista: „Príchod Božieho kráľovstva, toho Boha, ktorého Ježiš nazýva „Mojím Otcom“ a ktorého nás naučil volať „Otče náš“. V tom istom okamihu sa vysvetľuje a špecifikuje, s konceptom otec, koncept Boha, ktorý je súčasne nerozdelený a súčasne dvojznačný.

5.1 Problematika otca

Súčasný človek často ťažko chápe toto pomenovanie a definovanie Boha ako Otca. Ohlásenie, centrálné pre Nový Zákon, pre ktorého je Boh je Otcom Ježiša Krista a Otcom nás všetkých, je pre nás neriešiteľnou otázkou. Termín *otec* bol bežne používaný od počiatku dejín kultúry i náboženstva. V minulosti *otec* vyjadroval viac ako *rodič*: okrem toho, že bol odovzdávateľ života, on je aj jeho ochranca a garant prežitia. Od otca závisí život detí, garantuje ich slobodu a akceptuje zvolený spôsob. On je vyjadrením moci a authority, ako dobra, milosti, pomoci a podpory.

V súčasnosti, po dlhých dejinách takéhoto vnímania, sa tento obraz otcovstva dostal do neistoty. Aktuálne chýbajú *otcovia*, ktorí by predstavovali to, čo si po stáročia civilizácia prestavovala pod týmto pojmom. Tento pojem sa dostal do krízy. Aj preto Sigmund Freud hovorí o spoločnosti bez otca. Problém, ktorý rastie je očividný: ak chýba skúsenosť ľudského otca, ako môžeme ešte garantovať pozitívny vzťah s Bohom Otcom? Môžeme ohlasovať ešte Boha a vyhlasovať za Otca Všemohúceho?

Pozadie, ktoré necháva pochopiť túto úplnú porážku otca, je veľmi komplexný. Je možno ho skúmať z viacerých uhlov:

- *Z pohľadu sociologického* – môžeme vnímať ako východiskový bod moment, kedy naša priemyselná doba odstránila patriarchálnu spoločnosť. Keď je všetko založené na výkone a úspechu, keď každý jedinec hľadá uspokojenie, utvrdenie, progres, emancipáciu a realizáciu seba samého, nie je priestor pre autoritu a dôstojnosť, už vôbec nie pre autoritu antickú a pôvodnú. Následkom toho, kultúra a štruktúra rodiny, a s ňou autorita otca, vstupuje do revolučného procesu transformácie či delúzie. Problémom už nie je protest a rebelantstvo voči otcovi, ale

odmietnutie skúsenosti zodpovedného otcovstva, získanej autority zo strany samotných otcov.

- Tento problém bol definovaný a analyzovaný mnohými psychológmi *hlbinnej psychológie*. Rakúsky psychiater Sigmund Freud vysvetľuje ambivalentný vzťah s otcom ako *komplex otca*, alebo lepšie *Oidipovský komplex*. Tu je pôvod všetkých neuróz. Rebelantstvo otcovi a otcovražda vyvolali vojnu jedných proti druhým, znepokojujúci chaos a teror. A tak sa spoločnosť vybrala hľadať strateného otca, znovu obnoviť ideál otcovstva. Pre Freuda je kresťanská doktrína tá, ktorá s najväčšou jasnosťou potvrdzuje hriech prvotných ľudí. Kristus obetuje vlastný život a vykupuje teda bratov z dedičného hriechu. Ale s tým istým činom, ktorým ponúka zmierenie s Otcom, vedie do najextrémnejších konsekvencií aj svoje nepriateľské túžby voči Otcovi. Teraz sa postaví po boku Boha, alebo skôr preberá miesto Otca. Náboženstvo Syna nahrádza náboženstvo Otca. Tieto myšlienky Freuda, aj keď diskutabilné z kresťanského a dejinného hľadiska, nám pomáhajú z hľadiska psychologického pochopiť ťažkosti, ktoré stretávajú mnohých voči postave Boha-Otca. Pomenúvavajú skutočnosť, ktorú možno nazvať *komplex Boha* alebo *bolesť pre Boha*. Koniec koncov nám pomáhajú pochopiť paradoxný charakter *teológie Boha*.
- Do tohto širokého sociologicko-psychologického kontextu vstupuje *feministické hnutie dnešných čias*, so svojou teológiou a filozofiou. Protest proti sociálnej forme patriarchálneho typu a nadradenosť muža nad ženou sa prejaví v kritike idei Boha-Otca, kde je vnímaná sakralizácia patriarchy a ideologická nadradenosť mužov s potláčaním žien a ženských hodnôt. (Niektorí naopak poukazujú na pozitívum feminizmu, ktoré svojím spôsobom vyzdvihuje biblickú koncepciu, že jedine Boh je Otcom, ľudia sú si navzájom bratia a sestry. Takto vnímaná filozofia feminizmu vzbudzuje apel ku kritickej a hĺbkovej analýze *idei otca* a prijatiu jej autentického významu. Nič to nemení na tom, že aj feminizmus v spoločnosti prišiel ku kríze otcovstva.
- Tieto reflexie sociologicko-psychologickom poriadku nás posúvajú na prah *dimenzie hlboko do metafyziky problému otca*. Dotýka sa problému, ktorý je vnímaný v kontexte modernej filozofie emancipácie (emancipácia žien reprezentuje iba jeden z aspektov, aj keď je dôležitý a charakteristický). Emancipácia ako oslobodenie od všetkých závislostí sprevádza všetky moderné skúsenosti slobody. Je základnou dejinno-

filozofickou kategóriou, ktorá vysvetľuje moderné procesy osvietenia a slobody. Ak v rímskom práve *emancipácia* znamenala dobrovoľné oslobodenie otroka alebo označenie syna už dospelého otcovskou *autoritou*; v súčasnom chápaní znamená *autonómne oslobodenie* človeka alebo sociálnych skupín ľudí (rolníkov, aristokracie, proletárov, Hebrejov, černocho, žien, kolónii a pod.) z každého kultúrneho, právneho, sociálneho a politického poručníctva alebo od moci, ktorá sa prejavuje ako nespravodlivá. V modernite sa *emancipácia* stáva určitou kategóriou totalitnej ideológie, čo je možné nájsť v definícii K. Marxa: „*akákoľvek emancipácia je znovuvvedenie ľudského sveta, ľudských vzťahov k samotnému človeku.*“

Nie je možné zabudnúť, že za filozofiou emancipácie, a teda za stratou otca, možno nájsť *istú novú gnózu*. Pod pojmom gnóza vnímame postoj ducha, ktorý sa môže rozvinúť v rôznych kultúrnych priestoroch. Gnóza reprezentuje veľké nebezpečenstvo pre kresťanstvo zvlášť v 2. st. po Kristovi, kedy sa prijíma kultúrna nemravnosť helenizmu. Teraz svet nebol viac upozorňovaný, na rozdiel od dôb klasického gréckeho myslenia, ktorý kládol dôraz na usporiadaný a harmonický kozmos. Ľudstvo zakúša poriadok sveta ako istú cudziu, znepokojujúcu, hroznú realitu. Prehľbuje sa tak zármutok voči svetu, zmyslel stratenia. Táto skúsenosť *stratenia sa* motivovala hľadanie úteku z tohto sveta, ktorý bol vnímaný ako vezenie; z jeho skľučujúcich štruktúr a následne odmietnutie materiálneho sveta. H. Jonas zhrnul týmito slovami prometeove vzbúrenie sa človeka, ktorý sa oslobodzuje od zdedených náboženstiev: „*Táto epochálna zmena, ktorú pozorujeme v dejinách náboženstva (alebo mýtov) je pravá a vlastná vzbura proti božstvu. Teraz človek alebo syn človeka je vyzdvihnutý nad všetky staroveké božstvá a stáva sa najvyšším Bohom alebo skôr božstvom náboženstva spásy. Starobylé božstvá, ktoré boli vyhlasované v dejinách, a ktoré stáročia charakterizovali kultúru ľudstva, teraz stratili akúkoľvek moc.*“ Fakt, že kresťanská viera sa ubránila takémuto náboženskému hnutiu vysvetľuje tiež, prečo s Ukrižovaným Synom bola schopná otvoriť nové horizonty postavy Otca, nemohla súčasne odmietnuť svet, ktorý bol stvorený Bohom.

Nebude chybou zdôrazniť, že aj dnešnom čase sa kresťanstvo dostáva do podobnej analógie. Moderná veda a technika, s priemyselnou spoločnosťou, na ktorých je postavená, vyprázdnila metafyzické zmýšľanie založené na poriadku. Predstavujú tak titanické úsilie človeka, ktorý chce pochopiť a ovládnuť svet so všetkými jeho materiálnymi, fyzikálnymi, biologickými,

sociologickými a ekonomickými závislosťami. A na konci tohto vývoja človek je podobný učňovi čarodejníka, ktorý sa nedokáže viac oslobodiť od duchov, ktorých sám vyvolal. Svet, ktorý on sám rozpracoval a dotvoril je systém, ktorý nenecháva pochopiť vo svojich hraniciach, neutralizovať vo svojich tlakoch, svet, ktorý sa stal istým osudom. Znovu sa prehľbia muky, ktoré často zamiešajú do sveta a spôsobia cinickú stratu reality. F. Nietzsche už vopred predpovedal a delil sa o nihilistické konsekvencie, ktoré privolávajú „smrť Boha“.

V tejto situácii pádu každého metafyzického myslenia založeného na poriadku, kresťanstvo musí znovu ponúknuť a obnoviť problém základu celej reality, z ktorej všetko pochádza, na ktorej je všetko postavené. Z ktorej všetko prijíma vlastný rozmer. Je nutné znova učiť akceptovať svet a prirodzené putá človeka proti akejkol'vek radikálnemu znevažovaniu, v miere v ktorej bol sám človek volaný k bytiu dobrotivým Bohom. Takto je možné obstáť proti každej strate akéhokol'vek kritéria, orientačného a pevného bodu. Garantovať tak tú istotu, ktorá jediná je schopná udržať pravú slobodu. Je potrebné znovu premeditovať základný bod kresťanskej viery.

5.2 Boh ako Otec v dejinách náboženstiev

Ídea, že božstvo je Otcom sveta a ľudí sprevádza ľudí od počiatku ich jestvovania. *Zvolávanie božstva menom Otec je jedno z najčastejších fenoménov v dejinách náboženstiev.* Nachádzame ho či v najjednoduchších náboženstvách, či medzi národmi rozvinutých kultúr, či v stredomorských kultúrach alebo medzi Asýrčanmi či Babylončanmi. Všade božstvo je chápané ako Otec sveta, od ktorého všetko pochádza a ktorý všetko spravuje. Pre Grékov bolo nesporné, že Zeus je otec bohov a ľudí. A v tajuplných kultoch je často používané zvolávanie božstva ako otca. Tak platónska filozofia ako aj tá stoická, každá svojim spôsobom, preberú tento druh myslenia a jazyka, a spoja so svojimi filozofickým myslením. Koncept *otca* sa predstavoval ako najoptimálnejšia kvalifikácia boha chápaného ako posledný pôvod a súčasne základ všetkého, jednota a afinita všetkého čo jestvuje.

Lepšie analyzovaný, tento mýtický a filozofický jazyk prezentuje dve charakteristiky. Na jednej strane máme ideu *generácie*, ktorá predpokladá živý vzťah medzi božstvom, svetom a človekom. Mýtus nepozná božiu transcenciu v biblickom význame a ešte menej prijíma svet ako realitu čisto prirodzenú či dokonca profánnu: božské a svetské splyývajú jeden do

druhého, božské vyjadruje podstatnú dimenziu sveta, je takpovediac prísudkom vesmíru chápaného v zmysle numinoso. Na druhej strane, z tohto významu otca, po ktorom náboženstvá siahajú, aby vykreslili Boha, pochádza sakrálna legitimácia úlohy otca v rodine, pána a kňaza v dome. V antickom svete *otec* bol koncept nie len genealogický ale aj sociologicko-právny, a zvlášť v latinsko-rímskom svete *pater familias* a *patris potestas* plnili hlavnú úlohu. *Otec* bol antickým symbolom a synonymom autority a moci, ktorá nie len dáva život ale aj udržiava pri živote. V koncepte otca motívy prítomnosti a rešpektu sa prelínali a vychádzali z konceptu úloh dobra a podpory. Antická doba nechápala dnešné vnímanie patriarchátu ako jednosmernej nadvlády a zneužívania. *Auctoritas* otca sa zakladal na skutočnosti, že on je pôvodca a udržiavateľ.

Otec je tak synonymom Pôvodu (Origine), od ktorého závisí všetko a ktorého naša existencia potrebuje, a ku ktorému smeruje. Je pôvodom, ktorý ustanovuje i vysvetľuje naše bytie. Vzťah *otec-syn* je teda symbolom všeobecnej *condition humaine*, chce potvrdiť, že sloboda človeka je podmienená, dokonalá a konečná sloboda. Môže eliminovať otca iba arogantná utópia absolútnej slobody a neľudský despotizmus. Ale ak relácia „otec-syn“ nie je nezničiteľný v človeku, ale je priam nenahraditeľný iným typom vzťahu, musíme tiež pripustiť, že: *relácia „otec“ je pôvodné slovo v dejinách ľudstva a náboženstva, slovo, ktoré nemôže byť nahradené žiadnym iným konceptom, ani zničené žiadnym iným konceptom.* V ňom sú evidentné reálne propozície krízy, ktoré prežívame.

5.3 Boh ako Otec v Starom Zákone

Boh zjavenia je Bohom ľudí. Boh, ktorý hovorí jazykom ľudí. Pôvodné slovo *otec* je teda tiež *základné slovo biblického zjavenia*. Evidentne dva dejinno-náboženské motívy, genealogicko-mýtický a sociologicko-právny, ktoré boli v pozadí konceptu otca, a ktoré historické náboženstvá prijali na vykreslenie Boha, neboli celkom prijímané (non consentivano una facile acquisizione da parte della Bibbia) zo strany Biblie, pre ktorú Boh nie je jednoduchá vnútorná príčina reality, ale skôr slobodný Pán dejín. Základným významom pre Starý Zákon je vyjadrenie *Boh otcov* (porov. Ex 3,13), Boh Abraháma, Izáka a Jakuba, a Izraelského národu, ktorý je synom Boha nie pre prirodzený pôvod ale pre dejinné vyvolenie a povolanie (porov. Ex 4,22; Oz 11,1; Jer 31,9). Božie otcovstvo a synovstvo Izraela nie sú teda motivované

mytologickým spôsobom ale konkrétnou skúsenosťou spásnej činnosti uskutočnenej v dejinách. Aj pre Pavla toto Božie synovstvo je najvyšší privilegium z ktorého sa teší Izrael (porov. *Rim* 9,4).

V Starom zákone sú viditeľné aj niektoré prvky mytologickej interpretácie postavy otca (porov. *Dt* 32,8; *Ž* 29,1; 89, 7 a ďalšie). Ale sú irelevantné, či dokonca ignorované. Mytologizácia otca bohov je iba štilictický prostriedok, poetická fomulácia, ktorá sa ľahko dotýka istej formulácie. Tak keď Biblia hovorí o tom, že Boh „plodil“ kráľa (*Ž* 2,7), chce vyjadriť nie rodičovský vzťah ale akt vyvolenia, či dokonca istý spôsob adopcie.

Vychádzajúc z myšlienky povolania a vyvolenia, Starý zákon prijíma kriticky iba legitímnu pozíciu (instanža) mýtu. Ídea zmluvy odvoláva na *ideu kreácie (stvorenia)*, pretože povolanie a vyvolenie suverénneho Boha predpokladajú, že Boh sám je Pánom celej reality ako aj Otcom, ktorý stvoril každú vec (porov. *Dt* 32,6; *Mal* 2,10) a teda Základ a Pán všetkého čo jestvuje (porov. *Iz* 45,9n; 64,7). Motív *Otca*, založeného na *idei zmluvy*, neposiela len k stvoreniu, ale ide až za samotné stvorenie. Iba na konci vekov bude možné povedať synom Izraela: „*Vy ste deti živého Boha*“ (*Oz* 2,1). Dejinná motivácia idei otca vyplýva teda (connotata), V Biblii, nie len z pôvodnej idei a z authority ustanovenej stáročiami, ale tie z eschatologickej budúcnosti a z nádeji na nový poriadok vecí. A táto originálna novosť má svoj zdroj v zhovievavej a odpušťajúcej láske Boha Otca (porov. *Oz* 11,9; *Iz* 63,16; *Jer* 31,20). „Ako sa otec zmilúva nad deťmi, tak sa Pán zmilúva nad tými, čo sa ho boja.“ (*Ž* 103,13). Toto je to otcovské milosrdenstvo, na ktoré sa Izrael neustále odvoláva: „*Veď ty si náš otec*“ (*Iz* 63,3). Je Boh Otec, ktorého zbožne Starý zákon vzýva s maximálnym rešpektom a dôverou: „*Pane, Otče a Vladár môjho života*“ (*Sir* 23,1; porov. *Sir* 51,10). Boh je predovšetkým „otec sirôt“ (porov. *Ž* 68,6), a s ním môžeme vždy počítať: „*Hoci by ma opustili otec aj mať, Pán sa ma predsa ujme.*“ (*Ž* 27,10).

Tieto posledné aspekty nám predstavujú ako *ídea Boha Otca*, založená na *idei zmluvy*, môže byť pretransformovaná do prorockej kritiky otcov, ktorí konkrétne žijú vo svete. V skutku jedine Boh môže byť volaný s menom *Otec*. Ne pozemský otec, ale iba Boh, od ktorého každé otcovstvo pramení: „*Preto zohýnam kolená pred Otcom, od ktorého má meno každé otcovstvo na nebi i na zemi*“ (*Ef* 3,15), ustanovuje v čom spočíva pravé otcovstvo. Uvažovanie nad Bohom Otcom, ako nám ho predstavuje Biblia, nie je sakrálné vyvýšenie (apoteosi) otcovskej moci, ale jeho základom, normy a hodnotenie. V Starom zákone je možné vnímať tiež definovanie láskavého milosrdenstva Otca

žensko-materským termínom: „Ako keď niekoho teší matka, tak vás budem ja tešiť...“ (Iz 66,13).

Starozákonná charakteristika otcovstva prítomná v dejinných náboženstvách vyjadruje *proprium* a *specificum* starozákonnej viery v Boha: sloboda a sovránnosť Boha, jeho transcendenciu, ktorá je slobodou v láske a historicky predstavuje ako blahosklonne je Boh imanentný a súčasne prítomný medzi nami. Nakoľko Boh je nielen Pôvod, a nie len Prítomnosť ale aj budúcnosť: Boh dejín. Vzdialenosť, ktorá súdi a súčasne spasí, súd a milosť, všemohúcosť ale tiež milosrdenstvo a odpustenie. Teda v starozákonnom koncepte otca sa nachádza nerozdelené napätie. Toto napätie nás posúva za skutočnosť, voči definitívnej jasnosti.

5.3.1 Boh – Otec národa

Predovšetkým vzhľadom k národu je v Starom zákone Boh považovaný za Otca. Mimoriadna ochrana nútila nepriateľov, aby uznali, že „ten ľud je Božím synom“ (Mdr 18,13). Hrdosť Židovského národa sa zakladala na tejto dôstojnosti – byť Božím dieťaťom bol najvyšší čestný titul a záruka do budúcnosti.

- **Boh je Otcom svojim tvorčím činom** – Boh Otec počal a porodil národ (porov. Nm 11,12). Dal podnet k jeho zrodeniu a k jeho vývoju. On riadil historické udalosti, ktoré prispeli k jeho utváraniu. Preto je ľud obviňovaný z nevďačnosti, keď nezostáva verný Bohu. V tomto sa naplňa najvyšší zmysel Božieho otcovstva, ktoré prevyšuje akékoľvek ľudské otcovstvo.
- **Boh, ktorý na seba berie úlohu výchovy** – Boh prijíma na seba úlohu pomáhať svojmu národu, aby rástol. Prorok Ozeáš hovorí o otcovskej nehe slovami: „Keď bol Izrael mladý, miloval som ho a z Egypta som povolal svojho syna... A ja som vodil Efraima, vzal som si ich na ramená, no nezbadali, že ich opatrujem. Povrazmi ľudskosti som ich tiahol, lanami lásky; bol som, ako kto dvíha jarmo ponad ich líca, a skláňal som sa k nemu chovať ho.“ (Oz 11,1.3-4). Božie otcovstvo je charakterizované intenzívnou starostlivosťou a jemnou láskou. Používa vyššie prostriedky, aby posvietil ľudu na ceste, v ktorých sa prejavujú jeho zvrchovaná ochrana. Obraz otcovskej prítomnosti má trvalú hodnotu ako predzvesť a príprava budúceho Božieho ľudu.
- **Otec, ktorý vyžaduje bohoslužbu** – na otcovskú Božiu lásku sa musí odpovedať bohopoctou, úctou a službou. Preto Boh žiada, aby mu jeho ľud

slúžil. Egyptskému faraónovi Boh prikáže, aby nech Izrael odísť: „Prepusť môjho syna, aby mi slúžil!“ (Ex 4,22). Oslobodzuje národ z egyptského zajatia, aby mu dal možnosť privilegovanej bohopocty, aká zodpovedá jeho prvorodenosti, a ktorá nenesie praktiky iných pohanských kultov. Išlo teda o vyvolenie, pretože prvorodenému synovi platila prednostná láska. Toto vyvolenie ukazuje na hĺbku tejto otcovskej lásky. Skúšky, ktoré znášal ľud pri svojom pohybe po púšti ho mali priviesť k tomu, aby otvoril Bohu svoje srdce. Boh koná ako otec, ktorý chce svoje dieťa udržať na ceste.

- **Otec, ktorého uráža hriech** – Je samozrejmé, že „syn má ctíť svojho otca. Ja priam neveriteľné, že syn sa vzoprie svojmu otcovi. Totiž nevernosť syna je krikľavá a pohoršujúca, pretože je odpoveďou na Otcovu lásku. Boh je Otcom, ktorý je sklamaný, keď vidí, ako ho deti opúšťajú aj napriek tomu, že jeho láska na nich nalieha: Proroci ich „volali, lenže odchádzali od nich, obetovali bálom a modlám pálili kadidlo“ (Oz 11,2). Sklamaný je tým väčšmi, že vo svojej otcovskej veľkodušnosti sľúbil svojmu ľudu údel hodný jeho synovskej dôstojnosti. Dráma hriechu sa javí ako dráma otcovskej lásky, ktorá žne nepriateľstvo tam, keď rozdáva štedro svoje dobrá.
- **Otec, milosrdný k hriešnikom** – Reakciu Boha na úrážky zo strany ľudu nie je hnev a hrozba. Vzpurný syn zostáva stále drahým synom. Z Božích úst neustále zaznieva výzva: „Vráťte sa, odbojní synovia, vyličím vašu spurnosť.“ (Jer 3,22). Preto národ neustále môže vzývať Boha a má istotu, že v ňom nájde Otca, ktorý zachraňuje svoj ľud. Božie otcovstvo zaisťuje víťazstvo lásky nad zlom vo svete. Neprestáva byť otcom a neumenšuje svoju lásku.

5.3.2 Boh – Otec človeka

- **Individuálne otcovstvo** – Boh je otcom národa, ale sa prejavuje aj ako otec každého jednotlivca. Otcovská Božia láska neobjíma len kolektív, ale sa týka každej osoby zvlášť. Každý človek má istotu, že nachádza v Božej otcovskej láske útočisko: „Hoci by ma opustili otec aj mať, Pán sa ma predsa ujme.“ (Ž 27,10) Človek sa môže obrátiť na Boha a ten mu bude i otcom i matkou. Ten, ktorý má zvrchovanú moc, nepohrdá malými a slabými, ani ich nezanedbáva. Práve naopak, prejavuje im dojemnú starostlivosť: „Ako sa otec zmilúva nad deťmi, tak sa Pán zmilúva nad

tými, čo sa ho boja. Ved' on dobre vie, z čoho sme stvorení; pamätá, že sme iba prach.“ (Ž 103,13).

- **Individuálne otcovstvo a mravné chovanie** – Múdroslovná literatúra, t.j. v neskoršom období, bolo individuálne otcovstvo Boha postavené do ostrejšieho svetla. Rovnako ako skúšky národa, bolo aj individuálne nešťastie človeka považované za otcovské pokarhanie: „Nevzpieraj sa, syn môj, keď ťa cúdi Pán a nech ťa neomrza jeho karhanie, lebo Pán karhá toho, koho miluje, ako otec syna, ktorého má rád.“ (Pr 3,11-12). Skúška jednotlivca má byť pokladaná za znamenie tajomnej otcovskej lásky, ktorá sa snaží o nápravu a polepšenie svojich detí. Boh ako Otec má zodpovednosť za človeka a od neho sa očakáva ochran pred zlom. Boh tak utvrdzuje každého jednotlivca na ceste dobra a zasahuje pri nebezpečenstve, ktorému je človek vystavený.
- **Mravná poctivosť a Božie detstvo** – Kniha Múdrosti predstavuje *spravodlivého* ako toho, kto plní Božiu vôľu, ako Božie dieťa. Pravými Božími deťmi sú tí, ktorí žijú podľa Božích prikázaní. Naopak bezbožníci sa snažia utláčať spravodlivého a spochybňovať jeho nároky.
- **Prozreteľnosť** – Božie Otcovstvo sa v pozemskom živote prevahuje starostlivosťou, ktorá sa dotýka všetkých ľudí. Táto starostlivosť sa nazýva Prozreteľnosť (porov. Mdr 8). Zvlášť je spojená s plavbou na mori. V skutočnosti Boh bude riadiť ľudskú cestu, a jeho Prozreteľnosť mu dá doraziť k cieľu. Práve Božie otcovstvo núti Boha k tejto ochrane.

5.3.3 Otec očakávaného Mesiáša

Boh, Otec národa a Otec každého jednotlivca sa necháva spoznať aj ako otec mesiášskeho kráľa. V prísľube Dávidovi, prostredníctvom proroka Nátana, Boh uisťuje, že bude jednať s jeho potomkom, ako s dedičom, ako so synom: „Ja mu budem otcom a on mi bude synom.“ (2Sam 7,14). Boh bude milovať mesiášskeho kráľa otcovskou láskou. Ide o predpoveď plnšiemu vzťahu otca-syna. Je možné tu pripomenúť tri aspekty tohto otcovstva: zplodenie, podobnosť, a lásku:

- *Splodenie* je obzvlášť prekvapivé. Pohanskí bohovia sa mohli medzi sebou snúbiť a plodiť ďalších bohov. Plodenie Mesiáša mohlo byť len duchovnou činnosťou a bolo tajomné.
- Vedľa splodenia je ďalším aspektom *podobnosť*, ktorá je príznačná pre puto, ktoré spája otca so synom. Táto podobnosť bude tak dokonalá, že Ježiš vyhlási: „Kto vidí mňa, vidí Otca.“ (Jn 14,9).

- Konečne otcovská *láska* sľubuje rozvoj a naplnenie mesiášskeho kráľovstva. Táto otcovská Božia láska, sľúbená Dávidovmu potomstvu. Je definitívna. Je to príprava na zjavenie božieho synovstva Ježiša Krista.

5.4 Boh ako Otec v Novom zákone

Starý zákon nachádza v Novom zákone neprekonateľné završenie. A to pre skutočnosť, že termín Otec sa stáva termínom, ktorí najlepšie vystihuje samotného Boha. Skoro všetci exegéti sú zajedno v tom, že tento nový a prekvapujúci spôsob pochádza od Ježiša. V evanjeliách slovo *Otec*, na kvalifikáciu Boha, nachádzame asi 170 krát v slovách Krista. Je možné pozorovať v tradícii evanjelií rastúcu tendenciu atribúovať tento termín Bohu Ježišom. Bolo by nesprávne chcieť ho vysvetliť s tvoriacou sa teológiou prvotnej komunity kresťanov.

Ježiš hovorí o Bohu Otcovi v horizontoch celého svojho ohlasovania a verejného života, keď ohlasuje príchod Božieho kráľovstva.

Božie kráľovstvo je abstraktným vyjadrením a zároveň veľmi jasným pre potvrdenie, že Jahve je Pán alebo Kráľ (porov. Ž 47,6-9; 93,1). Božie kráľovstvo nie je chápané ako kráľovstvo na určitom mieste, ale ako dejinná realizácia Boha a Pána, zjavenie jeho slávy, manifestácia jeho božstva a radikálne vyjadrenie prvého prikázania z Desatora: „Ja som Pán, tvoj Boh, ktorý ťa vyviedol z egyptskej krajiny, z domu otroctva. Nebudeš mať iných bohov okrem mňa!“ (Ex 20,2-3). Takto ohlasovanie Božieho kráľovstva, ktoré je pripisované Ježišovi, ide roka v ruke s apelom ku konverzii a príľnutiu k viere (porov. Mk 1,15).

Božie kráľovstvo je jednoznačne a exkluzívne dielo Boha, a nie ovocie nejakej eticko-náboženskej výkonu a už vôbec nie politického boja. Božie kráľovstvo je darované (porov. Mt 21,43; Lk 21,43) alebo tiež zverené (porov. Lk 22,29). Je to čo sa jasnejšie vynára zvlášť v podobenstvách. My ho nedokážeme vytvárať ani svojím konzervatívnym ani progresívnym postojom, ani rozvojom ani revolúciou. Môžeme byť v dispozícii prijať ho a akceptovať ho. Správny postoj k jeho prijatiu je vnútorná a vonkajšia chudoba a pokora. Človek môže len vzívať: „Príď Tvoje kráľovstvo“ (Mt 6,10; Lk 11,2). Kto verí a modlí sa týmto postojom bude uspokojený (porov. Lk 11,9nn; Mt 7,1nn). Táto modlitba viery nie je len nejaké nachádzanie v istý moment, ale je anticípacia Božieho kráľovstva, pretože vytvára priestor kde je prijaté Božie

kráľovstvo a kde Boh sám koná. Pre Ježiša Sitz im leben pravej teológie nie je akademickým prejavom o Bohu, ale skôr rozhovor s ním – modlitba.

Typické traktáty o Božej nadvláde, ako ich predstavuje Ježiš, sú teda neobsahujú kondíciu tohto sveta a sú udeľované čiste z božej dobrotivosti. Blahosklonnosť, ktorú on predstavuje voči hriešnikom predstavuje istým spôsobom iba aspekt tohto posolstva, zatiaľ čo jeho rozprávanie o Bohu ako láskavom a odpúšťajúcom Otcovi tu odhaľuje ďalšie, ešte hlbší význam. Práve v tom sa vyjavuje jasnejšie, že Božie kráľovstvo ma svoj pôvod v Bohu, a je iba milosťou, čisté milosrdenstvo. Keď neskôr tieto dva aspekty sú prepojené, nám najlepšie približuje podobenstvo o márnoträtom synovi, ktoré je možné lepšie nazvať ako podobenstvo o otcovskej láske Boha (porov. *Lk 15,11-32*). Spása človeka nestojí na jeho emancipácii alebo spochybnení, ale v návrate do domu Otca, Otca ktorý neponižuje strateného syna ale ho obnoví v jeho synovských právach. Božie vládá nepotlačuje ľudskú slobodu, ale naopak vytrháva ju z poníženia a znovu potvrdzuje jeho práva. Typické pre Ježišov verejný život a jeho ohlasovanie je tiež skutočnosť, že on spája príchod Božieho kráľovstva, príchod Božej lásky so svojím vlastným príchodom. Rozpráva podobenstvo o stratenom synovi, aby odpovedal farizejom, ktorí mu vyčítajú jeho vzťah s hriešnikmi (porov. *Lk 15,2*): ako ja sa správam k hriešnikom, tak sa správa aj môj Otec k nim. Dovolí si, takpovediac, konať v mene Boha (porov. *Mt 12,28; Lk 11,20*). Analogicky je on tým, ktorý nám zjavuje Otca a pomáha nám ho pochopiť. Zvlášť to vyjadruje vo svojich slovách: „A nik nepozná Syna, iba Otec, ani Otca nepozná nik, iba Syn a ten, komu to Syn bude chcieť zjaviť.“ (*Mt 11,27*). V tomto *lógion*, „Otec“ alebo „môj Otec“ je slovo zjavenia, v ktorom sa vyjadruje kristológia zjavenia. *Ježiš sám a iba Ježiš je ten, ktorý nás otvára Bohu Otcovi a učí nás a oprávňuje nás vzývať ho ako Otče náš.* (porov. *Mt 6,9*).

Pravda Otca nie je teda pravda, ktorú odhaľujeme z prirodzenosti, ako to vnímajú stojici. Ona je dejinnou pravdou zjavenia, ktorá zostáva zviazaná so Synom. Iba skrze Syna sa menifestuje, že Boh je Otec všetkých ľudí; ten Boh, ktorý necháva vychádzať slnko nad dobrými i zlými, necháva pršať nad spravodlivými i nespravodlivými (porov. *Mt 5,45*); Boh, ktorý sa stará o všetkých a o všetko – aj o vtáky na oblohe, aj o rastliny na zemi (porov. *Mt 6,26-32*); o vrabcov vo vzduch (porov. *Mt 10,29*). V Ježišovi nachádzame teda rovnakú štruktúru vnímania Otca, akú nám predstavil Starý zákon v ohlásení otcovstva Boha: dejinná pravda zjavenia, ktorá v rovnakom čase obsahuje (dischiude) univerzálny význam a základ každej skutočnosti. Typické pre

Nový zákon je to, že zjavenie sa koncentruje v osobe eschatologického Zjavovateľa Otca, skrze ktorého starozákonne zjavenie nachádza svoje neprekonateľné završenie.

Táto kristologická koncentrácia vysvetľuje tiež ďalšiu rozdielnosť: vystupňovanie, tak neskutočná (inaudita) a osobná, ohlásenie otcovstva. To sa prijíma predovšetkým v *spôsobe, charakterickické pre Krista, keď nazýva Boha Abba-Otče*. S veľkou pravdepodobnosťou sa nachádzame pred istou *ipsissima vox Jesu*, čo ináč ináč nie je možné ináč vysvetliť, že v novozákonných gréckych spisoch je ponúknutá tiež aramejská verzia (porov. *Gal 4,6; Rim 8,15*). Je jasné, že sa tu jedná o zvláštne a dôležité vyjadrenie, ktoré následná cirkev si uctieva. Je súčasne typický spôsob, akým vníma vzťah medzi Ježišom a Bohom. Termín „Abba“ je prijatý (desunto) z infantílného spôsobu vyjadrenia a pôvodne vyjadroval náš termín „otecko“, aj keď neskôr sa používal na definovanie iných osôb, s ktorými sa vytvárali vzťahy zvlášť priateľské. Vzťahovaním na Boha, „Abba“ dostáva zvláštny dôverný a intímny význam, ktorý pre každého Žida musel sa zdať škandalóznym. Ale na druhej strane nie je obyčajnou, banálnou dôverou, nesie so sebou isté (svilimento) Božej božskosti. V Ježišovi „Abba“ je vnímané v kontexte jeho ohlasovania Božieho kráľovstva, ktoré prichádza. Boh Otec je teda Boh Pán, ktorého meno musí byť posväcované, ktorého kráľovstvo prichádza, a ktorého vôľa sa napĺňa (porov. *Mt 6,9nn*). Boh náš Otec je teda Boh Všemohúci, Stvoriteľ neba i zeme, ale v tom istom čase eschatologický Sudca, ktorý osúdi každú nespravodlivosť a hriech (porov. *Mt 7,21; 18,23-35*).

V ohlásení Otca sa zhŕňa, extrémne osobným spôsobom, celé Ježišovo poslanstvo: či už odpoveď na ľudskú nádej, ktorá nachádza plné naplnenie iba v akceptácii bezpodmienečnej a definitívnej lásky, ako aj odpoveď na problém základu každej reality, ktorá zostáva skrytá (perclusa) ľudským možnostiam, a na ktorej participujeme jedine vierou. Nie pretože je vzdialený, ale pretože v láske je nám blízko. Láska totiž môže byť len darovaná.

Novozákonné spisy zostávajú verné tomuto Ježišovmu vysvetleniu. V Pavlovi Boh (theós) a Otec (patér) sú neprekonateľne spojené. V jeho otvárajúcich pozdravoch a záverečných požehnaníach Pavlových listov nestále vyzdvihuje pozíciu (locuzione) „Boh a Otec náš“ alebo „Boh a Otec nášho Pána Ježiša Krista“ (porov. *1Sol 1,1; Gal 1,3; 1Kor 1,3; 2Kor 1,2; Rim 1,7; Fil 1,2*).⁷² Pavlove vzývania (enunciati) Otca nachádzajú svoje pravé *Sitz in Leben*

⁷² Porov. PITTA, A. *Sinnoi paolina*.

v liturgii a v modlitbe. A v týchto pozdravoch a požehnaniach, ktoré Pavlove listy formulujú liturgickým spôsobom, nachádzame už letmé následné dogmatické vyznanie. V Pavlovi „Otec“ je skoro vždy využitý ako vlastné meno, definované (disgiunto da GC) samým Kristom: „Otec nášho Pána Ježiša Krista“. Pre Pavla je Syn, ktorý jediný nás robí jeho synmi a dcérami (porov. *Rim* 8,15; *Gal* 4,6). Ale Otec je pôvodca, bod počiatku a zavŕšenie vykupiteľského diela Ježiša Krista. Od neho prichádza každé požehnanie, milosť, láska, milosrdenstvo, odpustenie a radisť. Na neho je potrebné obrátiť každú modlitbu, chválu, vďaku a vzívanie. Vnímať Boha ako Otca, podľa Pavla, neprináša teda žiadne ztročenie, otroctvo. Naopak, Boh otec nás oslobodzuje z otroctva a strachu, robí nás dopelími deťmi (porov. *Gal* 4,1nn; *Rim* 8,15). „Dospelý vek“ v Pavlovom zmysle neznamená rozsudok despotický a egoistický, naopak sloboda, ktorá sa vyjadruje v láske a službe (*Gal* 5,13). Aj pre Pavla, teda, manifestácia Otcovho panstva a slávy súvisí s príchodom kráľovstva slobody v láske.

Ján rozvinie ešte rozhodnejšie a teologicky intenzívnejšie tento Ježišov spôsob vyjadrovania. V rozličných pasážach rozpráva o „Otcovi“ a „mojom Otcovi“ absolútnymi termínmi. Posolstvo otcovstva Boha, ohláseného Ježišom, je rozšírený vysvetlením ídei zjavenia. Otec je Pôvodca a obsah zjavenia, Syn jezjavovateľ. To nachádzame už v Prológu Jánovho evanjelia. Súc jediný, ktorý od večnosti je pri Bohu, lepšie je sám Boh a žije v duchu Otca, Ježiš môže nám zjaviť Otca (porov. *Jn* 1,18). On je poslaný Otcom (porov. *Jn* 5,43) a kto vidí jeho, vidí Otca (porov. *Jn* 14,7-10). Zmysel jeho žitia a činnosti spočíva v zjavení mena Otca (porov. *Jn* 7,6.26). Polemiky si židmi, zvlášť počiarknuté v Jánovom evanjeliu, definitívne poukazujú (vertire) na vzťah Ježiša so svojim Otcom. Stáva sa obžalovaným nie len pre nedodržiavanie soboty, ale tiež pretože volá Boha svojim Otcom a sa tak stavia na úroveň samotného Boha (porov. *Jn* 5,18; 8,54). Pre Jána, vyznanie Boha Otca z úst Ježiša Krista predstavuje teba *proprium* a *specificum* kresťanstva, ktoré evanjelista Ján preloží do konceptu „Boh je láska“ (*1Jn* 4,8.16).

Zhrnúc môžeme povedať: keď sa v Novom zákone hovorí, konkrétnym a deteminovaným spôsobom, o Bohu *ho theós*, ak sa (*proscindere*) nehovorí priamo, stále má na mysli Otca. Nový zákon interpretuje teda tvrdenie o Bohu, v jadre rovnaká dvojznačnosť, s tvrdením o Otcovi. Tak Boh je *definovaný ako ten, ktorý dáva počiatok každej realite, ale ktorý sám nemá žiaden počiatok*. Nový zákon preberá svojim spôsobom sprievodný problém, ktorý bol tvorený antickou filozofiou: otázka po poslednej príčine, ktorá ustanovuje jednotu

a zmysel celej reality a ktorá v tom istom čase je najvyšším cieľom ľudského konania. Zrejme biblické ohlasovanie o Otcovi ide ďalej ako táto filozofická a abstraktná idea Boha. S konceptom „Otca“ sa chce charakterizovať *Boh ako osobné bytie*, ktorý slobodne koná a hovorí v dejinách a ktorý ustanovuje zmluvu s ľuďmi. Boh Otec je Boh, ktorý osobnú a konkrétnu tvár, má svoje meno a ktorým ho možno vzívať. Osobná sloboda Boha vysvetľuje, prečo On je pôvod toho, čo sám vytvoril, pretože on je sloboda v láske. Nakoľko je sloboda v láske, Boh nie je le pôvod všetkého, ale tiež *budúcnosť dejín*, Boh nádeje (*Rim 15,13*). Novozákonné ohlasovanie Boha môže byť teda zhrnuté v definícii: *Boh je Ten, ktorý žije v slobode, je slobodný v láske a takýmto spôsobom sa zjavil (ukázal) v Ježišovi Kristovi.*

5.4.1 Osoba Otca

Novotou evanjelií je zjavenia Osoby Otca: V Bohu je osoba, ktorou Ježiš nazýva Otcom. Príznačnou vlastnosťou tejto osoby je otcovstvo.

- **Od Boha Otca k božskej osobe Otca** - medzi Starým a Novým zákonom je kontinuita, ktorá prináša novosť. Ježiš hľadá na Boha ako na vlastného Otca a stojí pred ním ako jeho Syn. Toto Božie synovstvo je jeho osobným vlastníctvom. A Ježiš dáva svojim učeníkom účasť na ňom. S Otcom udržuje jedinečný vzťah. Zjavenie osoby Otca si vyžiadalo tajomstvo vtelenia. Musel predstaviť svoju osobnú totožnosť, aby predstavil Otca.
- **Otec uznávaný za otecka** – Ježiš nazýva svojho Otca ako „Abba – Otecko“. Takéto pomenovanie nikdy nepoužívali židia, ktorým sa zdalo nevhodné pre zvrchovaného a všemohúceho Boha. Takto volali židovské deti svojich otcov. Zodpovedalo to dokonalej synovskej dôvernosti medzi Ježišom a Bohom-Otcom. Toto dokonalé otcovstvo predpokladalo splodenie Syna, úplnú podobnosť a jednotu.
- **Je neodlučiteľne Otcom** – Keď Ježiš ziavoval Otca svojim učeníkom, predstavil ich ako vzor každého otcovstva. Boh Otec je nie len jedinečné odlišujúce špecifikum, vlastnosť, ale celá jeho osobnosť je Otcom. Všetko v ňom je otcovské. Človek nie je otcom od narodenia. Stáva sa ním v určitých okamih, v ktorom otcovstvo obohacuje jeho osobnosť. Naopak božská osoba Otec jexistuje od večnosti ako Otec. Otcovstvo je jeho osobným bytím. Preto aj vo vzťahu k nám je nekonečne otcovský, prejavuje nám všetku lásku, ktorú otec dokáže vlastniť.
- **Splynutie otcovstva a materstva** – otcovstvo Boha-Otca je neporovnateľne s ľudským, i vzťah medzi Synom a Otcom. Otcovstvo

u Boha obsahuje aj to, čo ľudsky vnímame materstvo. Nie je protipólom materstva Je Otcom, v tom zmysle, že jeho otcovstvo presahuje rozlíšenie medzi pohlavím. Na toto otcovstvo nie je možné hľadieť z mužského ani ženského hľadiska.

5.4.2 Otec Syna

- **Večný úkon plodenia** – Ježiš dáva zmysel slovu „Abba“ a tým nás pozýva, aby sme skômali pôvod tohto otcovstva. Na počiatku bol veľný úkon plodenia. Otec splodil svojho Syna a týmto úkonom plodenia existuje ako Otec. Existuje ako osoba Otca, ktorá sa zakladá na vzťahu k Synovi, ktorého plodí. A osoba Syna existuje ako vzťah k Otcovi. Otec je vo svojej zvrchovanosti obrátený k svojmu Synovi. Skze plodenie dáva Synovi celé bohatstvo svojho života, preto sú si dokonale rovní. A kto pozná Syna, pozná aj Otca.
- **Splozenie z lásky** – Ján hovorí: „Boh je láska“ (Jn 4,8), čím hovorí, že najzákladnejšou skutočnosťou v Bohu je láska. Mocou lásky Otec plodí Syna. Boh má v sebe všetku dokonalosť, ktorú nechce ponechať sebecky pre seba. Chce ju odovzdať v plnosti niekomu. Chce vytvoriť spoločenstvo. Otec ide až do krajnosti a plodením dáva svojmu Synovi všetko.
- **Plodenie, odovzdávanie života z lásky** – sv. Augustín vysvetľuje toto večné plodenie Syna úkonom rozumu a pôvod Ducha Svätého láskou. Túto myšlienku sv. Tomáš Akvinský rozpracoval s poukazaním, že Slovo vychádza z Boha cestou rozumu, podobne ako sa rodí myšlienka v duši. A analogicky ľudskej vôle, ktorá koná skutky; vychádza Duch realizáciou Božej lásky. Ale nie je možné obmedzovať božské plodenie Syna len na akt rozumu, pretože práve plodenie Syna bolo prvým skutkom lásky Boha.
- **Otec, veľmoc života** – Otec je prvý prameň života. Má moc dávať život a preto plodí. Sám Ježiš túto pravdu o Bohu potvrdzuje svojou predpoveďou vlastnej smrti: „Ako mňa poslal živý Otec a ja žijem z Otca, aj ten, čo mňa je, bude žiť zo mňa.“ (Jn 6,57). Ježiš neustále priznáva, že všetko pochádza od Otca. Od večnosti žije Syn skrze Otca; aj my ľudia žijeme skrze oživujúcu lásku Otca. Dokonca žijeme kvôli nemu.
- **Otec, veľmoc lásky** – Otec odovzdáva život najprv Synovi a to z lásky. Pravá láska, ktorá nelipne na sebe samom odovzdáva život. Je pravým opakom hľadania seba a zahľadenosti do seba. Boh sa nechce uzatvárať

do seba, ale otvára svoju lásku a tvorí. Jeho jediným cieľom je potom naplnenie ľudského cieľa.

5.5 Boh ako Otec v dejinách teológie a dogmy

Prvotná kresťanská tradícia prevezme biblické vyjadrenie Boha Otca a kvalifikuje Boha ako „Otca“ v absolútnom zmysle. Tento jazyk používajú sv. Justín, Irenej či Tertulián. Keď sa hovorí o Bohu, vníma sa tým vždy Otec. Origenes uvádza diferenciaciu, rozlišujúc medzi *ho theós* (s členom) a *theós* (bez člena). *Ho theós* predstavuje Otca, ktorý je *autotheós*, Boh sám, Boh vo vlastnom zmysle; Syn naopak je *theós* božej prirodzenosti. Je tu možné vnímať jasnú tendenciu subordinácie, potvrdenú tiež skutočnosťou, že Origenes kvalifikuje Syna ako *deuteros theós*.

Že Boh je predovšetkých a v skutočnosti Otec, nachádzame vyjadrené vo formulách vyznania prvotnej cirkvi. Tieto prvé vyznania viery smerujú vždy k „Bohu Otcovi všemohúcemu“, pre ktoré Otec je počiatok (*arché*) bez pôvodu každej reality, *principium sine principio*. Typický je jazyk najstarších modlitieb. Najstaršia prefácia je nasmerovaná na Otca: „*Otče náš, ďakujeme Ti pre svätý život Dávida, Tvojho služobníka, ktorého si nám dal poznať skrze Krista, Tvojho služobníka: Tebe nech je sláva na veky.*“⁷³ Koncil v Hyppone predpíše jasne, že „*ak sa slúži pri oltári, musí sa smerovať modlitba vždy k Otcovi*“. Liturgická doxológia zaznieva stále: „*Sláva Otcovi, skrze Syna v Duchu Svätom*“. Nie len východná cirkev, ale tiež rímska liturgia zachováva až do dnešných dní túto formu modlitby na konci orácie a vo veľkej doxológii, ktorá uzatvára Eucharistický kánon: „*Skrze Krista, s Kristom a v Kristovi máš ty, Bože všemohúci, v jednote s Duchom Svätým všetku úctu a slávu po všetky veky vekov.*“

Už v apologétoch druhého storočia (Justín, Tazián, Atenagoras, Teofil z Antiochie) nachádzame ďalšie dôrazy. Oni sa obracajú na pochádzajúcich z pohanského sveta a tak musia hovoriť ich jazykom. Poskytujú im, že termín „*Otec*“ už bol zaužívaný v časoch Platóna pre vykreslenie najvyššieho Bytia, z ktorého všetko pochádza. V neoplatonizme (a v gnosticizme) Otec je najvyššie bytie (inštancia) nad každým bytím; zatiaľ čo stoicizmus, v kvalifikovaní Boha ako Otca, vyjadrovali jednotu prirodzenosti medzi človekom a svetom, rovnomerný či príbuzný zväzok, ktorý zoviera všetky

⁷³ Didaché 9,2.

ľudské bytosti. Aj preto Justín nazve Boha „*Otcom univerza*“ a „*Otec všetkých ľudí*“. Takýto typ vyjadrovania nachádza svoje oprávnenie či už v Starom zákone ako aj v Novom zákone, ale ešte neobsahuje kristologické prostredníctvo v božom otcovstve. Toto otcovstvo sa zdá byť zamerané na ľudské myslenie, aj keď Justín dáva do evidencie skutočnosť, že iba v Ježišovi Kristovi *Logos* sa zjavil v plnosti. Pravda zostáva tak či onak, v podobnom uvažovaní, ktoré termín „Otec“ si prepožičiava na vytvorenie určitej syntézy medzi filozofickým problémom posledného princípu (*arché*) každej skutočnosti a biblického posolstva pôvodu a završenia stvorenia i dejín spásy. Pripravené samotnou filozofiou, biblické ohlasovanie Otca mohlo teda slúžiť k odpovedi na základný problém filozofie.

Pokus apologetov vyjadriť kresťanské posolstvo podľa schém filozofie bol odvážnym a nutným krokom. Nie akýmsi znakom slabosti, ale vyjadrenia životaschopnosti mladého kresťanstva, ktoré sa snaží vstúpiť, s misionárskym duchom, do nového kultúrneho priestoru. Zrejme následky neprišli hneď. Táto apologetická fáza vstúpila do krízy, pretože neboli hneď v počiatku dobre zadefinované rozdiely medzi dvoma problematikami: vzťahom sveta s Bohom, jeho pôvod a vzťah Ježiša s Otcom, a tiež večné a permanentné otcovstvo Boha.

Často tieto dve problémy robievali veľké nedorozumenia, ako je možné vnímať zvlášť v Áriovej teológii, ktorý považuje Syna ako spôsob prostredníctva stvorenia (*demiurg*) a najvyššieho stvorenstva. Ujasnenie prichádza dvoma konciliami v Nicei (325) a v Konštantinopole (381), ktoré potvrdzujú Syna rovnakej a jedinej podstaty s Otcom (*homooúsios*). V božskom živote Otec je teda pôvod (*arché*) a zdroj (*pagé*) ako hovorili gréci; alebo princíp, ako to vyjadrovali latinskí. *Ad extra*, naopak, stvorenie, ako dejiny spásy, je dielom celej Trojice.

K doktríne, už načrtnutej Origenom o Otcovi ako zdroj božskosti, dávali maximálnu dôležitosť zvlášť grécky otcovia. Ján Damascénsky zhrnie tieto postoje v diele *De fide orthodoxa*, ktorý sa stane potom manuálom Východnej cirkvi. Tiež v teológii Tomáša Akvinského je možné odhaliť takýto spôsob vyjadrenia.

Vysvetlenia získané z teológii alebo z dejín dogiem evidentne potvrdzujú tiež negatívne dôsledky. Podčiarknutie pravej božskosti Krista malo ako efekt, že Boh sa stáva definovaný stále menej ako Otec a stále viac ako jediná božská podstata spoločná Otcovi, Synovi a Duchu Svätom. Možno to zahliadnuť v liturgickej modlitbe Cirkvi. Už s Bazileom doxológia „Chvála Otcovi, skrze

Syna“ je modifikovaná v „Chvála Otcovi so Synom a s Duchom Svätým“, čo je nožné definovať ako „Chvála Otcovi, Synovi a Duchu Svätom“. Ale v skutočnosti najviac viditeľnejšiu je možno nájsť v trojičnej náuke Augustína a zvlášť v modlitbách ním zložené, vytvorené. Evidentne, vo Vyznaniach, on sa nasmeruje na Boha tiež volajúc ho Otec, ale viac krát, nasledujúc linguistické používanie starozákonných žalmov ho vzýva s menami *Boh, Pán*. Keď naopak hovorí svojím vlastným jazykom, používa prekvapujúco abstraktné výrazy, filozofickú formu: Ó, večná Pravda a Láska, pravá a milá Večnosť.“⁷⁴

Tieto jazykové modifikácie modlitby obmedzujú nebezpečenstvo, že božie otcovstvo Otca sa stane irelevantné vo svojom vzťahu so svetom a ľuďmi; a že Trojica zostane zaujímavou témou na teologickej úrovni, ale stratí dôležitosť na úrovni sveta a dejín. Takto scholastická teodicea, vo svojich traktátoch o *De Deo Uno*, mohla hovoriť o Bohu, jeho podstate, jeho atribútoch a jeho vzťahu so svetom bez nejakého uvedenia Otca, o ktorom sa hovorilo iba v traktátoch *De Deo Trino*. Ale toto rozdelenie doktríny Boha na dva oddelené traktáty sa stane veľmi problematickým vo svetle výpovede, ktoré dajú Sväté písmo a prvotná kresťanská tradícia, pre ktoré Boh Jeden je vždy Otec. My sa budeme snažiť teda vyzdvihnúť pravú podstatu traktátu *De Deo Uno*, ako doktrínu Boha Otca.

⁷⁴ *Vyznania*, VII, 10, 16.

6 Ježiš Kristus - náš Pán a Boh

V strede celej kresťanskej viery sa nachádza vyznanie „Veríme v jedného Pána Ježiša Krista“, ktoré je fókus, ohnisko, ktoré všetkým pravdám viery určuje ich miesto. Vychádza to už zo samotného mena Ježiš Kristus.

Meno „**Ježiš**“, ktoré bolo u Izraelitov veľmi obľúbené, znamená „*Boh dáva spásu*“. Toto meno dal Ježišovi anjel pri zvestovaní. Ono vyjadruje Ježišovu totožnosť a jeho poslanie: „*lebo on vyslobodí svoj ľud z hriechov*“ (Mt 1, 2). Peter tvrdí, že „*niet pod nebom iného mena, daného ľuďom, v ktorom by sme mali byť spasení*“ (Sk 4, 12).

V gréčtine „**Kristus**“, ktoré je prekladom hebrejského pomenovania „*Mesiáš*“ znamená „*pomazaný*“. Ježiš je Kristus, lebo *Boh ho posvätil a Duchom Svätým pomazal* na vykupiteľské povolanie. Je Mesiáš očakávaný Izraelom, ktorého Otec poslal na svet. Ježiš prijíma tento titul, ale zároveň spresňuje jeho význam: on, t.j. „*ten, čo zostúpil z neba*“ (Jn 3, 13), bol ukrižovaný a potom vzkriesený, je trpiaci Služobník, ktorý dáva „*svoj život ako výkupné za mnohých*“ (Mt 20, 28). Od mena *Kristus* dostali pomenovanie *kresťania*.

Biblia dáva Ježišovi ešte ďalší titul „**Pán - Kýrios**“, ktoré označuje Boha, zvrchovaného vládcu. Ježiš ho pripisuje sebe samému a svoju božskú zvrchovanosť zjavuje svojou mocou nad prírodou, nad zlými duchmi, nad hriechom a nad smrťou, ale najmä svojim zmŕtvychvstaním. Samotné vyznania viery prvotnej Cirkvi vyhlasujú, že *moc, česť a sláva*, ktoré patria Bohu, sú vlastné aj Ježišovi: Boh „*dal mu meno, ktoré je nad každé iné meno, aby sa na meno Ježiš zohlo každé koleno v nebi, na zemi i v podsvetí a aby každý jazyk vyznával: "Ježiš Kristus je Pán!" na slávu Boha Otca*“ (Flp 2,9-11).

Týmto posolstvom o Ježišovi Kristovi sa vyslovuje veľký nárok. Už Pavol vedel, že ohlasovanie Ježiša Krista bude pre mnohých bláznovstvom a pohoršením (porov. 1 Kor 1,18-20). Celkom iným spôsobom si dnes kladieme otázku: Je vôbec možné ešte trvať na tomto nároku? Kresťanom je ten, kto verí v Ježiša Krista, kto žije z neho a pre neho, kto sa z lásky k nemu úplne oddá Bohu, Bohu Ježiša Krista a nasleduje ho v zmýšľaní, túžbach a v službe ľuďom. Kresťanom je ten, kto verí, že v Ježišovi Kristovi nadišla plnosť čias a kto celú skutočnosť chápe skrze neho a vo vzťahu k nemu.

Kresťanstvo teda v prvom rade nie je dajakým komplexom vieroučných článkov, príkazov a zákazov, inšpirácií a štruktúr. Toto všetko je v určitom zmysle dôležité, ale netvorí jeho stred. Kresťanstvo, to je Ježiš Kristus a spoločenstvo s ním. Tým sa stávajú veľmi nástojčivými otázky: Kto je Ježiš

Kristus? Čo môžeme o ňom vedieť? Čo znamená jeho neslýchaný a všeobecný nárok pre naše chápanie sveta a dejín?

6.1 Pozemský Ježiš

Najdôležitejším prameňom života, správania sa a účinkovania Ježiša je Nový zákon. Okrem toho poznáme ešte niekoľko «Pánových výrokov», ktoré sa nenachádzajú v Novom zákone, dosvedčujú ich však prví Cirkevní otcovia. Mimobiblické správy o Ježišovi Kristovi sú neskoršieho dáta, je ich dosť málo a nehovoria toho veľa (Jozef Flávius, Tacitus, Plínius Mladší, Suetonius, Talmud). Napriek tomu dnes ani jeden seriózny vedec nepochybuje o tom, že Ježiš naozaj jestvoval, že žil v Palestíne a že okolo roku 30 po Kr. za vlády rímskeho miestodržiteľa Poncia Piláta zomrel v Jeruzaleme na kríži.

6.1.1 Čo vieme o Ježišovi?

Moderný historický výskum o Ježišovi nadhodil závažný a ťažký problém. Niektorí moderní bádatelia sa nazdávali, že biblická a cirkevná viera v Ježiša Krista Bohočloveka je neskoršímprehodnotením pôvodného „historického“ Ježiša z Nazareta. Preto sa mal historický Ježiš oslobodiť od cirkevného vyznania viery, od „pút dogmy“ a ukázať, aký skutočne bol. Takéto zmýšľanie Ježiša okresáva na istého politického osloboditeľa, mravokárcu, priateľa chudobných či superstar. Tak vznikla medzi «pozemským Ježišom» a «Kristom viery» priepasť, ktorá sa zdala nepreklenuteľná.

Na tieto teórie je možné reagovať: Evanjeliá nie sú historickými spismi v modernom zmysle; sú opravdivými svedectvami viery prvotnej cirkvi a evanjelistov. Účinkovanie Ježiša predstavujú vo svetle hlbších poznatkov na základe Veľkého piatku, Veľkej noci a Zoslania Ducha Svätého. Evanjeliá skutočne vychádza zo života prvotných spoločenstiev, z ich ohlasovania, katechézy, liturgie, apologetiky, spoločenského poriadku. Štyria evanjelisti neboli iba akýsi kronikári, ale predložené ústne a písomné podania zredigovali podľa vlastnej literárnej a teologickej koncepcie. Svedectvo viery a historická správa sú v evanjeliách úzko spojené.

Keď odlúčime vieru v Krista od histórie Ježiša, robíme z viery určitý svetonázor alebo mýtus, ktorý už neuznáva alebo sa nezaujíma o konkrétneho Krista ako Pána. Už prvotná cirkev musela bojovať proti tendencii znehodnocovať Ježišovu ľudskosť alebo Božstvo. Úlohou Ducha Svätého je práve neustále pripomínať Ježiša, jeho slovo a dielo (porov. Jn 14,26; 16,13).

Druhý vatikánsky koncil sa zaoberal vývojom spomenutého výskumu. Konštatoval v evanjeliách tri vrstvy (DV 19):

1. Pozemský Ježiš: „Cirkev rozhodne a ustavične tvrdila a tvrdí, že spomenuté štyri evanjeliá, ktorých historickosť bezpochyby potvrdzuje, verne podávajú to, čo Ježiš, Syn Boží, za svojho pozemského života až do dňa, keď bol vzatý do neba, skutočne vykonal a učil na večnú spásu ľudí“.

2. **Apoštolí a apoštolská cirkev:** „Apoštolí totiž po nanebovstúpení Pána odovzdali svojim poslucháčom to, čo on hovoril a konal, s tým hlbším poznaním, ktorému sa oni sami tešili,³² poučení slávnym Kristovým účinkovaním a osvietení Duchom pravdy“.

3. **Evanjelisti:** „Svätopisci napísali štyri evanjeliá tak, že niečo vybrali z mnohých vecí, ktoré boli ústne alebo už aj písomne odovzdané, niečo stručne zhrnuli alebo vysvetlili so zreteľom na stav cirkví, pričom ponechali kazateľskú formu, ale vždy tak, aby nám o Ježišovi podali pravdivé a úprimné údaje. Písali totiž buď na základe vlastnej pamäti a svojich spomienok, alebo podľa svedectva tých, “čo ich od začiatku sami videli a boli služobníkmi slova”, s tým úmyslom, aby sme poznali vierohodnosť tých vecí, o ktorých nás učia“.

6.1.2 Ježišovo poslanstvo

Stredobodom Ježišovho verejného účinkovania je poslanstvo o príchode Božieho kráľovstva. Evanjelist Marek to takto zhrňuje: „Po Jánovom uväznení Ježiš sa pobral do Galiley a začal hlásať poslanstvo Božie. Hovoril: «Naplnil sa čas, prišlo Božie kráľovstvo. Konajte pokánie a verte v toto poslanstvo!»“ (Mk 1,14-15).

Ježiš týmto poslanstvom ohlasuje splnenie starozákonnej nádeje. Prostredníctvom neho sa má Izraelovi a všetkým národom darovať plnosť života. Táto túžba rastie zvlášť v nábožensky a politicky napätej situácii. On mal konečne uskutočniť nesplnené ideály spravodlivej vlády (porov. *Dan* 2,44; 7,27). Preto Ježišovo poslanstvo o príchode Božej vlády treba chápať v súvislosti s otázkou a túžbou ľudstva po pokoji, slobode, spravodlivosti a živote.

Ježišové poslanstvo o Božom kráľovstve je výlučne Božím dielom a darom. Jeho príchod znamená v podstate príchod samého Boha. Božie kráľovstvo nie je vnútrosvetkou (politickou, spoločenskou, sociálnou, kultúrnou) záležitosťou, ani utópiou budúcnosti alebo reformným programom. Obsahuje prísľúbenie obsahuje poslednú náplň života, dôvod a cieľ ľudského bytia sa naplňa v spoločenstve s Bohom. Človek nedokáže sám založiť ani vynútiť

Božie kráľovstvo žiadnym morálnym, sociálnym, vedeckým, kultúrnym ani politickým úsilím. Môže sa iba modliť: „Príď kráľovstvo tvoje“ (Mt 6,10). Nádej u Ježiša je plne previazaná s Božou prítomnosťou.

Posolstvo o príchode Božieho kráľovstva je radostnou zvesťou spásy. V Ježišových slovách v Nazarete nadväzuje na očakávanie Starého zákona: „Duch Pána je nado mnou, pretože ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným. Poslal ma oznámiť zajatým, že budú prepustení, a slepým, že budú vidieť; utláčaných prepustiť na slobodu a ohlásiť milostivý rok Pána“ (Lk 4,18-10). Božie kráľovstvo je skutočnosťou, v ktorej pôsobí Božia odpúšťajúca a zmierujúca láska. Boh sa zmilúva nad hriešnikom a s láskou ho vinie k sebe.

Jeho príchodom sa má zlomiť vláda zla a nastoliť kráľovstvo života, slobody, pokoja a lásky. Nejde o súd (ako Ján Krstiteľ) ale o zmilovanie, radosť a milosť. Božie kráľovstvo prirovnáva k svadbe (porov. Mt 22,1-14), k bohatej žatve (porov. Mk 4,26-29; Mt 9,37-38). Božie kráľovstvo je realitou, ktorá sa dokonale zrealizuje až v budúcnosti. Napriek tomu sa už uplatňuje teraz, síce v skrytosti, skromne, nepozorovanie. Jeho príchod Ježiš prirovnáva v podobenstvách o rozsievачovi, o rastúcej siatine, o horčičnom semene, o kvase atď.

Jeho posolstvo vyzýva každého človeka, aby uvažoval pred Bohom o sebe a svojom vzťahu k ostatným ľuďom. Akceptuje každého človeka.

Túto úlohu ohlásenia a realizácie Božieho kráľovstva však Ježiš spája so svojou osobou. Jeho príchodom sa uskutočňuje Božie kráľovstvo: „Blažené oči, ktoré vidia, čo vy vidíte! Lebo hovorím vám: Mnohí proroci a králi žiadali si vidieť, čo vy vidíte, a nevideli, a počuť, čo vy počujete, a nepočuli“ (Lk 10,23-24). Ježiš má vedomie, že koná na základe Božej právomoci. Táto moc sa prejaví v jeho slovách i v skutkoch: „Hľa, tu je viac ako Šalamún... tu je viac ako Jonáš“ (Lk 11,31-32).

Toto poverenie Otcom naznačuje titulom *Syn človeka*. Tento titul pochádza z čias veľkého útlaku Židov počas babylonského zajatia, a označoval vznešenosť prichádzajúceho záchrancu a sudcu. Cirkev v ňom vyjadrovala Ježišovu pozíciu Spasiteľom a Sudca sveta: *má plnú moc odpúšťať na zemi hriechy* (porov. Mk 2,10) či *Pánom soboty* (porov. Mk 2,27). Toto poverenie je vyjadrené aj priamo jeho slovami: „Každého, kto mňa vyzná pred ľuďmi, aj Syn človeka vyzná pred Božími anjelmi.“ (Lk 12,8). Využila jeho skrytú plnú moc na zemi, jeho Bohom určenú cestu cez kríž k zmŕtvychvstaniu a slávnemu príchodu v božskej sláve.

Ježiš ohlasuje Otcovu vôľu. Spája dodržiavanie zákona s otvorenosťou pre iných, prostredníctvom hľadania pôvodnej Božej vôli. Zvlášť blahoslavenstvá vyjadrujú Ježišov a učeníkov postoj voči Bohu i ľuďom: blahoslavení chudobní; blahoslavení, ktorí teraz hladujete; blahoslavení budete, keď vás budú ľudia nenávidieť ... pre Syna človeka (porov. *Lk 6,20-22*). Nejde o nejaké sociálne prehodnocovanie spoločenských daností či nový sociálny alebo politický program; život učeníka sa musí previazať s ohlasovaním Božieho kráľovstva.

Matúšovo evanjelium *preduchovnilo* a rozšírilo blahoslavenstvá: o chudobných pred Bohom, lačných a smädných po spravodlivosti, odmietajúcich násilie, milosrdných, pokojamilovných, čistého srdca (porov. *Mt 5,5-10*). Čo všetko očakávajú od Boha. A konkrétne uplatňujú tieto „normy“ v oblasti spoločnosti a politiky, ale vždy v súvislosti s Božou láskou a milosrdenstvom.

Ježiš zhŕňa svoju mravnú požiadavku v dvojitom prikázaní lásky k Bohu a k blížnemu: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, z celého svojho srdca, z celej svojej duše, z celej svojej mysle a z celej svojej sily! Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého!“ Iného, väčšieho prikázania, ako sú tieto niet.“ (Mk 12,30-31). Táto jeho výzva pôjde ďalej k požiadavke lásky k nepriateľom: „Milujte svojich nepriateľov, robte dobre tým, čo vás nenávidia, žehnajte tým, čo vás preklínajú, a modlite sa za tých, čo vás potupujú!“ (Lk 6,27-28). Odôvodnenie má v odporúčaní: „Buďte milosrdní, ako je milosrdný váš Otec!“ (Lk 6,36).

Radikálnosť Ježišových požiadaviek možno vysvetliť poslanstvom o nastávajúcom Božom kráľovstve a v ňom sa prejavujúcej Božej láske k ľuďom, ktorá ich však zaväzuje k rovnakej, všetky medze presahujúcej vzájomnej láske.

Ježiš nežiada nič, čo by nepraktizoval sám. On je vo všetkom vzorom a priekopníkom. Charakterizuje ho láska, milosrdenstvo, vernosť, pokojamilovnosť, ochota odpúšťať. „*Neprišiel, aby sa dal obsluhovať, ale aby slúžil a položil svoj život ako výkupné za mnohých*“ (Mk 10,45). A pozíva konať podobne: „*Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma. Lebo kto by si chcel život zachrániť, stratí ho, ale kto stratí svoj život pre mňa a pre evanjelium, zachráni si ho.*“ (Mk 8,34-35).

6.1.3 Ježišovo správanie a skutky

Ježiš nepôsobil iba slovami, ale aj svojím správaním, ktoré vyvolávajú pozornosť, údiv a protirečenie: stolovanie s mýtnikmi, uistenie o odpustení hriechov pobežiacim a verejným hriešnikom, porušenie predpisov o sobote a obradnom očisťovaní a vyhnanie predavačov z chrámu. V tomto Ježiš pripomína starozákonných prorokov a ich symbolické úkony. Ježišov život a pôsobenie odhaľujú skrytú Božiu prítomnosť. Odtiaľ jeho reakcia na Filipovu prosbu, aby im konečne ukázal Otca: „*Kto mňa vidí, vidí aj Otca*“ (Jn 14,9).

Osobitnú dôležitosť majú Ježišove mimoriadne skutky, ktoré zvyčajne nazývame **zázrakmi**. Sú splnením prislúbení prorokov: „Vtedy sa roztvoria oči slepých a uši hluchých sa otvoria. Vtedy sťa jeleň bude skákať chromý a jazyk nemého zaplesá, ba vyvierat' budú na púšti vody a potoky na pustatine.“ (Iz 35,5-6; Lk 7,22.).

Evanjeliové záznamy o zázrakoch sú pre dnešného človeka veľmi problematické. Bežný pojem zázraku, inšpirovaný prírodovedeckým myslením ako narúšanie alebo obchádzanie prírodných zákonov, Biblia nepozná. Písmu ide o vieru v Boha, Stvoriteľa sveta a Pána dejín, ktorý je «podivuhodný» vo všetkých svojich dielach, ktorý však môže zjaviť svoju moc aj mimoriadnymi skutkami. Písmo sa nerozpisuje o ich priebehu a spôsobe prevedenia ani o ich vzťahu k prirodzeným príčinám a silám - ktoré Boh môže použiť. Preto sa jeho opis nejednému súčasníkovi môže zdať ľahkovážny a naivný. Celú vec navyše komplikujú historické problémy. Biblické opisy zázrakov vznikli totiž podľa určitých, vtedy bežných rozprávačských vzorov. Prekážky, ktoré musí súčasník prekonať, ak chce niečo zo záznamov zázrakov pochopiť, by sa dali asi takto formulovať: cudzí spôsob myslenia, založeného na inom vzťahu k prírode, a odlišné chápanie «historických» opisov, rozdielny spôsob rozprávania, pri ktorom ide rozprávačovi väčšmi o typickosť myšlienky alebo ponaučenia ako o konkrétnosť udalostí.

Napriek týmto a iným ťažkostiam sa ani prísna historická kritika neodvažuje pochybovať o tom, že Ježiš vykonal mimoriadne, nevysvetliteľné skutky, predovšetkým uzdravenia. Záznamy o uzdraveniach často obsahujú presné údaje o prítomných osobách, ich mená a okolnosti deja. Ináč sa nedá pochopiť nával ľudí, chýr, ktorý sa šíril o Ježišovi, bezmocnosť nepriateľov, ktorí nemôžu popierať jeho skutky, rozprávanie o jeho zázrakoch hneď po Veľkej noci, teda v čase, kedy ešte žili svedkovia Ježišovho vystupovania.

Moderná prírodná veda sa pri prieskume skutočnosti vedome obmedzuje na vnútrosvetské faktory. Otázku Boha si z metodologických príčin nemôže

položiť. Zaoberanie sa svetom z hľadiska prírodných vied je iba jedným, ale nie jediným spôsobom poznávania jeho podstaty a diania v ňom. Zásahy Stvoriteľa do neho nemôže experimentálne ani dokázať ani vylúčiť.

Ježišove zázraky nikdy neboli vnímané ako senzácie. Sám Ježiš vždy odmietal „znamenia z neba“ (porov. *Mk 8,11-13*). *Zázraky majú privádzať k uvažovaniu a k viere*. Na druhej strane však iba veriace oči a uši ich dokážu pochopiť. Jeho divy sú teda znakmi, ktorými sa má zvýrazniť Božia ochota zachrániť človeka, a majú byť príznakmi nastávajúcej Božej vlády: „Ak ja mocou Božou vyhánam zlých duchov, tak k vám prišlo kráľovstvo Božie“ (*Lk 11,20*). Sú výrazom Božej dobroty pri rozdávaní darov.

6.2 Ježiš Kristus - Bohočlovek

S týmto ústredným kresťanským článkom viery majú dnes mnohí kresťania ťažkosti. Na objasnenie vecí je vhodné vrátiť sa k nášmu východiskovému bodu: kresťan je ten, kto sa vo svojom živote a myslení úplne zameria na Ježiša Krista a prizná sa k nemu. Preto je potrebné sa pýtať: Kto je Ježiš?

6.2.1 Ježiš Kristus - náš brat

Je potrebné zdôrazniť, že Ježiš je človek, skutočný človek ako my všetci. V evanjeliách sa prejavuje celá jeho ľudskosť: prichádza na svet prostredníctvom ľudskej matky, rastie, dozrieva, vyučí sa remeslu, má hlad a smäd, je pokúšaný, zakúsi únavu, kladie otázky, pociťuje sústrasť, teší sa z ľudí, predovšetkým z detí, nemilosrdnosť v ňom vzbudzuje hnev, má strach, trpí a napokon umiera na kríži. Je človekom s telom i dušou. Zažil radostné i bolestné stránky ľudského bytia. Je naším bratom (porov. *Jn 20,17*; *Rim 8,29*; *Hebr 2,11*).

Ako človek nám bol vo všetkom rovný, okrem hriechu. Naplno sa otvoril Otcovej vôli a úplne sa dal do služieb iných. O sebe sa vyjadril, že „*neprišiel, aby si dal posluhovať, ale aby slúžil*“ (*Mk 10,45*). Je človekom, aby stál v službe iným ľuďom, a napokon poslušný voči Otcovi dáva svoj život „za mnohých“, t.j. za všetkých (*Mk 10,45*). Tento zákon služby, zástupníctva a zadosťučinenia poznačuje celý Ježišov život. Ježišova ľudskosť je pre vieru Nového zákona a Cirkvi taká dôležitá ako viera v skutočné božstvo Kristovo. Veľmi skoro vznikali bludné náuky, že Ježiš mal iba zdanlivé telo a iba naoko trpel. Na to reagoval už sv. biskup mučeník Ignác Antiochijský asi roku 110 listom

smyrnskému spoločenstvu: „Ak Kristus iba zdanlivo žil a trpel, potom sme i my iba zdanlivo vykúpení. Všetky kresťanské pravdy by sa ponorili do hmly zdanlivej skutočnosti.“

Ježiš, Boží Syn, je zároveň skutočným a dokonalým človekom. To je spásonosná pravda. Iba Boh v ľudskom tele mohol vykúpiť človeka. V Ježišovi Kristovi zhrnul celé naše ľudské bytie (Irenej z Lyonu) – Boh akceptoval a posvätil všetko, čo je ľudské. Spása a vykúpenie teda nie sú viac iba vnútornou vecou duše, ale vecou celého človeka. K ľudskosti spásy patrí i to, že sme ju dostali od Ježiša Krista ľudským spôsobom. Ježiš prostredníctvom svojej ľudskej poslušnosti a služby uskutočňuje spásu. Svojou poslušnosťou napráva Adamovu neposlušnosť. Iba ak Ježiš Kristus je nielen pravým Bohom, ale aj pravým človekom, môže nás vykúpiť (Anzelm Canterburský).

6.2.2 Ježiš Kristus - Boh

Bez osobitného vzťahu Ježiš by nebol schopný rozprávať o Bohu. Kristus má iný vzťah k Otcovi ako my ľudia. Jeho vzťah k Otcovi je ojedinelý. Vždy hovorí iba o „mojom Otcovi“ a „vašom Otcovi“.

Kto je Ježiš? V dejinách Izraela neustále hovorili k ľudu Bohom vyvolení a vyslaní mužovia, ako Mojžiš, Eliáš, Izaiáš, Daniel a iní v jeho mene. Ježiš však stojí nad Mojžišom i prorokmi, stojí nad zákonom i chrámom. Preto môže povedať: „Počuli ste, že predkom bolo povedané... Ja vám však hovorím...“ (Mt 5,21). Ježiš je viac ako prorok; má osobitný synovský vzťah k svojmu Otcovi (a dáva to najavo). Je jednorodným Synom, ktorému Otec všetko vyjavil a odovzdal. Až skrze neho sa stávame synmi a dcérami Božími (porov. Mt 11,27).

Nový zákon rozvinul, čo všetko tento synovský vzťah zahrňuje. Hovorí, že Ježiš je „Syn“ (porov. Mk 1,11; 13,32; Rim 1,3; 8,3 a i.), „Syn Boží“ (porov. Mk 1,1; Mt 16,16; Jn 1,34 a i.). A naopak, Boh je v Novom zákone Otcom nášho Pána Ježiša Krista (porov. 1Kor 1,3 a i.). Preto platí: kto vidí Ježiša, vidí Otca (porov. Jn 14,10). Ježiš je ako Syn obrazom, ikonou Boha-Otca (porov. 2Kor 4,4; Kol 1,15). V ňom sa Boh stáva viditeľným, Bohom s ľudskou tvárou. V Ježišovi Kristovi sa Boh definitívne a úplne zjavil, takže o Bohu nemožno kresťansky hovoriť bez Ježiša Krista. Ako božská bytosť jestvuje od večnosti (porov. Fil 2,6), v jeho sláve (porov. Jn 17,5), ako Slovo, ktorým Otec od večnosti vyslovuje (spoznáva) seba. Ako Slovo a obraz Otca je Syn zároveň predobrazom stvorenia. V ňom sa zjavuje tajomstvo Božie a súčasne tajomstvo sveta a človeka. Prológ k Jánovmu evanjeliu to všetko zhrňuje: „Na

počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Bohom bolo Slovo. Ono bolo na počiatku u Boha. Skrze neho povstalo všetko..." (Jn 1,1-3).

Výroky Svätého písma viedli v prvých storočiach k dlhým a úmorným diskusiám. Tak pre židov ako pre grékov boli ťažko pochopiteľné. Je Ježiš druhým, Otcovi podriadeným Bohom? Alebo je osobitným výrazom (maska) jediného božstva? Oba názory mali svojich prívržencov a protivníkov. Okolo roku 320 **Árius** vystúpil s učením, že Syn je podriadený Otcovi, a nie je preto ozajstným Bohom, lež jeho prvým a najdokonalejším tvorom, prostredníctvom ktorého Boh stvoril svet. Tým Árius postavil Syna nie na úroveň Boha, lež tvorov. Zodpovedalo to filozofickým náhľadom doby, nie však zjaveniu a viere Prvotnej cirkvi. Najrozhodnejším protivníkom Áriovho učenia a mocným zástancom cirkevnej viery bol svätý Atanáž, neskorší biskup v Alexandrii. Ktorý sa postavil proti Áriovmu tvrdeniu a argumentu: i keby bol Ježiš tým najšľachetnejším a najvyšším tvorom, nebol by schopný vykúpiť nás z moci hriechu a smrti.

Diskusie dali dôvod k zvolaniu **Prvého všeobecného koncilu do Nicey** (325), kde Cirkev slávnostne vyznala a definovala svoju vieru v božstvo Syna. Koncilovým otcom nešlo o špekulácie, lež o obranu svedectva Svätého písma pred falošným vysvetľovaním a o zachovanie viery Cirkvi, zdedenej od apoštolov. Viera nicejského koncilu je známa pod menom *Veľké vyznanie viery*. Dodnes spája všetky cirkvi Západu a Východu: „*Veríme v jedného Pána Ježiša Krista, jednorodného Syna Božieho, zrodeného z Otca pred všetkými vekmi; Boha z Boha, Svetlo zo Svetla, pravého Boha z Boha pravého, splodeného, nie stvoreného, jednej podstaty s Otcom.*“

To znamená, že v Ježišovi Kristovi sa definitívne stalo zjavným, kto je Boh a kto je človek, že Boh, ako ho ohlasuje Ježiš Kristus, nie je nehybnou a samotárskou bytosťou, v rozhovore iba so sebou a žiarlivo uzavretou do seba. Boh je odvekou láskou, ktorá sa darúva a zdôveruje. Otec od večnosti sprostredkúva Synovi všetko, čím je. Otec žije vo vzťahu k Synovi, v darovaní sa Synovi. Podobne žije Syn vo vzťahu k Otcovi. Tým, že prijíma svoje postavenie byť darom Otca a v láske sa na neho zamieriava, jestvuje ako Syn. Otec je pôvod a prameň Syna. Syn však vlastní to isté božstvo, darované Otcom. Preto je jednej podstaty s ním. Nie je vytvorený z ničoho, nie je stvorený, lež splodený, bez časového začiatku, v neustálej prítomnosti Božej večnosti. V Duchu Svätom sme povolaní k tejto účasti na spoločenstve lásky Otca a Syna.

6.2.3 Ježiš Kristus - náš Pán

Na Ježišovej ľudskosti sa prejavuje i čosi, čo ľudskosť presahuje. A to predovšetkým - ako sme už rozviedli - v Ježišovom nezopakovateľnom, len jemu vlastnom vrúcnom vzťahu k Bohu-Otcovi. Preto si nárokuje hlásať Božie slovo s plnou mocou a konať v mene Božom - ako nik iný pred ním a po ňom. Pri výzve k nasledovaniu vyžaduje od svojich učeníkov bezpodmienečnú poslušnosť. Vzkriesením a oslávením Ježiša potvrdil Boh tento nárok a ustanovil ho Pánom (Kyrios).

Uznávanie Ježiša Krista za Pána patrí k najstarším častiam biblického podania a kresťanského vyznania. Ako to dokazuje kristologická hymna v Liste Filipanom, Pavol ho našiel v kresťanských spoločenstvách po svojom obrátení: «Ježiš Kristus je Pán» (Fil 2,11). V Toto vierovyznanie pravdepodobne tvorilo bohoslužobnú formulu. Už pri najstaršej palestínskej bohoslužbe volali veriaci zhromaždení na slávení Eucharistie: «Marana tha» (1Kor 16,22). Toto zvolanie možno preložiť asi takto: „Náš Pán prišiel“ alebo „Príď, Pane náš!“ Vyznaním „Verím v jedného Pána Ježiša Krista“ sme zároveň pri počiatkoch, ale i v najhlbšom strede kresťanskej viery. Ako ho treba chápať?

Keď dnes niekoho oslovíme *pane*, robíme to zvyčajne úplne bezmyšlienkovite. *Pán* je pre nás čírou zdvorilostnou formou, ktorá prislúcha každému dospelému alebo i dospievajúcemu mužovi. Nejde teda o nič zvláštne alebo vyznačujúce. Kedysi to bolo ináč. Pánmi boli len slobodní, šľachtici, vysokopostavení, dôležití ľudia, ktorí mali odstup od otrokov a poddaných, od prostého ľudu.

V Starom zákone slovo «Pán» vyjadruje úctu, prináležiacu jedine Bohu. Novozákonný titul «Pán» je pretlmočením starozákonného Božieho mena Jahve. Keď teda prvotná cirkev používa tento titul v súvislosti s Ježišom Kristom, hovorí tým, že v ňom prichádza Božia vláda, Boh sám, ba že Ježiš je božskej podstaty. Uznávanie Ježiša Krista za Pána preto znamená, že on je naplnením starozákonnej nádeje, v ňom sa cieľ a dôvod všetkej skutočnosti stal hmatateľným a viditeľným v čase a priestore. Nepokojný a ustavične plynúci čas dosiahol v Ježišovi plnosť. Prišiel ten, na ktorého sú človek a svet bytostne zameraní. Kto chce teda vedieť, kto je Boh a kto človek, musí sa pozrieť na Ježiša Krista. On je mierou človeka. Ak ho uzná za svojho Pána a nasleduje ho, získa život a spásu.

V antike slovo *pán* bolo titulom a úctivým označením rímskeho cisára ako vládcu sveta. Súčasne vyjadrovalo cisárov božský pôvod, jeho vládu nad

ľuďmi a národmi na zabezpečenie života, poriadku a pokoja. Keď rané kresťanstvo používa tento titul pre Ježiša Krista, vyznáva, že nie cisár, ale Ježiš Kristus zaručuje život, poriadok a pokoj. On je ozajstným vládcom sveta. Kvôli tomu sa prví kresťania dostali do konfliktu s rímskym štátom a vtedajším kultom cisára. Počas prenasledovaní v prvých storočiach sa ukázalo, ako vážne kresťania berú vyznanie viery v Ježiša Krista ako Pána.

Aj pre nás má toto vyznanie kritický a zároveň oslobodzujúci význam voči všetkým, ktorí sa vydávajú za Spasiteľov a záchrancov sveta a vynucujú si za to uznanie a moc. Vyznávanie jedného Pána je teda dôvod kresťanskej slobody. Nie je iba nárokom, ale aj útechou, posolstvom spásy. Preto vyznanie Ježiša Krista ako Pána nie je obyčajnou frárou. Je to výzva, na ktorú treba odpovedať. Ide o otázku kritéria a životnej orientácie.

6.2.4 Ježiš Kristus - Syn Boží v tele

Vyznávanie Ježiša Krista ako Pána samočinne vyúsťuje do najdôležitejšej formuly vyznania viery: Ježiš Kristus je Syn Boží. Tým sme sa už podrobne zaoberali. Treba však ešte spomenúť, že Ježiš, večný Syn Boží, sa stal človekom v čase. Toto vyznanie nachádzame už v jednom z najstarších textov Nového zákona, v kristologickej hymne v Liste Filipanom: „*Ježiš Kristus, hoci má božskú prirodzenosť, nepridržal sa svojej rovnosti s Bohom, ale zriekol sa seba samého a vzal si prirodzenosť sluhu, stal sa podobný ľuďom; a podľa vonkajšieho zjavu bol pokladaný za človeka. Uponížil sa, stal sa poslušným až na smrť, až na smrť na kríži*“ (Flp 2,6-8).

Sväté písmo a články cirkevného vyznania viery stále poukazujú na Ježiša Krista, opravdivého Boha a opravdivého človeka. Túto základnú pravdu spásy definoval štvrtý všeobecný, tzv. Chalcedónsky koncil (451). Predtým bránil koncil v Efeze (431) jednotu božstva a človečenstva v Ježišovi Kristovi proti bludnému učeniu *nestoriánov*⁷⁵. Opäť však bolo treba zasiahnúť, lebo mních Eutyches a jeho stúpenci falošne a jednostranne chápali túto jednotu a popierali trvalý rozdiel oboch prirodzeností. Tvrdili totiž, že Ježišova ľudskosť sa v jeho božskosti rozplýva ako kvapka medu v mori. Hovorili preto iba o jednej jedinej prirodzenosti v Ježišovi Kristovi. Proti nim sa obrátil predovšetkým

⁷⁵ Nestoriáni – kristologická heréza, blud, ktorý spočíva v snahe potlačiť božskú podstatu Krista. Nazíva sa po Nestóriovi, ktorý tvrdil, že v Kristovi sú dve osoby – božská a ľudská. Obe podstaty sú oddelené. Nestorius tiež odmietal Márii priznať titul *theotokos* – Bohorodička. Podľa neho sa malo hovoriť skôr o Kristorodičke – *christotokos*. Porov. LEMAITROVÁ, N. – QUINSONOVÁ, M.T. – SOTOVÁ, V. *Slovník křesťanské kultury*. Praha : Garamond, 2002, s. 252.

pápež Lev Veľký. Chalcedónsky koncil formuloval vieru v Ježiša Krista: „*Jeden a ten istý je dokonalý v božstve i človečenstve, pravý Boh a pravý človek..., nám rovný podľa človečenstva... Vyznávame jedného a toho istého Krista..., ktorý jestvuje v dvoch neprelínajúcich sa, nezmenených, neoddelených a neodlúčených prirodzenostiach*“. Jednota Boha a človeka v Ježišovi Kristovi nič neuberá na Ježišovej ľudskosti, nezraňuje ju ani neumenšuje. Zahrnutie ľudskej vôle do Božej neničí ľudskú slobodu, lež ju rozvíja a zdokonaľuje. Čím väčšia je jednota Boha a človeka, tým zjavnejším sa stáva rozdiel medzi nimi.

Toto konštatovanie majú hlboký význam pre spásu človeka. Vyjadrujú, že Syn Boží sa „pre nás ľudí a pre našu spásu“ stal človekom a že jednota s Bohom, aj tá najdokonalejšia a úplne výnimočná v Ježišovi Kristovi, nič neuberá ľudskému, nepotláča a neznásilňuje ho, ale naopak, rozvíja ho v jeho čírosti a spravodlivosti. Zároveň je spása vrcholne vrúcnyim spoločenstvom Boha a človeka: Boh sa stáva človekom, aby sme my mali účasť na jeho božskej prirodzenosti. Ježiš Kristus teda predstavuje pre všetkých ľudí nový začiatok. Na tom, čo sa pri jeho vtelení odohralo neopakovateľným spôsobom, majú mať účasť všetci ľudia. Skrze spoločenstvo s Bohom máme dosiahnuť plnosť nášho ľudského bytia.

6.3 Ježišov kríž a spása

Nástupom kresťanstva sa kríž stal znakom spásy. Sprevádza veriaceho od krstu až po smrť. Všetko ním začína a končí. Dokonca i požehnanie sa zvoláva pohybom ruky vo forme kríža. Kríž je najcharakteristickejším kresťanským symbolom, verejným i súkromným. V ňom sa totiž završuje blahosklonnosť Boha, ktorá sa začala vtelením a narodením z Márie. Preto je pre Pavla ohlasovanie kríža súhrnom celej kresťanskej blahozvesti. Nepokladá za potrebné „*vedieť niečo okrem Ježiša Krista, a to ukrižovaného*“ (1Kor 2,2).

Spásonosné znamenie je zároveň znakom protirečenia a prameňom mnohých otázok. Vynárajú sa, keď sa človek osobne stretne s krížom v dlhom utrpení, v nevyliciteľnej chorobe, vo veľkých sklamaníach, neúspechoch a osudových nešťastiach, pri katastrofách a v okamihu smrti. Ježišov kríž je pre mnohých problémom. Prečo Boh volil práve túto cestu a vydal zosobnenú nevinnosť, vlastného Syna, ukrutnej smrti na kríži? Kríž teda nastoľuje otázku Boha a spásy.

Patristická, mníšska a scholastická teológia vnášala kríž do dynamickej autokomunikácie dobroty Boha celému stvorenstvu. Kríž (teda smrť, utrpenie

a poníženie Krista) je predovšetkým prostriedkom, nástrojom, postojom či výzvou v poriadku života, blahoslavenstiev, slávnom povýšení, ktoré sa iniciujú plnením Otcovej vôle a odovzdaním seba do jeho rúk. Smrť je prekonaná, nakoľko kríž otvára cestu k zmŕtvychvstaniu, dokonca sa stáva prvotinou vzkriesenia. Kríž, ktorý Kristus vzal na seba pre nás, a ktorí sme my povolaný vziať pre Krista je tiež vyjadrením lásky. Kríž je kauza a manifestácia slávy. Rozhovor o kríži je aspektom jedinečným evanjelia, toho zmiernenie a slávy.

Ježišov kríž má pre kresťanský život priam existenciálny význam. Nasledovanie Krista je možné iba ako nasledovanie kríža: „Keď niekto chce za mnou ísť, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma“ (*Mk 8,34*). Krstom má každý kresťan účasť na Kristovom utrpení, aby mal raz účasť na jeho živote (porov. *Rim 6,2-8*). V slávení eucharistie sa kríž neustále pripomína (porov. *1Kor 11,26*). Celý život kresťana stojí v jeho znamení.

Kríž nadobúda v priebehu dejín a života rôznu podobu: prenasledovanie, osočovanie, chudoba, poslušnosť, nezištná služba, vnútorná a vonkajšia disciplína, bezútešnosť a smútok, osamelosť, choroba, utrpenie, umieranie v rozmanitých formách.

Kríž odpovedá aj na najtemnejšie otázky: zmysel života a moc smrti. „Skrze Krista a v Kristovi sa teda osvetľuje záhada bolesti a smrti“ (GS 22). Nie je to však rozumová odpoveď, zaháňajúca všetku tmu; nie je „vyššou harmóniou“ ani paušálnym riešením. Kríž neslobodno zneužívať ani na pochybnú útechu.

Kríž vyjadruje tri pravdy – o človeku, o Bohu, o Ježišovi Kristovi:

V kríži je predstavená **pravda o človeku a o jeho hriechu**.⁷⁶ Boh vo svojej vôli predstavil poslanie človeka. On je Otcom, ktorý povolal človeka, aby

⁷⁶ Pojem hriech akoby vypadol zo slovníka ľudí. Nový zákon na vyjadrenie hriechu používa päť gréckych slov, ktoré vyjadrujú rôzne pasívne a aktívne stránky hriechu. Najobvyklejší je *hamartia* – hriech, ako minutie terča alebo nedosiahnutie cieľa; *adikia* – nespravodlivosť alebo nepravosť; ničomné a zvrátené zlo nazýva *ponéria*. Aktívnejšie slová sú *parabasis* – previnenie alebo prestúpenie; a *anomia* – bezzákonnosť, t.j. prehliadanie alebo porušenie známeho zákona. V každom z nich je obsiahnuté isté objektívne merítko zákona, ktoré človek prehliada alebo zámerne prekračuje. Toto merítko, podľa Svätého Písma, stanovil Boh. Jedná o mravný zákon, ktorý vyjadruje spravodlivý charakter. Boh stvoril človeka na svoj obraz a požiadavky mravného zákona mu vpísal do srdca (porov. *Rim 2,15*). Spáchať hriech tak znamená dopustiť sa „bezzákonnosti“ (porov. *1Jn 3,4*). Konať proti ľudskému najvyššiemu záujmu a tiež proti Božej autorite a láske. Dôraz Písma spočíva v sebeckosti hriechu. Človek v ňom odmieta postoj závislosti, ktorý ľudská prirodzenosť nevyhnutne zahŕňa, praje si nezávislosť. Na viac v hriechu si človek trúfa vyhlasovať svoju autonómiu, t.j. nárokuje si postavenie samotného Boha.

sa radoval zo sveta, ako dobrého Božieho stvorenia. Človek je povolany k zodpovednosti za dotváranie sveta (porov. *KKC* 373). Toto poznanie Božieho plánu s človekom, poukazuje na skutočnosť, že hriech je zneužitie slobody (porov. *KKC* 387). Človek ju prijíma, aby mohol milovať Boha a druhého človeka. Pri odmietnutí Božej lásky, klame sám seba. Stáva sa otrokom hriechu. Samotná história ľudského pokolenia svedčí o nešťastí ľudskej tragédie, ktorá sa zrodila ako následok zneužívania slobody (porov. *KKC* 1739).

Ľudský hriech musí byť neskutočne hrozný: práve ľudská pýcha, závišť, chamtivosť, zbabelosť a iné hriechy spojené s Kristovým odhodlaním v láske zobrať na seba tieto ľudské hriechy, poslali Krista na kríž. V boji proti sile a moci ľudského hriechu, ktorý ničí svet i samotného človeka, Boh v osobe Ježiša Krista predstavil svoju tvorčiu lásku. Preto Kristov kríž poukazuje na vážnosť a veľkosť ľudského hriechu.

Ľudský hriech bol prekážkou, ktorá bránila samotnému človeku prijať dar, ktorý mu chcel Boh darovať. Najprv museli byť odstránené ľudské hriechy. To sa udialo prostredníctvom Kristovej smrti. Teda zomiera za hriechy človeka⁷⁷ skutočnou smrťou (porov. *KKC* 627). Toto prepojenie medzi Ježišovou smrťou a našimi hriechmi nie je len dôsledková (stal sa obeťou ľudskej brutality), ale má charakter trestu (ako nevinný človek vytrpel trest, ktorý si zasluhovali naše hriechy). Priamo súvisí s hriechom, smrť je

Emil Brunner to zhrnul slovami: „Hriech je vzdor, domýšľavosť, túžba po bohorovnosti... prehlásenie ľudskej nezávislosti na Bohu... a ustanovenie autonómneho rozumu, morálky a kultúry...“ Preto je správne si dať otázku: Kam sa teda podela skutočnosť hriechu? Z mnohých činov, ktoré boli v minulosti považované za hriech, sa v súčasnosti stali zločiny. Ich zodpovednosť za ich riešenie prešla z cirkvi na štát, z kňaza na policajta. Iné hriechy sa postupne vytratili a pretransformovali sa na choroby alebo na príznaky chorôb. V takýchto prípadoch trest bol nahradený liečením. Niektoré sa zmenili na kolektívnu nezodpovednosť, ktorá umožňuje preniesť vinu niektorých deviantných správání z jednotlivca na spoločnosť ako celok.

Hriech nie je možné prehliadať. Má rysy svojhlavosti, vzdorovitosti či nevernosti: stále *niekomu* vzdoruje, *niekoho* uráža, zraňuje. Takto návrat povedomia skutočnosti hriechu prináša si sebou dôležitú skutočnosť – *znovuoobnovenie osobnej zodpovednosti*.

⁷⁷ Všetky novozákonné texty dávajú do súvisu Kristovu smrť a naše hriechy: Kristus zomrel za naše hriechy podľa Písma (porov. *1Kor* 15,3); Kristus položil svoj život raz a navždy (*1Pt* 3,18); Kristus: raz sa obetoval, aby sňal hriechy mnohých, a druhý raz sa zjaví - bez hriechu - na spásu tým, čo ho očakávajú (*Hebr* 9,26); krv Ježiša, jeho Syna, nás očisťuje od každého hriechu (*1Jn* 1,7); krv Ježiša, jeho Syna, nás očisťuje od každého hriechu (*Zjv* 1,5-6). Všetky tieto texty a súčasne ďalšie spájajú Kristovu smrť na kríži s našimi hriechmi.

spravodlivá odplata za hriech: „*mzdou hriechu je smrť, ale Boží dar je večný život v Kristovi Ježišovi, našom Pánovi*“ (Rim 6,23).⁷⁸

Kristus zobral na seba kríž a zomrel za človeka a svet. Kríž sa jeho skutkom stáva symbolom Božej i ľudskej lásky. Je to jediné miesto, kde nekvitne ľahostajnosť, sebeckosť či pýcha. Hriešnik sa musí pokoriť pred Kristovým krížom a vyznať, že zhršiel a že si zasluhuje trest za svoj hriech. Proti tomu sa často búri ľudská pýcha. Ale jedine tak sa Kristov kríž stane najmocnejším motívom pre svätý život. Kríž a smrť Kristova sa stáva cestou nádeje i v situáciách, z ktorých nie je východiska.⁷⁹

V kríži sa súčasne nachádza **pravda o Bohu**. V smrti a vzkriesení Ježiša Krista Boh zbavuje človeka od moci smrti a hriechu. V láske skrze kríž Kristus vnáša do života človeka svetlo večného života. Ľudský rozum nemôže dokonale pochopiť túto nesmiernu Božiu lásku. Mohol nechať stvorenie, aby znášalo ovocie svojho hriechu a zahynulo v ňom. Ale Boží postoj presahuje lásku. Je to milosť, t.j. láska, k tým, ktorí toho nie sú hodní. Samotný Ján vo svojom liste hovorí: „Láska je v tom, že nie my sme milovali Boha, ale že on miloval nás a poslal svojho Syna ako zmiernu obeť za naše hriechy.“ (1Jn 4,10). Vo svojom dejinnom sebazjavení nielenže miluje svet, ale zjavuje svetu, že je On sám svojou podstatou láska.⁸⁰

V kríži človek nachádza **pravdu o Kristovi**. Kristov dar spásy je bezplatným darom. On zaplatil za všetky hriechy sveta veľkou cenou svojím životom a krvou. Preto povedal: „Je dokonané!“ (porov. Jn 19,30). Vo svojom utrpení nevzdal sa svojho poslania lásky. Vytrval až do konca v láske, ktorou predstavil nesmiernu Otcovu lásku voči svojmu stvoreniu. Slovom Katechizmu katolíckej cirkvi: „*Božia láska až do krajnosti dáva Kristovej obete hodnotu vykúpenia a odčinenia, uzmierenia a zadosťučinenia.*“ (KKC 616). Sám Kristus prejavil túto svoju lásku vo svojej obete. Žiaden človek nie je schopný vziať na seba hriechy všetkých ľudí a priniesť seba samého na obeť za všetkých. Jedine Boh Ježiš Kristus svojou obetou na kríži objíma všetky ľudské

⁷⁸ Texty Svätého písma sa na ľudskú smrť niekedy nepozerajú ako na niečo prirodzeného, ale ako na trest. Smrť je „votrelcom“ v Božom dobrom svete a nie súčasťou Božieho pôvodného zámeru pre ľudstvo. Boh pre človeka zamýšľal ušľachtilejší koniec (možno podobný preneseniu, ktorý zažili Enoch či Eliáš). V celom Písme sa na smrť hľadí ako na Boží súd nad ľudskou neposlušnosťou.

⁷⁹ Porov. SANNA, I. *Chiamati per nome*. Cinisello Balsamo : San Paolo, 1994, s. 99-100.

⁸⁰ Porov. MÜLLER, G.L. *Dogmatika pro studium i partoraci*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2010, s. 563-564.

osoby a ňou ľudstvu zaslúžil ospravedlnenie.⁸¹ Tým sa nezdôrazňuje len jedinečný charakter obety Krista ako pôvodcu večnej spásy (porov. *Hebr* 5,9). Preto Cirkev v hymne vešpier Veľkého piatku zvoláva: „Zdrav buď, kríž, nádej jediná!“

Okrem toho, že jeho smrť bola nutná a dobrovoľná, bola taktiež altruistická a blahodarná. Samotný Ježiš trval na tom, že jeho smrť bola dobrovoľná. Trval na tom život mu nikto neberie, ale on ho dáva sám od seba. Súčasne nepovažoval smrť, ktorú mal podstúpiť, za predčasný koniec svojej úlohy. Považoval ju za nutnú súčasť. Aj preto mohol tesne pred svojou smrťou vykriknúť: „Je dokonané!“ Neustále hľadel smerom k úlohe, ktorú mal naplniť.⁸² Túto úlohu podstupuje kvôli ľuďom. Jej pôsobením zaisťuje človeku dobro, ktoré nie je možné získať iným spôsobom. Dobrý Pastier položí život za svoje ovce. Zomiera za človeka, aby ho priviedol k Bohu. Účel smrti⁸³ sa týka predovšetkým zmierenia.⁸⁴

Posolstvo o prichádzajúcej spásy Božieho kráľovstva sa teda dostalo do úzkej súvislosti s vierou v spásanosný význam Ježišovej smrti na kríži.

6.3.1 Spasiteľná Božia vôľa

Ježišova potupná smrť na kríži bola pre Židov Božím súdom, ba priam kliatbou (porov. *Gal* 3,13), pre Rimanov potupou a - podľa mnohých svedectiev — príčinou opovrhnutia a posmechu. Pavol píše: „*Židia žiadajú znamenia, Gréci hľadajú múdrosť, a my im hlásame Krista ukrižovaného: Židom na pohoršenie, pohanom hlúposť*“ (*1Kor* 1,22-23).

V Ježišovej ceste utrpenia a smrti, prvotná cirkev, spoznala božské „musieť“ (porov. *Mk* 8,31; *Lk* 24,7), načrtnuté už v Starom zákone. Odtiaľ výrok jedného z najstarších podaní Nového zákona, s ktorým Pavol po

⁸¹ Porov. KASPER, W. *Úvod do viery*. Spišské Podhradie : Spišský kňazský seminár, 1991, s. 40-41.

⁸² Bol pomerne mladý človek (s istotou možno tvrdiť, že bol vo veku medzi 30 a 35 rokom svojho života), ktorý žil iba polovicu veku, ktorý je „prisúdený“ ľudskému životu. Bol na vrchole svojich ľudských síl. Vo veku, kedy väčšina ľudí má najlepšie roky života pred sebou. Mohamed žil do šesťdesiatich rokov, Sokrates do sedemdesiatky, Platón a Budha mali cez osemdesiat, keď zomierajú. Človeku keď hrozí blízka smrť, neustráži sa pocitu márnosti a beznádeje.

⁸³ Niekedy sa chápe „negatívne“: ako vykúpenie, odpustenie a vyslobodenie. Niekedy je to „pozitívne“: nový a večný život, pokoj s Bohom, kedy prežívame jeho priazeň a spoločenstvo. V dôsledku svojej smrti dáva ľudstvu požehnanie spásy.

⁸⁴ Porov. BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2001, s. 164-168.

obrátení prišiel do styku v spoločenstvách: Ježiš Kristus zomrel za nás podľa Písma (porov. *1Kor 15,3*).

Takto sa prišlo k objaveniu hlbšieho, božského zmyslu Ježišovej smrti. Podľa najstaršej kresťanskej tradície Ježiš mal účasť na osude prorokov, ktorých Izrael odmietol a zabil (porov. Lk 13,34; Mt 23,29-31.35). Preto ho v Jeruzaleme, v meste Božom, čakala násilná smrť „lebo nie je prípustné, aby prorok zahynul mimo Jeruzalema“ (*Lk 13,33*). Markom prebraný opis utrpenia predstavuje Ježiša ako nevinne trpiaceho spravodlivého, ktorého ľudia prenasledujú. Ježišov osud sa predobrazil už v 22. žalme. Osobitný význam nadobudol Izaiášov štvrtý spev o trpiacom sluhovi Božom (porov. 52,13-53,12), ktorý Nový zákon pokladá za prorocký. Preto Pavol v Ježišovej smrti spoznáva nevyspytateľnú lásku Božiu, ktorá neušetrila ani vlastného Syna, lež vydala ho za nás (porov. Rim 8,39; Jn 3,16), aby zmierila svet so sebou (porov. Kor 5,18-19). Kríž je vrcholom Božej lásky, ktorá sa rozdáva až do krajnosti.

Ježišova oddanosť Bohu sa javí po celý jeho život ako láskyplná poslušnosť voči Otcovi „za nás“. Toto chápanie jeho smrti ako zástupníckej sebažertvy nás privádza do najvlastnejšieho stredu novozákonného svedectva. Túto myšlienku prináša Sväté písmo u proroka Izaiáša o Božom sluhovi: „*Vskutku on niesol naše choroby a našimi bôľmi sa on obťažil... On však bol prebodnutý pre naše hriechy, strýznený pre naše nepravosti, na ňom je trest pre naše blaho... On však niesol hriechy mnohých a prihováral sa za zločincov*“ (*Iz 53,4-5.12*). V stave hriechu a smrti je zjavná beznádejná situácia človeka. Ježiš Kristus, predstavujúci plnosť života, sa s nami solidarizuje v smrti, kladie svoju smrť ako základ novej solidarnosti. Jeho smrť sa takto stáva pre všetkých smrteľníkov prameňom nového života. Prostredníctvom Kristovej totálnej oddanosti Otcovi, sa ľudstvo, odcudzené Bohu, opäť s ním zjednocuje. Preto je Ježiš svojou obetou jediným Prostredníkom medzi Bohom a ľuďmi (porov. *1Tim 2,5*). On urobil koniec odcudzeniu sa človeka Bohu, človeka človeku a sebe samému, ktoré zapríčinil hriech. Kríž je teda znamením víťazstva nad všetkými mocnosťami, nepriateľskými Bohu i ľuďom. Kríž je znakom nádeje.

6.4 Ježiš vstáva z mŕtvych

Ježišovou násilnou a potupnou smrťou na kríži zdanlivo všetko skončilo. Evanjeliový opis cesty do Emauzu (porov. Lk 24,13-35) odzrkadľuje znechutenie a rezignáciu učeníkov, ktorí sa nazdávali, že musia pochovať

všetky nádeje. Ježiš totiž spojil svoju „vec“, príchod Božieho kráľovstva, do takej miery s vlastnou osobou, že po jeho smrti nemohla jednoducho pokračovať. Jeho myšlienky a ideály sa nedali odovzdávať ďalej ako myšlienky a ideály Sokrata. Pre Židov to bolo nemožné už i preto, že museli chápať kríž ako Boží súd. Napriek tomu sa však evanjelium čoskoro po Veľkom piatku začalo s nepredstaviteľným dynamizmom šíriť po celom vtedy známom svete. Ako mohlo prísť k takému náhlemu obratu? Ako si vysvetliť tento mocný, doteraz nechabujúci dynamizmus?

Podľa zhodných svedectiev Nového zákona spočíva tento začiatok v Ježišovom vzkriesení. Apoštol Pavol hovorí, že bez Ježišovho zmŕtvychvstania blahozvesť by bola nevierohodná, nádej márna a kresťania najpoľutovaniahodnejšími ľuďmi. Ježišovo zmŕtvychvstanie je teda základom a spolu s posolstvom kríža stredobodom kresťanskej viery.

Hneď od samého začiatku nechýbali pokusy vysvetliť zmŕtvychvstanie a prázdny hrob ako podvod učeníkov (porov. Mt 28,13). V dobe osvietenstva sa k tejto hypotéze pridružili ďalšie, napr. o zdanlivej smrti. Niektorí racionalisti odvodzovali vieru v zmŕtvychvstanie Krista z náboženských predstáv helenistickej doby (evolučná hypotéza) alebo vysvetľovali zjavenie Zmŕtvychvstalého ako halucináciu. Všetky tieto „vysvetlenia“ však zoči-voči jednoznačnému a zhodnému svedectvu Nového zákona problémy nielenže nevyriešia, ale nastolia ešte ďalšie. Na rozdiel od neho už a priori berú do úvahy iba prirodzené činitele. Tým však popierajú bohoľudskú osobnosť Ježiša Krista a nadprirodzený charakter Svätého písma. Súčasná seriózna teológia ich prakticky ignoruje.

V súčasnosti sa vynárajú nové otázky: ako chápať posolstvo o zmŕtvychvstaní

6.4.1 Biblické svedectvá o zmŕtvychvstaní

Novozákonné výroky o Ježišovom zmŕtvychvstaní charakterizuje pozoruhodná zdržanlivosť. Na rozdiel od neskorších apokryfných spisov a mnohých umeleckých zobrazení Nový zákon neuvádza ani jeden opis samotného zmŕtvychvstania, ani to, že by niekto bol jeho svedkom. Priebeh zmŕtvychvstania teda zahaluje závoj nepreniknuteľného tajomstva.

Nový zákon obsahuje sčasti veľmi staré a ustálené formulky, ktoré svedčia o viere v Ježišovo zmŕtvychvstanie (porov. Rim 1,2-4; 10,9; Fil 2,6-11; 1 Tim 3,16). Nie je vylúčené, že slová, ktoré čítame u Lukáša „Pán naozaj vstal z mŕtvych a zjavil sa Šimonovi“ (Lk 24,34) sú starým liturgickým zvolaním.

V tomto tajomnom Božom skutku na Ukrižovanom sa najužšie spája viera a história. Pozemský a ukrižovaný Ježiš tvorí stredobod dejín. Ježišovo vzkriesenie ako mocný Boží skutok je síce jeho smrťou pevne zasadené v histórii, presahuje však ľudsko-historický skúsenostný horizont. Znamená, že ukrižovaný Ježiš z Nazaretu bol zásahom Božej moci vo svojom tele vzatý do Božej slávy a žije u Boha. Zmŕtvychvstanie teda nie je „historickou udalosťou“ v bežnom slova zmysle, t.j. udalosťou dodatočne overiteľnou, porovnateľnou s inými udalosťami, ktorú možno včleniť do dejín a rozumom pochopiť. Zmŕtvychvstalý sa totiž nevracia do tohto života a sveta (ako napr. naimský mládenec alebo Jairova dcéra), lež vchádza do Božieho sveta, ktorý je nadčasový a nemožno ho vnímať zmyslami. Zmŕtvychvstanie je teda historickou udalosťou, ktorá sa odohrala na historickom Ježišovi z Nazaretu, dovŕšením jeho vlastnej histórie a začiatkom dovŕšenia celých dejín, udalosťou, ktorú možno prijať iba vierou, keďže je možná len na priamy zásah Boží.

Toto neobyčajné „kríženie“ viery a histórie sa javí predovšetkým vo vyznaní, že Ježiš vstal z mŕtvych „na tretí deň“: tretí deň bol v Starom zákone dňom zmeny k lepšiemu a k spásu (porov. hlavne Oz 6,2; Jon 2,1).

Odkiaľ táto istota viery v Ježišovo zmŕtvychvstanie? Rozličné pokusy vysvetľovať tieto udalosti čisto prirodzene a rozumovo stroskotávajú na jasnom svedectve Nového zákona. Učeníci mali ťažkosti slovne vyjadriť svoje skúsenosti so Zmŕtvychvstalým. Stali sa dostatočne zrozumiteľnými až vtedy, keď im vzkriesený Pán dal spolu so zjavením aj „kľúč“, aby ho v jeho novej forme jestvovania spoznali, ako vtedy, keď sa s ním stýkali počas jeho pozemského života. Zjavenie zmŕtvychvstalého Ježiša zvyrazňuje dve veci: 1. Zjavuje sa vo svete - a tým konkrétne oslovuje učeníkov. 2. Nie je však už z tohto sveta - zjavuje sa v Božej sláve a dosvedčuje tým, že Boh je na jeho strane a že on sám má účasť na Božej vláde.

6.4.2 Význam zmŕtvychvstania

Už najstaršie svedectvo o zmŕtvychvstaní naznačuje jeho hlbší zmysel: „Tretieho dňa vstal z mŕtvych podľa Písem“ (1Kor 25,4). Ježišovo zmŕtvychvstanie je teda *splnením prisľúbení Starého zákona, splnením nádeje Izraela*. V Starom zákone je táto nádej spočiatku neurčitá. Až neskôr nadobúda podobu očakávania vzkriesenia mŕtvych na konci vekov. V Ježišovi Kristovi Boh splnil nádej Izraela a zároveň potvrdil Ježišovo poslanstvo o príchode Božieho kráľovstva. Jeho smrť nebola nezmyselným koncom, lež začiatkom

nového stvorenia. Zmŕtvychvstanie neupriamuje však pohľad veriacich iba do minulosti, lež ešte väčšmi na budúcnosť. V Kristovi má človek znova jasné perspektívy do budúcnosti, založené na neotrasiteľnej nádeji. Jeho zmŕtvychvstanie je zárukou, že na konci zvíťazí život nad smrťou, pravda nad lžou, spravodlivosť nad bezprávím, láska nad nenávisťou.

Nový zákon charakterizuje Ježišovo vzkriesenie ako mocný skutok Boží. Boh sa ním *zjavuje ako Pán života a smrti*, ktorý všetko drží v rukách, všetko mu patrí a možno sa naňho v živote i v smrti úplne spoľahnúť. Ježišovým vzkriesením sa s konečnou platnosťou vyjavuje, kto je Boh: má v moci život a smrť, bytie i nebytie, je Životom a darcom života, tvorivou Láskou a Vernosťou, možno sa naňho spoľahnúť i po zlyhaní všetkých ľudských zábezpek.

Napriek dennodennému spolunažívaniu apoštoli sotva tušili, kto vlastne Ježiš je. Až veľkonočné udalosti v nich vzbudili *jasné poznanie a istotu, že je prisľúbeným Mesiášom, Božím Synom*, spásou nielen pre Izraela, ale aj pre pohanov. Vzkriesením Boh potvrdil Ježišovo poslanstvo a jeho boholudskú osobnosť. Ježišovo vzkriesenie, chápané ako Božie dielo, odstránilo pre Židov neprekonateľné pohoršenie, že Ukrižovaný má byť slúbeným Mesiášom, Božím Pomazaným. Zmŕtvychvstaním sa *osvetľuje i Ježišov vzťah k Bohu*. Keď už v pozemskom Ježišovi možno tušiť bezprostredný pomer k Bohu, jeho Otcovi, učeníkom sa neskôr pri pohľade na Zmŕtvychvstalého, ktorý je v spoločenstve s Bohom a má božskú moc, úplne ozrejmiť tajomstvo Ježišovho Božieho synovstva. Tomáš, ktorý predtým pochyboval, padá pri pohľade na Vzkrieseného na kolená a vyznáva: «Pán môj a Boh môj!» (Jn 20,28).

7 Duch Svätý – Pán a Oživovateľ

O Duchu Svätom sa v Cirkvi a medzi radovými veriacimi napriek hnutiu charizmatickej obnovy hovorí dosť málo. Pre mnohých je reč o ňom skrz-naskrz nepochopiteľná. Čo je «duch»? Čo je svätý duch, alebo Duch Svätý ako božská osoba?

Pôvodne znamená «duch» v biblickom zmysle vietor, vzduch, víchricu, ďalej dych ako znak života. **Boží Duch je preto víchor a dych života**; on je ten, ktorý vo všetkom pôsobí, všetko nesie a udržuje. On je hybnou silou dejín, vytvárajúc vždy čosi nové. V Starom zákone pôsobí hlavne skrze prorokov. V Kréde vyznávame: «On hovoril ústami prorokov». Podľa Starého zákona vyvolá Duch na konci vekov veľkú obnovu, charakterizovanú ako všeobecné «vyliatie Ducha» (porov. *Joel 3,1-2*).

Podľa **Nového zákona sa táto obnova uskutočnila v Ježišovi Kristovi. Jeho vystúpenie a účinkovanie sprevádzalo od samého začiatku pôsobenie Ducha**: pri krste Jánom (porov. *Mk 1,10*), pri jeho kázaní (porov. *Lk 4,18*), v jeho boji proti démonom (porov. *Mt 4,1; 12,28*), pri jeho vydaní sa na kríž (porov. *Rim 1,4; 8,11*) a pri vzkriesení (porov. *Rim 1,4; 8,11*). Meno «Kristus» bolo pôvodne titulom: Ježiš je Pomazaný Duchom, Mesiáš.

Ježiš však nie je nositeľom Ducha ako proroci. Vlastní Ducha Božieho v nesmiernej plnosti. A ako Vzkriesený je jeho prameňom. Apoštolom ho dáva ako Boží dar a na Turíce ho zosiela na Cirkev (porov. *Sk 2,32-33*).

Poslaním Ducha Svätého je sprítomniť všetko, čo Ježiš Kristus povedal a vykonal a zveriť nám tak celú pravdu (porov. *Jn 14,26; 16,13-14*). V ňom ostáva Ježiš Kristus v Cirkvi a vo svete ustavične prítomný (porov. *2 Kor 3,17*). Preto je Duch Svätý nazývaný Duchom Ježiša Krista (porov. *Rim 8,9; Fil 1,19*) a Duchom Syna (porov. *Gal 4,6*). Nazýva sa tiež Duchom viery (porov. *2 Kor 4,13*); skrze neho sme schopní vyznať Ježiša Krista ako Pána (porov. *1 Kor 12,3*) a modliť sa: «Abba, Otče» (*Rim 8,15; porov. Gal 4,6*).

Duch Svätý je darom nového života. Otec a Syn nám ho posielajú. Tým, že Boh nám darúva svojho Syna, darúva nám seba samého. Skrze dar Ducha prijímame spoločenstvo s Bohom, stávame sa účastnými na jeho živote, Božími deťmi (porov. *Rim 8,14; Gal 4,6*). To je možné iba preto, že Duch nie je stvoreným, lež božským darom, v ktorom nám Boh dáva seba samého. «Láska Božia sa rozlieva v našich srdciach tým, že nám dal Ducha Svätého» (*Rim 5,5*).

Duch Boží však nieje iba darom, ale aj darcom. Nieje iba silou, prostredníctvom ktorej niekto môže účinkovať, ale aj sám je účinkujúcim. Nie

je niečím, ale niekým: je osobou. Rozdáva svoje dary, ako chce (porov. 1 Kor 12,11), učí a pripomína (porov. Jn 14,26), hovorí a modlí sa (porov. Rim 8,26-27) a možno ho zarmútiť (porov. Ef 4,30).

Aj v tejto otázke došlo k diskusiám, predovšetkým v 4. storočí. Niektorí zastávali názor, že Duch Svätý je iba Synovi podriadeným sluhom, akási anjelská bytosť. Proti tomu sa postavili veľkí grécki cirkevní učitelia Bazil, Gregor Nazianský, Gregor Nysenský argumentom: Ak Duch Svätý nie je božskej podstaty ako Otec a Syn, tak nám nemôže darovať ani spoločenstvo s Otcom ani účasť na Božom živote. S touto prípravou mohla Cirkev na druhom všeobecnom koncile v Carihrade (381) vyznať, že Duch Svätý je Pánom, t.j. božskej podstaty, že nie je iba darom, ale aj Darcom života, a že aj jemu spolu s Otcom a Synom prislúcha božská úcta. Túto vieru vyjadruje Veľké vyznanie viery takto: «Veríme v Ducha Svätého, Pána a Oživovateľa, ktorý vychádza z Otca i Syna. Jemu sa zároveň vzdáva tá istá poklona a sláva ako Otcovi a Synovi».

Formulácia «i Syna», historický výraz Filioque, chýbala v pôvodnom carihradskom vyznaní viery. Objavila sa až medzi 5. a 7. storočím v Španielsku, a to ako učebná formulka. Do vyznania viery rímskej cirkvi ju vsunuli až v 11. storočí. Dodnes predstavuje rozdiel medzi západnou a pravoslávnu cirkvou. Pravoslávni používajú výraz «z Otca prostredníctvom Syna». Tým chcú zreteľnejšie vyjadriť, že v Bohu jedine Otec je pôvod a prameň. Rímska a ostatné západné cirkvi prízvukujú, že Syn je rovnakej podstaty ako Otec a jemu rovný. Keďže sa obe cirkvi zhodujú v tomto poslednom tvrdení, iba čo používajú rozličné teologické pojmy a myšlienkové modely, možno podľa dnešného rímsko-katolíckeho presvedčenia tvrdiť, že v tejto otázke jestvuje legitímna jednota v rozmanitosti, nie však rozdiel, deliaci cirkev od cirkvi.

Veľké vyznanie viery, spájajúce Východ a Západ, vyjadruje, že Duch Svätý nie je hocikáým Božím darom, lež zosobneným darom Božím. Lebo život človeka a jeho tajomstvo dostáva náplň iba v účasti na Božom živote a tajomstve. Duch Svätý však nie je iba darom Božím, lež aj božským Darcom Božieho daru, Darcom života. Ako Otec je Pôvodom a Prameňom Syna a všetko, čím je, darúva Synovi, tak Otec a Syn, resp. Otec prostredníctvom Syna dávajú vlastnú plnosť božského života a bytia ďalej a vytvárajú spoločne Ducha Svätého. Ako Duch je voči Otcovi a Synovi čisté prijímanie, tak je voči nám prýštiacim Prameňom, Darcom života. Je hybnou stvoriteľskou Silou nového života a konečnej premeny človeka a sveta.

Čo znamená tento život, darovaný Duchom Svätým, krásne vyjadruje známy hymnus «Veni Creator Spiritus», «Príd', Duchu Stvoriteľu» z 9. storočia (podobne i hymnus «Veni Sancte Spiritus», «Príd', Duchu Svätý», ktorý vznikol okolo roku 1200).

Zleť na nás, Duchu tvoriaci, a navštív ľud svoj veriaci, duša ťa vzýva s vrúcnosťou: Naplň nás svojou milosťou! Zdroj bytia, oheň, dobrota a rajský balzam života.

Krajšie nevyjadrí nijaký koncil, nijaký katechizmus a nijaká teológia, čo máme na mysli, keď vyznávame: «Veríme v Ducha Svätého, Pána a Oživovateľa.»

7.1 Duch Svätý ako skutočnosť Novej zmluvy

Na otázku o reálnosti spásy odpovedá cirkevné Vyznanie viery v náväznosti na Sväté písmo: «Veríme v Ducha Svätého, Pána a Oživovateľa.» Čo to znamená?

Ako sme už videli, Sväté písmo chápe Ducha Svätého ako stvoriteľskú moc, ktorá všetko oživuje, udržuje v bytí a usmerňuje k definitívnej spásе. Pôsobí predovšetkým v *Ježišovi Kristovi*: v jeho počatí, krste, verejnom účinkovaní, smrti a vzkriesení. V Ježišovej smrti, vzkriesení a oslávení sa uskutočnil *začiatok nového stvorenia*. Završenie sa dosiahne oslávením všetkého tvorstva. Ježiš je teda Kristus, t.j. pomazaný Duchom Svätým. Podľa Lukášovho evanjelia vzťahuje na seba prisľúbenie proroka: «Duch Pánov je nado mnou, preto ma pomazal» (Lk 4,18; porov. Sk 10,38; Jn 1,32). Naše vykúpenie a spása pozostáva v účasti na plnosti Ducha Ježiša Krista. Sme kresťanmi, t.j. pomazanými, skrze účasť na Ježišovom pomazaní Duchom.

Sám Duch Svätý nám daruje túto účasť. Je totiž vyslaný, aby stále sprítomňoval Ježiša Krista, jeho osobu, slovo a účinkovanie v dejinách. Duch Svätý, ktorý je Duchom Ježiša Krista, preniká takto všetko, čo jestvuje. Preto Pavol môže povedať: «Pán je Duch, a kde je Duch Pánov, tam je sloboda» (2 Kor 3,17). To znamená, že *Duch je účinná prítomnosť a prítomná účinnosť osláveného Pána v Cirkvi a vo svete*. Nie je však iba darom nového života v Ježišovi Kristovi, ale aj jeho Darcom, osobitnou božskou osobou. Kde účinkuje, tam už teraz nastáva definitívne kráľovstvo slobody. Dar Ducha Svätého, prijatý vierou, je novou zmluvou (Tomáš Akvinský).

Čo to znamená, vyjadril Lukáš v opise *zoslania Ducha Svätého na Turíce* (porov. Sk 2,1-13). Turíce pôvodne boli u židov sviatkom vďakyvdávania za

úrodu (dožinkový sviatok). V 1.-2. storočí po Kr. sa zmenil na spomienkovú slávnosť uzavretia zmluvy na Sinaji. Lukáš na to nadväzuje. Opisom zoslania Ducha Svätého chce znázorniť príchod definitívnej doby spásy, splnenie prorockého prisľúbenia (porov. Joel 3,1-3) a Ježišových predpovedí (porov. Sk 1,8). Poslúži si pritom biblickými obrazmi, ktoré sa používali na zvestovanie Božieho zjavenia už v Starom zákone, predovšetkým na hore Sinaji.

Víchor znamená silu Ducha Svätého, ktorý je dychom a víchrom nového života. Ohnivé jazyky, ktoré spočinuli nad každým zo zhromaždených, mali naznačiť, že učeníci dostávajú schopnosť a silu na vydávanie svedectva. Ovládanie cudzích jazykov spolu s vymenovaním rozličných národností poukazuje na úlohu celosvetovej misie apoštolov ukončiť babylonský zmätok a zjednotiť rozvadené ľudstvo. Ohlasovaním sa národy majú stať Božím ľudom. Tak sa na Turíce spĺňa prisľúbenie, podľa ktorého sa na konci vekov Duch Boží vyleje nad každým telom, nad veľkými i malými, mladými i starými, nad židmi a pohanmi (porov. Joel 3,1-2; Sk 2,17-18; 10,44-48).

V Novom zákone sa skutočnosť a pôsobenie Ducha v jednotlivých ľuďoch prejavuje rozmanito. Podľa *Skutkov apoštolov* pôsobí Duch predovšetkým v misii Cirkvi. Vedie ju a neustále jej otvára nové polia a úlohy. Potvrďuje a overuje jej činnosť nápadnými zázrakmi a mimoriadnymi charizmami, ako napr. glosolália (schopnosť rozprávať cudzími rečami) a dar prorocstva. Lukášovi ide napriek prízvukovaniu slobody Ducha o to, aby poukázal na stálosť jeho účinkovania, ktorá sa javí predovšetkým v bratskom spolunažívaní kresťanských spoločenstiev s prvotným spoločenstvom v Jeruzaleme.

Aj *Pavol* pozná mimoriadne dary Ducha. Kladie však dôraz nie na nápadné javy, lež na každodenný kresťanský život.

Väčšmi ako sila k čomusi mimoriadnemu sa Duch javí ako sila vykonávať drobné povinnosti mimoriadnym spôsobom. Prejavuje sa predovšetkým vo vyznávaní Ježiša Krista (porov. 1 Kor 12,3) a v službe povzbudzovania spoločenstva (porov. 1 Kor 12-14). *Pavol* chápe Ducha ako hybnú silu v živote každého veriaceho. Veriaci sa nemá dať viesť telom, lež Duchom (porov. Gal 5,16-17; Rím 8,12-13) a má prinášať jeho ovocie: «láska, radosť, pokoj, zhovievavosť, láskavosť, dobrota, vernosť, krotkosť, zdržanlivosť») (Gal 5,22-23). Duch teda udeľuje dvojakú ochotu: otvoriť sa Bohu, čo sa prejavuje predovšetkým v modlitbe (porov. Gal 4,6; Rím 8,15-16.26-27), a otvoriť sa blížnemu. V nezištnej službe lásky pozostáva ozajstná kresťanská sloboda (porov. Gal 5,13). V nej sa už rysuje oslobodenie stvorenia od pomínutelnosti a z otroctva, ktoré čakalo a v ktoré dúfalo. Prvotiny Ducha sú pevným základom kresťanskej nádeje (porov. Rím 8,18-27).

Svedectvo Svätého písma o skutočnosti a účinnosti Ducha Svätého sa dá takto zhrnúť:

1. Duch Svätý, zosobnený Dar a Láska Božia, nám odhaľuje skutočnosť stvorenia. Už v *stvorení* pôsobí *milosť v širšom zmysle*. Preto pre veriaceho človeka jednoducho nič nie je samozrejmosťou. Všetko je darom Božím. Aj v najnenápadnejších a najvšednejších veciach, udalostiach a stretnutiach vidí stopy Božej lásky a jeho Ducha, a to ho naplňuje radosťou a vďakou. Keďže Duch všetko usmerňuje ku konečnej plnosti, badať jeho prítomnosť a účinkovanie predovšetkým tam, kde vzniká nový život, kde skutočnosť prekonáva samú seba, ale nadovšetko v historickom úsilí ľudí a národov po živote, spravodlivosti, slobode a pokoji.

Osobitným spôsobom sa Duch javí tam, kde sa ľudia oslobodzujú z väzenia egoizmu, kde sa v láske stretávajú, vzájomne si odpúšťajú, pomáhajú si a konajú dobro bez toho, aby čakali alebo požadovali odmenu. Človek nachádza seba a životnú náplň nie v egoistickej uzavretosti do seba, ale v dávaní, obdarúvaní a delení sa s inými. Kde je láska, tam sa už teraz uskutočňuje čosi z definitívnej dokonalosti a oslávenia sveta.

2. Človek nachádza svoju vrcholnú náplň iba tam, kde sa bezvýhradne prijíma a schvaľuje ako osoba. Jedine Boh však dokáže darovať takúto absolútnu lásku, a to tým, že daruje človeku seba samého, že ho prijíma do svojho spoločenstva a že mu tak v Duchu Svätom dáva účasť na svojom božskom živote. Človek sa tak stáva novým stvorením (porov. 2 Kor 5,17; Gal 6,15). Kde sa to uskutoční, hovoríme o *milosti vo vlastnom slova zmysle*. Milosť je teda priateľstvo a spoločenstvo s Bohom. Pozostáva v tom, že prostredníctvom Ducha Svätého sa Božia láska vlieva do ľudského srdca (porov. Rim 5,5; DS 1530; 1561; NR 801; 829). Sväté písmo hovorí dokonca o príbytku Ducha Svätého (porov. 1 Kor 3,16; 6,19; 2 Kor 6,16), t.j. o jeho živej prítomnosti vo veriacich. Keď sme príbytkami Ducha Svätého, sú v nás prítomní aj Otec aj Syn (porov. Jn 14,23). Milosť znamená teda účasť na živote a láske trojjediného Boha. Toto spojenie človeka s Bohom v Duchu Svätom sa odráža v jeho živote rozličným spôsobom.

Duch Svätý predovšetkým vytvára priateľstvo a spoločenstvo s Ježišom Kristom. Pavol pokladá výrazy «v Duchu» a «v Kristu Ježišovi» za rovnocenné. Spoločenstvo s Ježišom sa konkrétne javí v čítaní a rozjímaní Svätého písma, v nasledovaní Ježiša v zmysle Reči na hore, vo sviatosťnom spájaní sa s ním, vo vyhľadávaní jeho prítomnosti za každých okolností a nie na poslednom mieste v službe Ježišovi Kristovi v núdzných bratoch a sestrách (porov. Mt 25,34-45).

Duch Svätý napokon darúva radosť z Boha, z bohoslužby a z modlitby. V nich sa zakusuje synovstvo Božie. Iba v Duchu Svätom môžeme volať «Abba, Otče!» «Tento Duch svedčí spolu s naším duchom, že sme dieťkami Božími» (Rim 8,15-16).

Spoločenstvo s Bohom je vrcholnou náplňou človeka. Všetci veľkí a dokonalí kresťania, predovšetkým svätci, dosvedčujú, že každý, kto sa otvorí pôsobeniu Ducha, dosiahne hlboký vnútorný pokoj, útechu a radosť.

Toto všetko predpokladá postupnú reintegráciu človeka v tóme, čo tvorí jeho Bohom stanovenú ľudskosť, vyznačujúcu sa láskou k pravde na všetkých úrovniach, spravodlivosťou a nezištnou láskou k blížnemu. Na dosiahnutie tohto mravného ideálu, ktorý navracia človeku rovnováhu, stratenú dedičným hriechom, sú nutné čnosti rozvážnosti, pevnosti, miernosti a stálej sebadisciplíny, skrátka to, čo žiadal Ježiš slovami «Bedlite a modlite sa» (Mt 26,41). Človek takto nadobúda poriadok vo svojej osobnosti, slobodu Božích dieťok.

3. Všetky tieto účinky Ducha Svätého sú iba závdavkom budúcej slávy (porov. 2 Kor 1,22; Ef 1,14), začiatkom a anticipáciou, predňatím plnej dokonalosti. Duch je teda silou nádeje a života z nej. Jeho pôsobeniu možno pripísať i utrpenie kresťana kvôli ešte stále nedokonalému svetu, kvôli moci zla v jeho rozmanitých podobách, kvôli nespravodlivosti, prenasledovaniu až po mučenie, ktoré je i dnes pre mnohých kresťanov v mnohých častiach sveta konkrétnou skutočnosťou.

V takýchto situáciách, ktoré tým alebo oným spôsobom patria k životu každého kresťana, Duch vnuká silu vydržať a vzoprieť sa, dodáva odvalu a veľkodušnosť, aby sa napriek všetkým prekážkam angažovali za Krista a jeho kráľovstvo. Je silou aj v utrpení a smrti. Nie náhodou sa v stredoveku mnohé nemocnice nazývali podľa Ducha Svätého, Ducha Potešiteľa — ako ho nazval Ježiš. Účinky spásy prostredníctvom Ducha Svätého vyjadril sv. Augustín v dojemnej modlitbe: Dýchaj vo mne, Duchu Svätý, aby som myslel iba to, čo je sväté. Pobáďaj ma, Duchu Svätý, aby som robil to, čo je sväté. Váb ma, Duchu Svätý, aby som miloval to, čo je sväté. Posilňuj ma, Duchu Svätý, aby som chránil to, čo je sväté. Ochraňuj ma, Duchu Svätý, aby som to, čo je sväté, nikdy nestratil.

Úhrnné možno povedať, že Duch Svätý odhaľuje náš pôvod v Bohu a jeho milosti a živí nádej v Bohu a jeho kráľovstvo. V terajšom živote účinkuje tým, že uzdravuje a posväčuje, zmieruje a potešuje.

7.2 Sedem darov Ducha Svätého

Katechizmus hovorí, že ich pri krste dostáva každý kresťan. Je to **dar múdrosti, dar rozumu dar rady, dar sily, dar poznania, dar nábožnosti a dar bázne voči Bohu**. Vymenúva ich Izaiáš, keď hovorí o prisľúbenom Mesiášovi:

*„A spočinie na ňom duch Pánov:
duch múdrosti a rozumu,
duch rady a sily,
duch poznania a bohabojnosti“*(Iz 11, 2).

- **Múdrost'** – schopnosť správne chápať zmysel života, vzťah človeka k Bohu.
- **Rozum** – pomáha ľahšie poznávať nové veci, rozvíjať talenty a schopnosti.
- **Rada** – vedieť sa v živote správne rozhodovať a vedieť správne poradiť iným.
- **Sila** – pomáha vykonať dobrú vec a prekonať pokušenia zo strany Diabla.
- **Poznanie** – rozvíja túžbu po poznaní potrieb každodenného života.
- **Nábožnosť** – je túžba milovať Boha ako Otca a zapáčiť sa mu zachovávaním jeho príkazov.
- **Bázeň Božia** – učí nás mať správny postoj, úctu a rešpekt k Bohu a svätým veciam či miestam.

7.3 Ovocie Ducha Svätého

Duch Svätý nám dáva aj svoje ovocie, „ovocie Ducha Svätého“. Stretávame sa s ním u svätého Pavla v Liste Galat'anom:

*„Ovocie Ducha je láska, radosť, pokoj,
zhovieavosť, láskavosť, dobrota,
vernosť, miernosť, zdržanlivosť“*(Gal 5, 22-23).

Duch Svätý súčasne spôsobuje, že:

- sa stávame dobrými ľuďmi,
- robíme pokroky vo svojom mravnom úsilí,
- odstraňujeme stále viac hriechy zo svojho života
- a stávame sa tak svätými.

7.4 Chariztny Ducha Svätého

Ďalšiu skupinu tvoria charizmy Ducha Svätého. Vzorku charizmiem nachádzame v Liste Rimanom (Rim 12) a v Prvom liste Korint'anom (1 Kor 12). Tieto charizmy predstavujú iba vzorku, lebo v rukách Ducha Svätého je nekonečné množstvo charizmiem. Každý z nás je obdarený množstvom charizmiem, ktoré nám Duch Svätý dáva na budovanie spoločenstva.

7.5 Služby

Poslednú skupinu tvoria dary zvané služby, s ktorými sa stretávame v Liste Efezanom. Svätý Pavol hovorí, že Pán „*ustanovil niektorých za apoštolov, niektorých za prorokov, iných za evanjelistov a iných za pastierov a učiteľov*“ (Ef 4, 11). V Cirkvi sa vyskytuje päť hlavných služieb, ktoré sa líšia od charizmiem. Žiaľ, v mnohých knihách sa nerozlišuje medzi službami a charizmami, hoci sú rozdielne. Napríklad proroctvo môže byť charizmou, ale i službou.

Ako vidíme, v tejto dobe sa Duch Svätý zjavuje prostredníctvom rozmanitých darov. Zjavuje sa a v Cirkvi sa dáva poznávať v daroch, ovocí, charizmách a službách.